

VASKENYÉREN
TÖRTÉNETI REGÉNY

ELSŐ RÉSZ

I

A hívek a templomból kijövet félkörbe sorakoztak, s halk beszélgetés közt várták a papot. Istentisztelet után a cinteremben áldást szoktak mondani egymásra: a pap a hívekre, a hívek a papra.

Odabent a zoltár fölszárnyalt még egyszer, aztán halkuló csapkodással behullt a templom csöndjébe.

Csép tiszteletes, fehér szakállú, derült arcú öreg kilépett a templomból. Mögötte csoszogó léptű idősebb emberek, balján frissen serkedt bajuszú, sugár, barnaszög ifjú a nemes úrfiak viselésében.

Megálltak a félkör nyitott szélén, a pap lassú méltósággal összevonta palástját válla körül, meghordozta tekintetét a gyülekezeten. A férfiak levették süvegüket, az asszonyok ajkukhoz emelték virágjaikat... az áldás igéi felcsendültek.

Ámen után a pap az ifjú vállára tette kezét, s megvidult hangon szólt:

– És most örvendezzünk teljes szívvel, kedves híveim, mert íme a mi testvérünk, Koncz Miklós megtért miközénk, szülötte földjére. Kérjük Isten segedelmét, hogy a tudományt, amit három esztendőn át külső országokban szerzett, fordíthassa nemzetének, szentegyházának s a mi kicsiny városunknak előmenetelére. Isten hozta!

Szálas, csontos ember vált ki a gyülekezetből: Zsakó István presbiter.

– Köszönjük az elmondott szép szavakat, adjon Isten bőséges részt tiszteletes úrnak is a testi-lelki áldásokból. Miklós úr-

fit pedig szeretettel köszöntjük gyülekezetünkben – felelt meg a papnak.

Az ifjú arcát elöntötte a vér.

– Úrfinak nevez, István bátyám? Nem köszönt akkor kegyelmed igaz szeretettel ! Miért nevez engemet úrfinak?

– Nemesember fiának úrfi a neve!

– Nemesember fia... igaz, de hát nem vagyok-e én a kegyelmetek, tagja vére? Megmondtam én azt már igen gyakran, hogy nem akarok én idehaza más lenni, mint kegyelmetek édes atyafia.

– Megmondtad, édes öcsém, megmondtad... de háromsz-tendei távollét nagyot fordíthat a fiatal ember gondolkozásán.

– Bizonyára, István bátyám. Én is változtam... tudniillik most még jobban szeretem Torockó városát, mint szerettem valaha gyermekszívvel. Ez az én változásom... így értsenek engem!

Zsákó István fölpillantott, és derült tekintettel nyújtott kezét Koncz Miklósnak. Megereszkedett húron szólt:

– Akkor hát Isten hozott... hazajöttél !

A félkör megbomlott, férfiak, nők sereglettek Koncz Miklóshoz, kezét fogtak vele, megsimogatták orcáját, ruháját, öcsémnek, bátyámnak, sógorkámnak szólították.

A pap elbúcsúzott a hívektől, és hazafelé indult. Miklós is kibontakozott a gyűrűből, és a paphoz csatlakozott.

Nyomukban a gyülekezet a templom bástykapuján kiözönlött a piacra. Élénk zsinatolás indult a nyár végi verőfényen: Koncz Miklósról folyt a szó.

– Ez a mi emberünk, ez ide fog örökösödni – jegyezte meg özvegy Gál Ferencné.

– Mindjárt megmondom, Julia néni – hunyorgott apró fekete szemével Czupor Péter.

Miklós lehajtott fővel mendegélt Csép tiszteletes oldalán. A templomkastély szögletbástyájához ért. Miklós elbúcsúzott a paptól, és jobbra fordult a Tóbis András városbíró háza felé.

– Ezen vált meg a dolog! – kiáltott fel örvendezve Czupor Péter. – Most már magam is azt hiszem, hogy a mi emberünk...

Az örvendezés eláradt a gyülekezeten. Vidám bólingatások közt figyeltek Koncz Miklós után: hát Juditról sem feledkezett meg a hosszas távollét alatt.¹

Azonban itt, a nagy hegyek árnyékában, csalóka a verőfény. Egy lebbenés a tél lehetését röpíti le a havasok ormairól.

Szentgyörgy felől hintó robogott elé, hatalmas, fekete alkotmány. A vidám zsinatolás egyszerre elnémult, némelyek megemelték kalapjukat, mások haragosan mordultak maguk elé, amint a hintó eldübörgött mellettük.

A hintóban Thoroczky Istvánné Borbála nagyasszony ült.

Hová megy, miért megy?

A szemek innen is, onnan is Árus Pálnéra szegződtek: ő szokta tudni az uraságok dolgait. Fia, Istók belső inas István úréknál, szemfüles fickó, minden szót felszedeget a palotán anyja vidítására.

Pálné asszony gangosan tartotta föl fejét az érdeklődés keresztüzében.

– Kolozsvárra megy, Mihály úrékhoz – mondta bennfentes pillantással.

A bányászok meglepődve néztek össze.

– Mihály úrékhoz? Hát kibékültek?

– István úr még húzódozik, de felesége egy idő óta futton fut a konziliáriusék után. Sok hergés-morgás esik emiatt az úr s asszony között.

– Társzekér is megy a hintó után! – fedezte fel valaki egy újabb fogat érkezését.

– Ősz végéig marad a nagyasszony Kolozsvárt – magyarázta Árusné. – Az új módit akarja kitapasztalni... a német világot.

Kesernyés hangú öreg bányász szólalt meg:

– Bizonyosan kibékülnek – a mi bőrünkön! István úr is föl-hagy a kurucsággal, bizonyosak lehetünk...

– Rajtunk telik: urak békéje – szolgák veszedelme! – morog-ta szomszédja.

Komorán néztek a fogatok után. Ezek egymás után eltűntek a völgyben. Dübörgésük egy-egy fordulónál föl-fölhangzott még, mint valami vést jósló fenyegetés...

II

A gabona betakarítása után a torockóiak nem tértek pihe-nőre, hanem leszálltak a föld mélyére, hogy annak kincseit is megszedjék. A kemencék és kohók izzó fényt árasztottak a hosszú éjszakákon, a verők nappalanként telezengték a keskeny völgyeket.

Az öreg Koncz Benedek ilyenkor nyár utóján pezsdült igazi munkára. Éltés, törődött ember, de szíjas, mint az északoldal fája. Reggelenként frissen lovagolt fel a hegyre, a bányák szájá-hoz. Belebújt az istályokba, csákánnyal, pörölyvel vaskő után kopogtatott. Majd a verőknél termett – volt neki vagy tizenkettő –, megnézte a duntatók vizét, zsilipeket, kerekeket, fűvókat. Na-ponkint számba vette a rettenetes verejtékezés gyümölcsét: a kohók hevéből kikerült *vaskenyeret*.

Miklós is követte atyját napi útján. A bányák és verők táján el-elmaradozott apjától, jegyezgetett, rajzolgatott zsebbeli kis könyvébe.²

Esténként azonban elváltak útjaik. Amint kettesben megva-

csoráztak (Miklós édesanyja régen elköltözött már), Miklós rendszerint vette kucsmáját, és elpárolgott hazulról.

Egy este az öreg Koncz zsémbes hangon szólt oda fiának:

– Néha itthon maradhatnál, fiam. Ideje volna már egyet-mást megbeszelnünk.

A fiú elpirult, érezte, hogy az öreg méltán fakadt ki ellene.

– Szívesen, apámuram.

Kucsmáját helyére akasztotta, leült az asztalhoz a gyertyavilág mellé.

Az öreg felszította a tüzet, és ott maradt a bőrös székekben, a nagy cserepes kályha előtt. Nagyon jó pillantás esett onnan a fiú arcára.

– Voltaképpen azt akarom megtudni, hogy mit tettél fel magadban a jövőre nézve – nézett keményen fiára. – Nekem mindennap lefelé, lassankint a kezed alá szeretném helyezni vagyonomat.

Miklóst meghatotta a súlyos beszéd.

– Azt hiszem, a jövő felől nem kell különösképpen töprengnem, apámuram – szólt engedelmesen. – Folytatni fogom ott, ahol apámuram rám bízta. Néhány tervem mindenesetre van: hasznos újítások, amiket külső országokban jegyeztem fel.

– Hm! Újítások? – rándult meg az öreg bizalmatlanul.

– Egyben-másban meg kell változtatnunk bányáink használatát – ércesedett meg Miklós hangja. – Most, az 1700-adik esztendőben is háton hordani ki a vaskövet a bányák mélyéből – micsoda emberkínzás! Ezt a baromi munkát külső országokban már régen különféle csigákkal vagy párúton járó kis szekerekkel végzik. Rajzaim vannak ezekről, majd megmutatom apámuramnak. A vékony, kis patakunkkal is okosabban kell gazdálkodnunk. Németföldön a tavaszi vizet meggyűjtik, s egész éven át van amivel hajtaniok a kerekeket. Változtatnunk kell gyárt-

mányaink formáján is. Az odakint való népeknek kézhez álló szerszámaik vannak, kevesebb vasból jobb ekéket, ásókat, kapákat készítenek. Ezekből is egy csomó képes mintát hoztam magammal.

Miklós megállott, és várta apja helyeslését. Az öreg előre-gömbült, és a földet nézte.

– Nos, aztán? – emelte szúrós szemét fiára. – Mind szép... mind szép, de mi lesz aztán?

– Azt hiszem, hogy ezek az újítások nagyon meg fogják növelni portékáink kelendőségét. A török világnak immár vége van, szabadabbak a világ útjai... nagyobb körben mozoghatunk. Talán megérjük végre, hogy egyéb zavarok is elmúlnak, s munkához láthat az ország népe. A mi szép feladatunk, hogy jó szerszámokat adjunk kezébe.

Az öreg Koncz kedvetlenül ejtette le ősz fejét:

– Az a baj, no... az a baj, hogy nincs benned ambíció – mondta korholó hangon.

Miklós megütődve nézett apjára.

– Sohase mondta ezt nekem, apámuram! Mindig úgy tudtam, hogy meg van elégedve velem.

– De most, a válóúton!...

– Mi az apámuram kívánsága? Tudja, hogy megfogadom szavát...

Az öreg fölegyenesedett, arcán kisimultak a redők.

– Tudom, és ebbe vetem reménységemet. Az én kívánságom? Hát beszéljük meg – szólt, és újra megbolygatta a kályha tüzét.

– Tudod pályafutásomat – szólt ünnepiesen. – Én úgy kezdem az életet, mint ezek a többi bányászok: jobbágyi sorban, nehéz, robotos munkával. De mindig égett a szívem, hogy meneküljek a szolgaságtól! Édesanyádnak – Isten nyugosztalja –

nem voltak ilyen vágyai, de hűséges dolgozófelem és gyűjtőtársam volt. A bányáim, kohóim egyre szaporodtak, áruszekereim mind messzebbre bátorkodtak. Eljött az idő, hogy Moldvában, Havasalföldön, Lengyelországban az én ekéim, kapáim, ásóim, fejszéim voltak a legkelendőbb portékák. A vagyon gyűlt, hírem, nevem gyarapodott. De a szabadság!... A nemesi szabadság még hátravolt. Egyszer aztán ennek is megjött az ideje. Apafy fejedelem megbízott, hogy a fehérvári fegyvergyárat: puskák, ágyúk, muníciós-szekerek vasalását szedjem rendbe. Belefeküdtem a munkába. Tudod a végét: címert, nemességet kaptam... De mintha eleven szentet raktam volna fejemre! Nem tudtam élni az urasággal. Riadozva, félszegen forogtam az urak között... néhány jóakarómon kívül inkább elkerültem őket. No, majd a fiam! – számígtattam. Az bele fog nőni az úri köntösbe. Diákságod idején a püspöknél fogadtam neked szállást... úrfiakkal pályáztattalak, külső országokba küldöttelek. S az eredmény? Az eredmény itt van: te is a torockói vasporban akarsz maradni.

– Az a baj, hogy a munkán kapok? – csodálkozott Miklós.

– Eh, dolgozni kell, nem láttam még torockóit, aki munka nélkül el tudott volna lenni. De úrnak lenni... nemesúrnak lenni! Aki kocsiján hordozza és házánál vendégli a püspököt meg a vármegye tisztjeit és fegyvert fog, ha úgy fordul... Úr nem akarsz lenni, fiam! Sőt el akarod homályosítani a nemességet, ahelyett, hogy még fényesebbé tennéd...

– Mit vétettem a nemesi becsület ellen? – kérdezte Miklós nagy felindulással.

Minden gond, keserűség, ami lelkét nyomta, arcára sereglett most az öreg Koncznak.

– Jobbágyleány után szaladgálsz... jobbágyleány után! Hol jár az eszed, fiam, hol jár az eszed?

A fiú elsápadt.

– Tóbis Judit... Torockó szemefénye...

– Torockó... Torockó!... Hát nem jobbágya-e Torockó a szentgyörgyi uraknak? Nem szolgál-e itt mindenki rajtunk kívül?

Sokáig hallgattak. Miklós az asztalra könyökölt, s tenyerébe fogta égő homlokát.

– Sajnálom, apámuram, de Tóbis Juditról nem tudok lemondani – szólalt meg mély fájdalommal.

Az öreg Koncznak szívébe vágta fia szenvedő szavai. Engesztelő hangon válaszolt:

– Tudod mit, édes fiam? Alkudjunk meg szép emberséggel! Kész vagy-e egy próbát vállalni az én kedvemért?

– Kész vagyok...

Koncz Benedek megtorpant egy kissé. Legforróbb vágyát kell kimondania.

– Nemcsak arról van szó, édes fiam, hogy kit ne végy el feleségül, hanem sokkal inkább arról, hogy kit végy el... Egy leányt ajánlok neked, Isten küldötte számodra. Nem ismered: az alatt került a környékre, amíg külföldön voltál. Thoroczkay Mátyásné unokahúga: Csegezy Anikó, Csegezy Balázsnak, a híres székely hadnagynak árvája. Ha azt megnyerhetnéd! Rokonság a földesurakkal, micsoda szerencse!... Mátyás úrék szívesen fognak látni, már sokszor beszéltünk a dolgról. Először ketten mennék látogatóba – holnap, ha akarsz.

A fiú sápadozott és verejtékezett.

– S ha a leány nem fog neked tetszeni?

– Többször el fogsz látogatni hozzájuk. Szüretre méssz velük a Mezősége.

– S ha végül sem fog tetszeni? Akkor aztán...

– Nem, fiam, nem megy olyan könnyen! – rázta meg a fejét

az öreg türelmetlenül. – Ha rövid idő alatt nem jön meg az eszed: hosszabb időt fogok adni. Két esztendő, hallod-e? Ezt az időt pedig Szebenben fogod tölteni a Sárossy János ítélmester kancelláriáján. A külföld nem emelt ki Torockóból? Az igazi magyar urak közt tán kinyílik a szemed. Nézd, itt van a püspök ajánló levele az ítélmesterhez... mindenre elkészültem.

Miklóst összetörték apja szavai. Két esztendő, két hosszú esztendő! Sokáig vívódva nézett maga elé. Megtagadni az engedelmességet... Lehetetlen... az öreg jót akar, mindig jó volt, szerető, áldozatkész.

– S ha az alatt a két év alatt sem tudom elfeledni Tóbis Juditot? – kérdezte apjától remegő hangon.

– Akkor Isten legyen irgalmas bolondságodért! Én a sírba viszem életemnek egyetlen szép álmát... – felelt az öreg nagy szívgyötrellemmel.

III

Fent a hegyekben, a tar erdők és sziklák között felhőfoltok bódorogtak, mint valami óriási, szürke kecskék. A határt, a kopott, nagy condrát szemetelő eső paskolta.

Thoroczky István a szentgyörgyi vár ebédlőházában járt alá s fel. Nagy, erős ember, vállra omló üstökös hajjal, kipödört, őszes bajusszal. Csizmája alatt megropogott az öreg padló, amint ablaktól ablakig ment s kibámult a siralmas időbe.

Borbála asszony az asztal mellett hímezgetett. Meg-megnézte a mintát: cikcakkos vonalak, gyérmunkájú, halvány rózsák. Idegen minta... Kolozsváron kapta egy német kapitánynétól.

Néha urára pillantott... szóba akart elegyedni vele, de bajo-

san vette rá magát. Két nappal ezelőtt érkezett haza Kolozsvárról, azóta lesi a kedvező alkalmat. Most talán...

– Minek az az örökös emésztődés, édes uram? – szólalt meg.

– A világot nem tudjuk megváltoztatni, élnünk kell hát azzal, ami jót kínál...

István úr megállt, és meghökkenve pillantott az asszonyra.

De megint csak elindult rabul forgó útján.

Az asszony óvatos hangon folytatta:

– Kitől vár kegyelmed változást? Ifjú Apafy Mihálytól, aki vígan él Bécsben a császár kegyelmén? Thökölytől, török császár rabjától? Vagy Rákóczi Ferentől, a kényes pávától? A főrendektől talán, akik már mind a bécsi fékhez szelídültek? Vagy a néptől, amelyet kényre-kedvre sarkantyúznak a császár katonái?

– Ezt jól megtanultad Mihálytól! – mosolygott epésen István úr. – Ez a Mihály mondókája!... Nem hiába csalogatott olyan hevesen Kolozsvárra, föltarisznyált bölcsességgel.

– Valóságokkal, édes uram! Látásokkal... Nagyon megváltozott az élet odakint, elmaradtunk a világtól. Ma csak annak van kellő, úri becsülete, aki ékes titulusokkal foroghat az emberek között. Titulus nélkül lent a helye az embernek, mint a fületlen fazéknak...

– A katona-bárónécskák... azok, ugye, tündökölnek?

– Bizony, még azok is előmbe ültek a vendégségeken.

– S derekasan falták, ugye, a pompás erdélyi étkeket? Az éhenkoppok!...

– Ez a nagy tévedése kegyelmednek! Nemcsak a németek, hanem a magyar urak is kapva kapnak a precedencián. A Telekiek, Bethlenek, Bánffyak, Jósikák, Aporok, Mikesek, Nemesek mind megszerezték már vagy a bárói, vagy a grófi titulust. Minden valamirevaló família...

– Nos hát nincs-e nekem méltó titulusom? *Aranyos szék főkapitánya!* Mi kell ennél szebb és megtisztelőbb cím? S nem a császár kegyelméből, hanem a székelyek szeretetéből.

– Mások is viselnek tisztséget, de azért rangban is akarnak emelkedni.

– Emelkedni? Megalázkodnak, én mondom neked, asszony! Porba hullanak az utálatos, idegen bálvány előtt.

– Mihály megindult már benne... a baronátust könnyen megkaphatjuk. Kegyelmednek nem kell alázkodnia, csak ne álljon ellene.

– Mihály hát beleindult! – kacagott föl a főkapitány. – Ó, bizonyos vagyok benne, ugyan miféle bolondságon nem kapna a jó öcsém? Titulus kell neki... aki most is alig élhet az adósságtól. Egér nem fér lyukába, tököt köt a farkára... Hanem engem nem fogtok megmaszlagolni! – vágta fejébe a süveget, s haragos morgással kifordult a palotáról.

Borbála asszony nem adta föl az ostromot. Kapy Györgynek, Erdély leggőgösebb urának volt a leánya, lobogott benne a nagyravágyás. Kolozsvári időzése alatt kitanulta, hogy mennyi olcsó máz és hamis csillogás van az új világ ábrázatán. Az eláradott limlom és hordalék közt mégis fölfedezett valamit, amiben maradandó értéket sejtett. A rang, a titulusok!... A baronátus fénye!

Újra meg újra megostromolta ura fülét. A legérzékenyebb pontra tért, amelyen a főkapitányt érinteni lehetett.

– Milyen gondos apa az öreg Koncz! Külföldön járatta fiát... most meg az ítélőmester kancelláriájára szerezte, ahol előkelő urak közt forgolódhatik. Sokra fogja vinni... bizonyos.

– Sokra, sokra! Ez a kapaszkodók ideje.

– Mégsem járja, hogy a mi gyermekeink itt nőjenek föl a jobbágyok gyermekeivel egy sorban.

– Tán bizony Gyaluba szeretnéd vinni őket, a Bánffy gubernátor udvarába!

– Ott volna a helyük... a főúri ifjak közt.

– Abban a csélcsap, romlott gyülekezetben, ugye? Ohó, asszony, a fiaimat nem engedem! – Meghatódás rezgett hangjában, ellágyulva nézett ki a szűzi hóvilágba. – A fiaimat nem engedem, asszony. Csak hadd nőjenek föl ennek a kis völgynek tiszta világában. Hadd oktassák őket a torockói tanítómesterek az istenes és hasznos tudományokra, tőlem meg hadd tanulják el a gazdálkodást, a hadi mesterséget, a szegénységnek okos kormányzását, nemzetünknek szeretetét, úgy, amint az elődeinknél volt, boldogabb időkben... Hová küldhetném, ahol ennél többre és jobbra mehetnének? Idegen bitangok hízelgőivé neveljem őket? Inkább sültparasztok legyenek!...

Nem, az ostrom ezen a ponton sem sikerült. Borbála nagyaszonynak be kellett látnia, hogy „a napnyugati műveltség veteményét” nem veszi be a szentgyörgyi szikla.

IV

A konziliárius új esztendő első napjaiban hazatoppant Kolozsvárról. A várba szállt, István úrhoz. Az ő elárvult kúriája lent a faluköziben így télvíz idején nem volt kívánatos szállóhely.

Arra kérte bátyját, hogy hívja össze a család férfitagjait: fontos mondanivalója van mindannyiuk számára. A főkapitány a várba szólította a Szentgyörgyön rezideáló atyafiakat. Idős és ifjú Péter uraimék meg az öreg Mátyás egymás után kocogtak föl a kanyargós várúton.⁴

Amint együtt voltak az ebédlőpalotán, a főkapitány az asztal

fejéhez ült, és maga mellé invitálta az atyafiakat. Mátyás a főkapitány jobb keze felől telepedett meg. Lengő, ősz szakállát megsimogatta, bajuszát jobbról-balról felütötte, kezét botjára nyugtatta, aztán vidáman, piros ábrázattal tekintett a többiekre. Idősebb Péternek a főkapitány balján volt a helye, ám ő a konziliáriust tessékeltelőre. – Mégis ilyen tekintélyes főtisztnak...

– Ül csak ide a magad helyére, Péter! – szólt rá István úr mordul. – Magunk között tartjuk meg a régi rendet.

Mihály kellelten mosollyal helyeselte bátyja szavát, s a két Péter között foglalt helyet. Sovány testével, hosszú nyakával, keskeny, finom arcával úgy festett a morcos, sokszélfújta falusi atyafiak között, mint az agár a komondorok között.

István köszöntötte az atyafiakat, s fölszólította Mihályt, mondja el, hogy miért kívánta az összejövetelt.

A konziliárius fölállt, és beszélni kezdett. Hol mutatóujjával, hol kifordított tenyerével gesztikulált, mint ahogy a Guberniumnál szokta referálás közben.

Nemrégiben Kolozsvárt Rabutinnal, a főhatalmú generálissal volt találkozása. Bővebb beszélgetést folytattak: a tábornok igen csodálkozott azon, hogy az ősi Thoroczky családra nem ragyogott még rá a császári kegy teljessége. Ennek alkalmasint az az oka – úgymond a tábornok –, hogy a család érdemes tagjai elvonnak a császári kegy útjából. Okos dolog-e ez a húzódozás? A tábornok önként ajánlkozott, hogy fönt a bécsi udvarnál örömet fog törekedni a család előmenetelén, ha erre nézve a család tagjai egyező akaratukat jelentik neki. Itt volna hát a kedvező alkalom – élesedett meg a konziliárius hangja –, hogy a család a baronátust megnyerje. Ám együttesen kellene megmozdulni...

A falusi atyafiak a főkapitány felé fordultak. Ennek szemében erős felindulás tüzelt.

– Hát én megköszönöm Mihály öcsém atyafiságos buzgókodását, de a magam részéről a bécsi udvarnak semmiféle kegyére nem pályázom – mondotta nyersen. – Nem is szükséges ebben a dologban együtt járnunk, ki-ki kezdhet, amit akar, kedve szerint. Nekem nincsen olyan módom, hogy a bárói titulust méltóan viselhessem, én hát magamra sem veszem.

Az atyafiak helyeslően bólintgattak. Az ifjú Péter hangosan fősóhajtott: alkalmasint hat leánya jutott eszébe! Nem kell hatleányos apának a fényűzést szántszándékkal növelnie.

A konziliárius titokzatosan mosolygott, mint aki bizonyos orvosságot tud a sebre.

– Nem indultam el én bolondjában kegyelmetek közé, jó atyámfiai! – mondotta édeskésen. – Kész tervem van nekem arra nézve is, hogy a költségeket hogyan szerezzük meg az előkelő élethez. Csak akarnunk kell, s mi vagyunk Erdélyország legpénzesebb urai...

A Pétereknek tágra pattant a szeme, mint akikre váratlan fényesség villan. Mátyás a konziliáriusra kacsintott, megrándította vállát, s csak annyit mondott:

– Hm!

A főkapitány bizalmatlanul mosolygott.

– Hát ki vele, ezt örömet meghallgatjuk!

Mihály erőre kapott a jókedv láttára. Frissen, önérzetesen szólt:

– Egy guberniális konziliáriusnak, mint amilyen magam vagyok, sokszor nyílik alkalma a dolgok rejtekébe bepillantani s már nyers korában látni azt, amit másnak kész étékül tálalnak föl. A minapában megtudtam, hogy a bécsi kormány az erdélyi bányák régi rendjét teljesen meg akarja változtatni. Már találkoztam is egy bécsi bányakomisszáriussal, persze rajta voltam, hogy a torockói bányák ügyét megbeszéljem vele. Elmondottam

neki, hogy milyen viszonyban vagyunk mi a bányászokkal. Törvényes jobbágyaink ugyan, de csak a föld útján róják le a dézsmát, mint földműves parasztok: a vasbányák rengeteg jövedelméből nekünk semmit sem fizetnek. A német barátom ugyancsak álmélkodott gyámoltalanságunkon! Bizonykodott erősen, hogy a bécsi bányakamara okvetlenül megítéli számunkra a vasdezsmát, ha kellő nyomatékkal, mondjuk a Rabutin protekciójával nyúlunk a dologhoz. Meg kellene mozdulnunk ebben az ügyben. A vasdezsmá, atyámfiai!... Kimeríthetetlen forrás, csak el kell vonnunk a követ róla. Gondoljanak a vasdezsmára! Ha azt rávethetnők a torockóiakra: mód is lenne a titulushoz, Erdély legfőbbjei között is méltóan ragyoghatnánk...

István úr fejében most gyúlt teljes világosság! Hát innen fúj a szél! Ezért akar Mihály együttes megmozdulást – a pénzért. A titulusért egyenként is lehetne törekedni, de a vasdezsmát csak együttesen, egész családdal lehet követelni... Kancsal mészáros ez a Mihály, nem oda vág, ahová néz. A titulus csak lepel, voltaképpen pénz kell neki, költség az újmódi tékozló élet folytatására.

Mérges szavak gyültek nyelvére. De még idején észrevette, hogy a Péterek most nem fordulnak feléje tanácskérő pillantással. Nem maguk elé pillognak, és igen ki van gyúlva ábrázatuk. Politikával kell itt szólni.

– Szó sincs róla, a vasdezsmával szerencsét próbálhatnánk – mondotta nyugalmat színlelve. – Rendes pörrel vagy bécsi csalafintasággal esetleg a bányászokra róhatnók az új terhet. De nem áll-e előttünk keserves tanulság a múltakból? Emlékezünk, mi történt Barcsay fejedelem idején! Akkor is sok perlekedés, huzavona után dézsmát rendelt a bíróság számunkra az ezüsbányászatból, s a vége? A nyakas nép inkább fölhagyott az

ezüsbányászattal, semhogy abból nekünk földesúri részt adjon. A makacsok a vas bányászatot is abbahagyhatják, akkor aztán nézhetjük híres Torockó városunkat.

– Ördögöt hagyják abba! – legyintett a konziliárius. – Az ezüsbányászatot csak kedvtelésből űzték, de a vas – a kenyertük!

Az öreg Mátyás mostanig följazott figyelemmel pillantott hol Istvánra, hol Mihályra. Most kelletekorán valónak ítélte, hogy latba vesse bölcsességét.

– Bizony, jó atyámfiak, Isten őrizzen meg még egy olyan pörtől, mint a Barcsay idejebeli. Emlékszem rája, pelyhedző kamasz voltam akkor. Hogy szorongtak apáink a pör végétől! Odáig fajult a veszedelem – magunk között megvallhatjuk –, hogy csak a fejedelem hatalmi szava tartott meg Torockó birtokában.

– Micsoda oktalan beszéd? – pattant föl dühösen a konziliárius.

Ifjú Péter, a hatleányos, a szokott nótájára gyűjtött rá.

– Persze, jobban húz kegyelmed a tökéletlen unitárius hitfeleihez, mint a tulajdon véreihez.

(A vallási megkülönböztetés igen nagy volt a jeles családban. István katolikus volt, a Péterek kálvinisták, Mátyás unitárius, Mihály „külső nevezet szerint unitárius, de voltaképpen semmi relígiójú ember”.)

– Mindig ilyen meggondolatlan, ártalmas beszédei vannak! – rázta meg öklét Mátyás felé az idősebb Péter.

Mátyás arca elborult a fehér fűrtök alatt, mint ahogy elborul néha a fehér felhők alja.

– Nekem bizony pattoghattok, jó öcsém, én tudom, hogy mit beszélek, mert én írásból beszélek – mondotta. – Szentigaz, hogy Torockó a régi királyoktól igen szép szabadságlevelet kapott, amiben a jobbágyságról szó sem esik. Barcsay fejedelem korában az volt a mi szerencsénk, hogy a szabadságlevelet sem

origináléban, sem hiteles kópiában nem tudták produkálni. Nem hiszitek? Nos én a minap egy pörös iratcsomóban fölfedeztem egy hiteles privilegiális levelet, megmutathatom...

– El kell szedni tőle a családi leveleket! – csavarta hosszú nyakát a főkapitány felé a konziliárius.

– Eh, szükségtelen! – intette le a hirtelenkedőt István úr.

– A mi családunknak törvényes jussa van Torockóhoz, afelől nyugton alhatunk. Jobb azonban: *quieta non movere!* Nem olyan idő ez a mostani, hogy valami fontos ügyet megmozgasson az ember. Nekem ennek a mostani világnak semmiféle ítélete, semmiféle igazsága s főként semmiféle garanciája nem kell. S ezzel – azt hiszem – bátran be is fejezhetjük a titulus és vasdézma dolgát.

A nagyharang utolsó kondult. Az első szó is, az utolsó is a család fejéé.

István úr fölállt, a többiek – ki ilyen, ki olyan kedvvel – követték példáját.

A falusi atyafiak eloszlottak a várból.

Mihály égő fúriával indult el haza, Kolozsvár felé. A falu között nagy meglepődés érte. Ifjabb Péter várt reá az utcán, s rövid szóváltás után a maga kúriájára kalauzolta. Idősebb Péter is csakhamar besajdult az ifjabb Péter kapuján.

V

Az öreg Mátyást fölötte bosszantotta, hogy olyan kicsinylően bántak vele a tanácskozáson. Hagyján, hogy a tudatlan Péterek rája dohogtak, meg hogy az álnok Mihály fölszisszent! De az fájtn neki kiváltképpen, hogy a főkapitány is félvállról vette a privilegiális levél dolgát.

Egy napon kapuja előtt Samukával, az István úr nagyobbik fiával találkozott. Samuka Torockóról jött, ahol az iskola rektora naponként a latin grammatikával és poézissel építgette elméjét.

Mátyás úr alkalomadtán szívesen megegzaminálta a szerény, okos ifjút a deáki tudományokból. Bölcs intelmeket is intézgetett hozzája.

– Magyar nemesifjúnak nem elég ám a régi jeles auktorok műveit olvasni. Werbőczyt kell olvasni... Donációs leveleket, protokollumokat, dekrétumokat is megérteni!

Valami eszébe jutott... karon fogta Samukát, és rövid habozás után a kapuja felé vezette.

– Jöszte csak be hozzám, öcsém, mutatok neked egy érdekes deák nyelvű írást.

Bevezette a könyvtartó szobába. Vasabronchos, borjúbőrös ládából kihúzott egy iratesomót, és az asztra terítette.

– Olvasd csak, s próbáljuk értelmét venni!

Samuka küszködve baggatta a kutyabőrös levél kuriális stílusát. Az öreg nagy kedvvel igazította helyes nyomra a kacskaringós mondatok szövevényében.

A III. Endre király privilégiumlevelének hiteles másolata volt az 1291. esztendőből. Ez volt a veleje:

„Torockó szabad város lakói... már korábbi uralkodóktól kiváló szabadalmakat és előjogokat kaptak, őket tehát a király régi szabadságaikban nemcsak meghagyja, hanem újakkal gazdagítja. Megengedi, hogy saját törvényeikkel éljenek, hogy adót más bányászok módjára a kincstárnak fizessenek... a király főtartárnokmesterén kívül senki más előtt törvényt állni ne tartozzanak...”

A verejtékes munka után Mátyás úr fürkészően nézett Samukára, majd csalódottan sürgette:

– No, nincs szavad ehhez az irathoz?
– Mi lehetne, Mátyás bácsi?
– Ejnye, te buksi, te! Hát van ebben az írásban egyetlen szó rólunk, a Thoroczky családról?

– Nincs.

– Földesurai voltunk mi akkoriban a városnak?

– Szabad város... az áll itten!

– Bizony, szabad város! A mi földesuraságunk sokkal későbbi eredetű. Későbbi... és az én meggyőződésem szerint nem egészen igaz eredetű. Sokat búvárlottam én ezt a dolgot, édes öcsém! Alighanem úgy áll a dolog, hogy későbbi zavaros időkben, talán Dózsa György parasztvilága után tették rá elődeink kezüket a városra, amikor az írások értelmén a szerencsétlen nép kárára sokat változtattak az urak. Annyi bizonyos, hogy a bányászok rengeteget pöröltek szabadságukért a mi elődeink ellen. Én tehát szintén azt mondom, amit édesapád: *quieta non movere!* – ne bolygassuk meg a bányászok csöndességét!

– Hiszen nem is bántjuk őket – nézett Samuka az öreg felindult arcába.

Mátyás úr egy pillanatig küszködött magával, de végül mégis kikívánczolt az igazság. Ujjával titokzatosan intett az úrfinak.

– Várj, mindjárt elmondom, miről van szó.

Az ajtóhoz lépett, kidugta fejét, hallgatózott egy percig... majd zárba csapta az ajtót, s visszatért Samukához.

Fojtott fölindulással mondotta el, hogy miben mesterkedik Mihály. Dézsmát akar szedni a vas után is: ezzel pedig kétségbeesett harcra fogja ingerelni a bányászokat. Ha a vármegye archívumában vagy a gyulafehérvári káptalan rejtékében rábuknának a szabadságlevél eredetijére vagy valamely hiteles másolatra... lesz akkor melege a családnak.

– Tyüh, Mátyás bácsi, veszedelmes jószág ez! – hüledezett Samuka a régi levélre pillantva.

Az öreg szeme megcsillan a büszkeségtől.

– Ez az írás, fiam? Mondom neked, hogy a városon való uraságunk függ tőle. Úgy őrzöm és dugom én ezt az írást, mint valami méregtartó szelencét...

Nagy vigyázattal összehajtogatta és a láda fenekére süllyesztette a privilegiális levelet. Majd, mintha megszeppent volna attól, amit cselekedett, aggodalmas arccal fordult Samukához.

– Aztán, fiam, egy szót se erről a dologról! El ne áruld senkinek, hogy megmutattam neked ezt az iratot. Okos, nagy leány vagy már, bízom benned. Azok a parlagon maradt Péterek úgysis folyton agyarkodnak ellenem...

VI

A főkapitány farsang tövében levelet kapott a konziliáriustól.

Rabutin tábornok, Erdély katonai kormányzója farsangoló útján Torockószentgyörgyöt is meg fogja látogatni. Nagy kíséret lesz vele, sok előkelő tiszt: gondolja meg a család, hogyan fogadja a jeles vendégeket.

István urat nagy haragra lobbantotta a levél. Bizonyosan a Mihály mesterkedése. A Rabutin kegyeit hajhássza, protekciót akar csavaros tervei számára.

Az volt az első gondolata, hogy valamilyen címmel az egész család nevében elhárítja a vendégek fogadását, majd azt fontolgatta, hogy maga fog ellépni hazulról a császáriak jövedelekor.

Tusakodott, emésztődött magában.

Vendégek!... Az ellenség jön hódolni. A Thoroczkay famí-

liát csakugyan nem lehet oldalfélen hagyni. Nem lehet sem barátoknak, sem ellenségnek. Álmatlan hajnalokon, vadászat közben mindegyre azon kapta magát, hogy a vendégfogadás terveit színezgeti. Úgy kell rendezni, hogy a család fénye megszügyenítse az idegen dolyföt... Láttá magát híveinek, az Aranyos széki hadnagyoknak, mezőiségi nemeseknek körében... Eszébe jutott a múlt fénye, mikor Apafy udvarában ékeskedett, szultán udvarát járta követképpen. Ide tolakodnak? Hideg fénnel, méltósággal, de fogadni kell őket...

A várba hívatta a falusi atyafiakat, s elmondotta nekik a konziliárius tudósítását. Csakugyan: lehetetlen vendégek elől elreteszelni az ajtót! – bizonykodtak a Péterek.

– De hogy fogunk értekezni velük? – vetette föl az idősebb Péter. – Ki német, ki dán, ki vallon, ki francia, ki meg hollandus.

– Deákul csak tudni fognak! – bizakodott Mátyás.

– Ha tudnánk is velük szót érteni: vajon a magunk szokásai-val, becsülettudásával nem vallunk-e szégyent előttük? – aggodalmaskodott a hatleányos Péter. – Rabutin a császár képe Erdélyben: ki tudja közülünk, hol, mikor, miféle ceremónia illeti meg?

– No, azért bukfencet nem fogunk hányni előttük! – hördült fel a főkapitány. – A magyar pompával is bátran eléjük állhatunk.

– Egy megoldást ajánlanék! – szólt idősebb Péter. – Ott van a mi Mihály atyánkfia, ő mester az effélékben, adjuk át neki a vezetést.

A vezetést? István urat láthatóan megsúrta ez a szó. Ezek a Péterek gyanús módon bátor beszédűek lettek! A vezetést átadni... De aztán elröstellte magát: Mihályra féltékenykedni?...

– Jól van, Mihály kitűnő komédiamester, bízzuk rája a rendezést – mondotta. – Még ma írok neki.

Mátyás hangosan örvendezett a megegyezésén.

– Ez az, édes atyámfiai! Egyek az idegen nemzet előtt... ezt mondom.

A konziliárius azonnal otthon termett, amint a főkapitány levelét megkapta. Családja is vele jött, felesége, két férjhezadó leánya.

Mindjárt az ünnepség készülétehez látott. Segítőtársa bőven akadt: a Thoroczky család is ugyancsak ékeskedett friss, fiatal dámákkal. Fősegítsége mégis Borbála asszony volt, akivel maradarat lehetett volna fogatni az ünnepek öröme.

Ami arany-, ezüstmarha, törökszőnyeg, velencei kristály, ékes lószerszám, régi és új hadieszköz, Máriás és lófarkas zászló rejtőzött a szertárakban: azt a Mihály úr útmutatása szerint mind szem elé rendezték. Fenyőágból koszorúkat fontak, festett, gyalult forgácsból függőket csináltak. Minden fognak, szögletnek megadták a maga legtalálhatóbb díszét.

A főkapitány mogorva távolságból nézte a nagy sürgés-forrást. A konziliárius elfogta egyszer.

– Szép lesz a vár, mint a menyasszony menyegzője napján! – dicsekedett.

– Csak a szerelem fog hiányozni szívéből – jegyezte meg István úr.

A pompa felrakása azonban csak egyik része volt a Mihály úr gondoskodásának. A szerepeket is kiosztotta és betanította: kik hol álljanak, hogy bókoljanak a generális előtt. Mi a teendője a lovas és gyalog szolgáltnak. Hogy kell ilyen nagyurak számára kengyelt tartani, étket fogni, italt tölteni.

Közben a Mihály úr leányai táncolni tanították a falusi kisasszonyokat. Mesterei voltak az idegen táncoknak: keringőknek, lengyel változónak, francia minétnek. Csegezy Anikó és ifjú Péter leányai leplezetlen hódolattal bámulták a könnyed,

vidám teremtéseket, s példájukon sok csetlés-botlással, de nagy női kitartással gyakorolták az újmódi táncokat.

A meghívandó vendégek lajstromát Samuka vezette. A család minden tagja felíratta jelöltjeit: majd a főkapitány fogja megválogatni a listát. Ezt az egyet magának tartotta fenn.

Egy pihenő alkalmával a konziliárius elkérte Samukától a névsort, és végigszaladt rajta.

– Koncz Miklós? Hogy kerül az ide?

Mátyásné asszony fülig pirult. Segítségkérő pillantást vetett Borbála asszonyra.

– Az ilyen fiatalemberekre nagy szükség lesz a mulatságon – magyarázta a főkapitányné. – Nemrégiben jött haza külföldről, tud az idegenek nyelvén.

– Mégis... a mi jobbágyaink ivadéka! – morogta a konziliárius. De aztán tovább haladt a neveken, nem akart ellenkezni sógorasszonyával.

A hívogató leveleket szép írású enyedi diákok írták, és lovas staféták vitték szét.

Az ünnepély előtt való nap reggelén Mihály és az asszonyok még egyszer rendre vizsgálták a díszítéseket, készülleteket. A végén Mihály az asszonyokhoz fordult:

– Nincs-e még valakinek jó gondolata a pompa növelésére?

A főkapitányné előretuszkolta Mátyásné.

– Sógorasszony javasolna valamit.

A szúrós szemű, vékony kis matróna félszegen lépett előre.

– Röstellem... vajon elé merjek-e állani vele? – szólt akadozva. – Nem értek a finom városi módihoz, ez is olyan falusias fogás volna.

– Mondja csak el! Nem fog vele szégyent vallani – biztatta meg Borbála asszony.

– Noshát nem volna-e helyes dolog, hogy a vendégfogadás

idejére fölrendeljünk egy csomó torockói leányt, hadd álljanak sort a vár piacán, mikor a tábornok megérkezik? Az étékfogást is nem volna-e helyesebb rájuk bízni, mint a nehézkezü, ügyetlen inasokra?... Úgy gondolom, gyönyörűen festenének hímes köntösükben, gyönyörű pártájukban! Libegnének, forognának (ezt mindjárt be is mutatta Mátyásné), mint valami tarka, szép pillangók... felvidulna látásukon a generális szíve...

A konziliáriusnak nagyon tetszett az indítvány.

– Bravó, ez lesz az ünnepség koronája! Okvetlen meg fogjuk csinálni.

Borbála asszony mindjárt urához ment a tervvel.

Küldjön parancsot a bányászoknak: leányaik közül tizenketten, akiknek Mátyásné feldiktálta nevét, ünneplőbe öltözöttek délután jelenjenek meg a várban. A főkapitány hümgetett, morgolódott kissé, de mégis elküldte a bányászoknak a parancsot. Farsangi bolondság... teljék kedve a rendezőknek.

A leányok Tóbis Juditnak, a városbíró leányának vezetése alatt még délelőtt jelentkeztek Borbála asszonynál. Mintha földerült volna az öreg vár arca! A konziliárius lázasan fogott hozzá, hogy ezt a sok ragyogó színt, kecses mozgást elossa és beillesse az ünnepség menetébe.

VII

A bécsi kormány még a török harcok folyamán nagy zsoldos sereget kvartélyozott Erdélybe. Részben a törökpárti hazafiakat akarta sakkban tartani, részben az elcsigázott hadakat akarta Erdély borán, búzáján erőre kaptatni.

1696 óta Rabutin tábornok volt az Erdélyre szállt had főparancsnoka. Francia eredetű, kiváló katona, pénzen, hízelgésen

kapó. epés, csúfalkodó ember. Tehetséges kalandor, amelyenek ezidétt seregszámra lebzseltek a kétfejű sas szárnyai alatt.⁵

Mikor Erdélybe beköszöntött, Bethlen Miklós kancellár búsan jegyezte meg az országgyűlés küldöttsége előtt:

– Tudjátok-e, atyámfiai, hogy kell franciául kiejteni a generális nevét? Rabutin annyira mint: *rabbá tón*.

Belső tisztjei, akik a szebeni főkommandón szolgáltak, a legvegyesebb társaság. Előkelő, nagy családok fiai, akiknek titulusát is nehezen tudták megtanulni az erdélyiek. A többség azonban napnyugat szemetje: német, francia, spanyol, dán, holland, vallon szerencsefiak. Gyülevész had, fényes győzelmi babérokkal a homlokán.

Ezzel a társasággal indult el Rabutin Kolozsvár felől, hogy a Thoroczky családnál farsangot üljön. Estenden érkeztek meg a szentgyörgyi várba. Rabutin sárkányorrú szánkón jött, a kíséret lóháton.

István úr, mint a vár ura és a család feje, rövid magyar beszéddel köszöntötte a vendégeket. Utána előlépett a konziliárius, s stikkokkal teljes, ékes német beszédet kanyarított ki a „caesarea maiestas” képviselőjének tiszteletére. Rabutin parancsoló hangú, pattogó francia beszéddel válaszolt. Mozsarak durrogtak, hegedűk, töröksípok, cimbalmok zengedeztek, zászlók lengtek és kendők lobogtak a császár katonái előtt. Minden pontos renddel, ahogy Mihály előre megszabta.

A meghívás vacsorára szól, a vendégek jöttön-jöttek a várba. Kucsmás Aranyos széki székely tiszttek, mezőségi, Maros menti nemesurak családjakkal, az arany-, ezüst- és sóbányák német inspektorai puccos dámákkal.

Koncz Miklós gyertyagyújtáskor ért Szentgyörgyre. Nem kis futamodás Szebentől idáig, és nem is jött valami nagy lelki sietéssel. Hogy őt is meghívták? Ugyanaz a háló, amelyből ősszel

sikerült kisiklania... A Mátyásné hálója... Hiszen ha Sárossy ítélőmester útra nem pirongatta volna!...

Lovát hazaküldte apja házához, maga fölsietett a várba.

A főkapitány úri nyájassággal fogadta, és a konziliáriushoz vezette. Ez karon fogta, s megindult vele a sokadalmon keresztül.

– Jöjjön, prezentálom ökegyelmességének! – mondta hűvös szertartással.

Rabutin nagy karosszékben ült, körülötte előkelő dámák, udvarló tisztek és tisztviselők. Térdnadrágos vékony, hosszú lábát mereven nyújtotta előre, s időnkint megtapogatta a hajlásokban. Átkozott köszvény!... Sovány figurája úgy festett az öblös székben, mint valami cifra hernyó, amely félig kibújt bájából.

Nagyon megörült, amint Koncz Miklóst megpillantotta. Netteve fordult első adjutánsához, Acton kapitányhoz.

– Ah, nézze, monsieur Miklós! – S nagy kegyesen kezét nyújtott az ifjúnak.

A konziliáriusnak leesett az álla a csodálkozástól.

– Méltóztatik ismerni? – érdeklődött alázatosan.

– Oh, igen, Szebenből! Sok vitám van Sárossy ítélőmesterrel: ez az ifjú áll közöttünk hullámtörőnek. Ja, ha sok ilyen készütségű ifjú volna Erdélyben!... Mindjárt simábban folynának a császár dolgai.

Új vendégek érkeztek bemutatkozásra, a generális barátságosan biccentett Miklós felé.

– Au revoir, mon ami, ma este még találkozunk.

Miklós belevegyült a sokadalomba, köszöngetett ismerőseinek. Elbeszélgetett keresztapjával, Szaniszló Zsigmond tordai alispánnal, üdvözölte Van Norden hadnagyot, a Rabutin második adjutánsát, akivel nemrégiben pertu barátságot kötött

Szebenben. Egy fordulónál a konziliáriussal ütközött össze. Ez megállott, és kezét nyújtott neki.

– Ritka grácia a tábornoktól... gratulálok, édes öcsém! Persze, aki Szebenben ülhet a tűzhely mellett...

A konziliárius és segítőtársai asztalhoz telepítették a vendégeket. Miklós megnyugvással állapította meg, hogy nem Csegezy Anikó mellé ültetik. Hát mégsem Mátyásnétól ered a meghívás? Nagyon meglepődött azonban, mikor a konziliárius hozzája lépett és nagyobbik leánya mellé tessékelt. Csegezy Anikó oldalán Van Norden hadnagy foglalt helyet.⁶

VIII

Asztalbontáskor a konziliárius Rabutin elé járult, s fölkérte, hogy kezdje meg a táncot. A tábornok már jócskán bekebelezett a gerendi tüzes borból; arcának mély barázdáin sötét vonaglások cikáztak végig, nádbotjával, amelyet mindig kézügyben tartott, nagyokat koppantott a padlón. Táncot kezdeni? Öreges könnyezés töltötte meg szemét. Intett Acton kapitánynak, hogy álljon ki helyette. Ez a konziliárius nagyobbik leányával ellejtette az első táncot. Bécsi keringőt a császár embereinek tiszteletére... De aztán magyarra fordult a nóta: a nagy ebédlöterem hirtelen megtelt nekipezsdült párokkal.

A tánc kiválasztja a maga embereit, mint a pergő rosta a gabona javát. Az élre csakhamar ifjú Péter leányai kerültek, piros arcú, szép növésű falusi kisasszonyok. Az idegen tiszték körül-dongták és kézről kézre adták őket.

Koncz Miklós válogatás nélkül táncolgatott, amint az alkalom hozta. El-elálldogált a várakozók között, nem nagyon törte magát.

Egyszer valaki megérintette vállát.

– Monsieur Miklós, ki az a lány, akit Van Norden hadnagy helyére vezetett? – kérdezte Rabutin.

– Idevaló nemes kisasszony. Csegezy Anikó a neve. Annak a sovány nőnek az unokahúga, aki mellette ül.

– Mi a véleménye róla, monsieur? A legszebb... nem igaz? A tisztjeimnek medve-ízlése van, a vaskos, nagy darabért lelkesednek! – intett Péter egyik leánya felé, aki a közelben verejtékezett az egyik tiszt karján. – Ó, amaz, nézze, a megtestesült grácia!... Nézze azt a sugárzó barna szemet, szelíd mosolyt! Nos, nem tartja elragadónak?

Miklós udvarias meghajlással fejezte ki egyetértését.

– Milyen lehet a hangja? A hang: a lélek csengettyűje! Barátom, a hang égbe emeli vagy porba rántja a nő szépségét... Valaha különös passzióm volt a női hang megfigyelése. Jöjjön, beszéljünk vele!

Megkerülték a táncolók körét, s Mátyásné elébe állottak.

– A tábornok úr gratulál nagyszonyomnak az Anikó kisasszony szépségéhez – tolmácsolta Miklós a tábornok kívánságát.

Jaj, a tábornok!... Mátyásné rémulten tekintett szét ura után: nem tudott a nagy úrnak felelni. Anikó válaszolt nénye helyett.

– Talán nem értette jól, Miklós! – szólt rózsás szégyenkezéssel.

– Gyönyörű hang, barátom, jól sejtettem! Messziről megéreztem, hogy gyönyörű hangja van – büszkélkedett a generális Miklós előtt.

Mátyás úr ott termett, mint a jó pásztor megriadt nyája mellett.

Rabutin megismételte gratulációját.

– Árva leány, és az árvákat Isten ékesíti – szentenciázott latinul az öreg.

– Nos, melyiket akarja férjül tisztjeim közül? – incselkedett a tábornok Anikóval. – Szeretném, ha elröphetnék ezek közül a komor sziklák közül: Budára, Bécsbe vagy más szép, nagy városába az impériumnak.

Miklós tolmácsolta a tábornok óhaját.

– Amat iuvenem Hungarum nobilem (magyar nemesifjút szeret) – hártotta el a szerencsét Mátyás úr.

Az öregek könnyek újra megtöltötték a generális szemét.

– Ígérje meg, hogy meg fog hívni a lakodalmára!

– Örömet; addig azonban bizonyosan elfeled a tábornok úr – ragyogott mosolyra a Csegezy Anikó tekintete.

Rabutin szigorú arcot vágott, nagyot dobbantott botjával.

– Nem hallotta hírét a francia gavallériának? Szép hölgynek adott szó a sírban is kötelez! Nos, meg fog hívni? Adja szép kacsóját!

Anikó csengő nevetéssel nyújtott kezét.

– Meg fogjuk hívni a tábornok urat!

Egy fiatalember lépett oda, hogy táncba vigye Anikót. Amint észrevette a tábornokot, vissza akart vonulni, de az egy intéssel felszabadította a leányt. Pár pillantást vetett a pár után, sóhajtott, aztán búcsúzásra bókolt Mátyás úréknak.

– Jöjjön, monsieur, nézzünk körül! – fogózott Miklós karjába.

IX

A szomszéd szobában nagy kerek asztal mellett Thoroczkay főkapitány táborozott az Aranyos széki hadnagyokkal: Csegezy, Pálffy, Gaál, Csongvaj, Csép, Taar, Szilágyi uramékkal. Közöttük ült Szaniszló Zsigmond alispán is, ami azért érdemel megjegyzést, mert a vármegye és a székely szék közt állandó pat-

varkodás dúlt, a vármegye tisztjei és a hadnagyok egyike-másika között – kard ki, kard! – vagdalkozások is gyakorta esének. Szaniszló Zsigmond most mégis a székelyek közé telepedett, már csak inkább húzódott meg itten, mintsem hogy amott, a másik szobában, holmi császári tányérnyalókkal, bányainspektorokkal, mikkel üljön egy asztalhoz. De meg a székelyek asztala mellett olyan beszélgetés folyt, ami Szaniszlót, a jeles vitézt igen-igen érdekelte.

A főkapitány mellett egy német tiszt ült, aki tört magyarsággal, de irgalmatlan folyékonyssággal mesélt valamit, miközben seprűforma, nagy szemöldöke merészen ugrándozott az előadás ritmusára.

Az asztalon ezüstdelű, virágos nagy cserépkancsók, mindenki előtt aranyos bélű ezüstpohár.

Amint Rabutin belépett a szobába, a német tiszt felugrott, és feszesen jelentkezett.

– Excellenciádnak alázatosan jelentem, ezek az urak az Aranyos széki székelyek tisztjei. Megkértek, hogy mondjam el nekik a zentai ütközet lefolyását.

Rabutin arcáról eltűnt az érzékenység.

– Úgy? No, lám! Érdeklődnek a hadi dolgok iránt? – mosolygott gúnyosan. Intett Miklósnak, hogy lépjen elé. – Kérem, monsieur, mondja el az uraknak a következőket. Nagyon örülök, hogy legalább szóból alkalmuk van megismerni a történelem egyik legnevezetesebb ütközetét. Így, kényelmes házi filozófiával megállapíthatják, hogy az a hadi szervezet, amit ők képviselnek, egy fabatkát sem ér. Nemzeti felkelés? Kényes, engedetlen urak cifra készüllettel? Gyakorlatlan, fölszeretlen parasztok?... Vagy a zabolátlan székelyek? Ugyan mit tudnak ezek ma már művelni akár várostromnál, akár mezei harcokon? El kell tűnniök ezeknek a korhadtt szervezeteknek! A bécsi

kormány már gondolkozik is az átalakításon, készüljenek rája.

– Mondd meg, öcsém, a tábornok úrnak, hogy ezeket a kérdéseket a konstitúció szabályozza, és őfelsége diplomát adott nekünk konstitúciónk megtartásáról – fordult a főkapitány égő szemmel Miklós felé.

– Konstitúció? – nevetett föl Rabutin a tolmácsolásra. – Mondok kegyelmednek valamit, kedves házigazdám! Nincsen a világon tehetetlenebb ember, mint az alvó ember, ha mégolyan hősi dolgokról is álmodik... Egyébiránt mit tárgyalunk most ilyen komoly dolgokról? Bocsássanak meg, ha tán elrontottam jókedvüket...

Epés mosollyal meghajtotta magát, és a székelyek öldöklő pillantásaitól kísérvé a következő szoba felé lépdelt. Itten néhány öregebb tiszt és az abrudbányai, zalatnai, tordai inspekto-
rok körében a Péterek prezidáltak. Vígan koccintgattak, nagyokat nevettek. A felemás beszédből egy szó csendült ki legsűrűben: bruder!

A konziliárius macskasimasággal sunnyogott Rabutin mellé.

– Generális uram, íme Erdély jövője! – mutatott a Péterek társaságára. – A császár hívei: bruderek.

Rabutin kegyesen biccentett. Kezet nyújtott Miklósnak, és néhány éles szisszentéssel letelepedett az asztal mellé. A konziliárius aranyos billikomot tett eléje, a tisztek támogatóan ülték körül: tudták, hogy ebből az ültéből nem fog fölkelni a maga erején.

Miklós visszatért a táncolóházba, megállt az ajtó szárnya mellett. Nagyon kedvét szegte mindaz, amit látott és hallott. Ez hát az okulás, amiért Sárossy útra serkentette? Micsoda szakadékok! Nemcsak a magyarok és idegenek között, de magyarok és magyarok között is. Mértéktelen gyűlölet és oktalan alázat...

Azon vette észre magát, hogy egy csomó szem fürkészően

tapad rája. Az éltesebb férfiak, akik nem táncoltak, csoportokba verődtek a terem sarkaiban, és hevesen gesztikuláltak, a hölgyek táncosaik karjáról a férficsoportok felé neszeltek.

Néhány úr köréje szállingózott.

– Hogy történt, öcsém, mit mondott Rabutin? – kérdezte egyikük. – Igaz, hogy gyalázta az alkotmányt és a magyar vitézséget?

Miklós megzavarodott kissé, de magához tért, és határozott hangon mondotta:

– Bocsánat, uraim, tolmács voltam és tolmácsnak nem illik fecsegnie.

– Eh, hagyjátok! – fortyant fel egy tömzsi, bővérű mezőségi nemes. – Rabutin embere... hagyjátok!

A társaság megvető mosollyal oldalgott el Miklós mellől.

Mi volt ez? Miklós zavarodottan nézett szét. Mindenünnen ellenséges szemek tüzeltek feléje. Dermedten állt ottan, nem tudta, merre forduljon. Rabutin embere... mit akarnak ezzel mondani?

Dac lobbant föl benne, fölemelte fejét, hogy farkasszemet nézzen a társasággal. De ekkor új ijedelem szakadt rája. Kovács Mózes, a várórség hadnagya lépett hozzája, és csöndesen mondotta:

– A főkapitány úr kéreti az úrfit!

Miklós erejefogyottan követte Kovács Mózeset. Gúnyos sutogást hallott háta mögött, mintha fagyos szél süvített volna utána... Valami rettenetes dolog fog történni vele, ki fogják utasítani a várból. Rabutin embere!...

Kovács Mózes előrevilágított a gyertyával. Lehaladtak a lépcsőn, végigmentek a vár udvarán. A kapu felé fordultak. Miklósnak kínosan vert a szíve: ez a kiutasítás! Kovács Mózes a kapu bástyája alatt megállott, és az őrszoba felé intett.

– Itt várja az úrfit főkapitány uram.

Miklós benyitott az őrszobába. István úr az asztal mellett állt, s valami írást vizsgálgatott a gyertyafénynél. Oldalt, a homályban két császári katona két alabárdos várőr között.

– Gyere, öcsém, gyere, magyarázd meg ezt az idegen nyelvű írást! – intett barátságosan a főkapitány.

Miklós nagyot lélegzett: hát mégsem! Átvette, és tüzetesen megnézte az írást.

– Ez a vár alaprajza... ezek meg itten magyarázatok a rajzhoz – mondotta. – A vár kerületének mértéke, falak, bástyák erőssége... hadiszerek elrendezése.

– A gazok! – tört ki a düh István úrból. – Hát erre használják a vendégséget: kémkedésre. Kérdezzük ki csak őket, öcsém!

Miklós a császáriak felé fordult. Egyikükben azonnal fölismerete a szebeni stáb ingénieurjét, de úgy szólt hozzájuk, mint közkatonákhoz.

– Miért csináltátok ezt a rajzot?

– Semmit sem felelünk! – mondotta az ingénieur kihívóan.

– Majd megfelelel az ármányos gazdátok! – rázta meg öklét a főkapitány. – Majd kinyitom én az ország szemét, kik s mik vagytok. Mózsí, rekeszd meg a gazfickókat reggelig! Köszönöm, hogy jól vigyáztál, ez szerencsés fogás volt. Neked is, öcsém, hogy fáradtál – nyújtott kezet Miklósnak. – A dologról azonban senkinek se szólj, majd eljön az ideje!

Az udvaron megállt István úr és föl kacagott.

– Hallottad, milyen dölyfösen becsmérelte Rabutin a mi katonáinkat? Hát mégsem vagyunk olyan utolsók, lefüleltük a ravaszokat. Nem adnám egy zsák aranyért!...

Az ajtó előtt karon fogta Miklóst, együtt léptek be a táncolóházba. Éppen valami dájcsot húztak, a tiszték izzadva forgatták a leányasszonyokat.

A főkapitány nagyot kurjantott az ajtóban, és összeverte tenyerét. A cigány alázatosan sunyított oda, és pár vonással befejezte a keringőt. Szilaj magyar nótára gyűjtött rá. A főkapitány tapsolva, csuhajgatva vonult a terem közepére. Mintha tüzes hullám csapott volna végig a magyarokon. A szemek kigyúltak, vad ujjongás hangzott mindenfelől. A tisztek zavarodottan néztek össze, egyik-másik ki akart állani a táncolók sorából. De István úr rájuk dördült:

– Csak rajta, uraim, csak rajta! Mi is jártuk az urakét, az urak is járják a miénket. Mondd meg nekik, Miklós öcsém!

Miklós udvariasan adta tovább a nyers szavakat. A házigazda igen örülne... A tisztek haboztak, rendre mégis nekifogtak a szilaj erőpróbának.

Minden épkézláb magyar táncre kerekedett. Még a vén Dobay társasága is fölbomlott. A félszemű kuruc (Thököly kuruca) a legelső szobában hosszú asztal mellett ütött tanyát, körülte a tánctól húzódozó, kuvaszkodó úrfiak... Samuka is az idegenektől való sok félszeg riadozás után a Dobay seregéhez csatlakozott. Most ezek is kisereglettek a nagy kurjantozásra.

A főkapitány fennszóval biztatta meg őket:

– Rajta, fickók, ne lopjátok a napot!

Megélemedett nemesek virtuskodva ugrottak neki komaaszszonyaikkal. István úr a feleségét hívta táncre. Méltóságos, gyönyörű pár voltak, példájukkal még jobban felgyújtották a társaságot. Sistergett, csapongott, tüzes gomolyaggá formálódott a táncoló sereg... Egylelkű, szilaj, keleti szertartás!...

A tisztek rendre sokallni kezdték a dicsőséget. Némelyiket úgy megforgatta táncosnője, hogy a szeme is fölakadt a jámbornak.

Ömlött a nóta, dübörgött a tánc. A falak mentén és a sarkok-

ban mind több császári uniformis verődött össze, mint zuhogó ár szélén a hordalék.

Miklós is ott állt a fal mentén. A főkapitány barátságos magatartása eloszlatta előbbi keserűségét, ő is táncolni kezdett, de egy borosszemű, nyalka fickó elkapta a párvját. Tréfa is, sértés is!... Van Norden közeledett feléje. Attól is elkapták Csegezy Anikót.

– Mi ez, Miklós? – kérdezte elszontyolodott képpel.

– Ez, barátom, a magyarok *kutyakedve!* – felelt Miklós keserű mosollyal.

X

Az öreg Mátyás Miklóshoz lépett és feddő hangon szólt hozzája:

– Miért nem táncolsz, öcsém? Megszólnak...

– Kipottyantam a táncból, Mátyás bácsi.

– Gyere hát, ülj le a feleségem mellé. Amúgy is kérdezni akar tőled valamit.

Kedvetlenül indult Mátyásnéhoz: még valami ízetlen célzást vagy szemrehányást fog tenni Anikóval kapcsolatban.

A sovány kis nő félszeg mosollyal intette maga mellé Miklóst.

– Mit is mondott a tábornok Anikóról, öcsém? Az imént nem tudtam jól megérteni – elevenkedett.

Miklós elismételte a tábornok dicséretét.

– Hanem te is nagy gráciában vagy ám! – sápitott Mátyásné.

– Ti ketten... Mindjárt kapott is rajtad a konziliárius... A leánya mellé fogott a vacsoránál.

Miklós megjéjdt: most következik... De Mátyásnénak más-fele villant az esze.

– Fényes multság, ugye?

– No, ami a fényt illeti...

– Pedig nem ütött ki minden úgy, amint elterveztük. A lányok nem jöttek el.

– Micsoda lányok?

– A torockói lányok! Ó, nagyszerű tervünk volt velük! Az inasok helyett nekik kellett volna szolgálniuk, fölfordítani az ételt, italt. Ünneplő köntösben... ugye, szép lett volna? Tegnap föl is vezette őket a bíró leánya, de már akkor láttam én, hogy nem fülk parasztgőgjükhez ez a szolgálat. Csakugyan nem jöttek el... micsoda vakmerőség: megtagadni a jobbágyi engedelmességet! Nagyon dühösek az urak.

Miklós elsárgult, forogni kezdett vele a világ. Mintha vipera harapta volna meg. Föllállt, s köszönés nélkül az ajtó felé tá-molygott. A hajdútól elkérte mentéjét, lebotorkált a lépcsőn, kisietett a várból.

Hát azért hívták meg. Tóbis Juditot akarták megalázni előtte. Cselédi szolgálatban, inasok helyén! Judit jobbágyi sorsát akarták föltálatni neki. Asszony találhatott ki ilyen alattomos gonoszságot...

Torockó felé indult. A vár ablakai vérmesen néztek alá a völgybe, a klarinét bele-belerikoltott az éjszakába, mint valami ragadozó madár. Miklós égő pillantást vetett a várra.

– Gonoszok fészke!

Meggyorsította lépteit Torockó felé. Judit, a büszke, bátor leány! Azzal ugyan nem üz csúfot Mátyásné...

A kis város sötét foltként húzódott meg a fehér hegyek ráncai közt. Bizonyosan a lelkek is tele vannak sötétséggel. Miklós szíve forró részvétellel telt meg vérei iránt...

– Közétek tartozom, most százszor inkább, mint valaha! – tárta ki keblét a város felé.

A város szélső házainak egyikében keményen megverték az ablakot. Egy fiatal legény lépett ki a kapun.

– Bocsáss meg, hogy rád kopogtattam. Este óta várlak.

– Te vagy, Sándor? Mi van nálatok?

– Menjünk a bíróékhoz, ott vannak a tanácsbeliek, azok majd elmondják. Sejtettük, hogy hazajössz, ha megtudod a lányok dolgát.

– Mi van a lányokkal?

– Elrejtettük őket az egyik bányában. Féltünk, hogy hajdúkat küldenek értük.

A bíró házának ablakait vastag deszkatáblák takarták. Bekopogtattak. Tóbis bíró néhányadmagával az asztalnál ült gyertyavilág mellett. A többiek szerteszét szunyadoztak a lócákon. Miklós jöttére felkönyökölték egymást.

A bíró asztalhoz ültette Miklóst. Főlelevenedve fordultak feléje.

– Úgy sejttem, tudod ügyünket, öcsém – szólalt meg Tóbis bíró. – Juditék nem akartak azok közé a garázda tisztek közé menni, s mi nem erőltettük őket. Úri portákat is gyalázatba ejtenek, ki védi meg tőlük jobbágyok gyermekeit?

– Utóvégül a mi leányaink nem mosogató szolgálók! – horkant föl Szabó Máté.

Megzajdult a társaság, fölújultak a viták, amik az éjszaka folyamán elhangzottak. Mindenki röviden tudtára akarta adni Miklósnak a császáriakról való véleményét. Szabó Máté több próbálkozás után föllállott. Tömzsi kis ember volt, csak ágaszkodva tudott az öles, nagy, kajla bányászok között értékesülni.

– Hallgasd meg, öcsém, hogy s mint látom én állapotunkat. Ott van a baj, hogy nemcsak a császáriak gonoszok, hanem a mi

uraink is. Tanácsuraim nem akarják hinni, de én fülemmel hallottam, hogy a vasdézmát is ránk akarják vetni. Ifjabb Péter hánytorgatta ezt minapában boros fővel... nem is lehet kétségünk benne! Mi hát a mi utunk? Csak egy út van szabadulásunkra: a teljes szabadulás! Tudjuk atyáinktól, hogy a jobbjóság jármát gonosz praktikával rakták reánk, nem szabad nyugodnunk addig, amíg ki nem vetjük nyakunkból. Indítsuk meg újra a pört, amiben atyáink olyan sokat tusakodtak!

Tóbis borús arccal ismételte meg aggodalmát, amit az éjszakai viták folyamán hangoztatott.

– Elődeink is mindig pórul jártak a pörrel. Csak a hurok szorult mindig szűkebbre.

Szabó Máté kidüllesztette köpcös mellét, tüzesen folytatta:

– Az volt a baj, hogy elődeink nem akadtak becsületes prókátorra. Azok, akik fölvtették a város ügyét, titkon az urakhoz csapták magukat: így volt legutóbb Barcsay korában is. De most itt van a mi Miklós öcsénk. Ismeri a mai világ általútjait, beszélni tud a császár hivatalaival. Kössön kardot ő a város nevében, vegye fel ő a mi keresztünket...

A szemek Miklóstra szegződtek. Várakozás, kétség, bizalom sugárzott a szemekből.

– Tedd meg, fiam!... Az Isten is megáld... Vedd föl a mi ügyünket! – esekedtek innen is, onnan is.

Miklóst megdöbbenetette a nagy felindulás. Jó ideig némán nézett maga elé. Egyszer vidáman pillantott föl.

– Magam erőtlén vagyok ilyen dolgokra, de volna egy módja a sikernek. Hallják kigyelmetek: ha Sárossy ítélőmester segítene...

– Ha jól tudom, az ítélőmester hitfelünk – emlékezett Zsakó István.

– Úgy van – felelt Miklós –, buzgó, lelkes hitfelünk, de ebből

hiába remélnénk kedvezést: Sárossy uram csak az egyetlen igazságot tekinti. Az a kérdés tehát, vannak-e a városnak jó levelei.

– Egész halom régi okmány van a város ládájában! – jegyezte meg Tóbis bíró. – A régi pörök iratai.

– Kiválasztom a főbket, s megmutatom az ítélőmesternek. Ha ő biztatni fog... nos, akkor Isten nevében...

Fölálltak, Miklós köré sereglettek.

– Isten segítsen, édes öcsém!... Isten áldja meg jó szándékodat.

Odakint már pirkadt a téli hajnal, a tanácsbeliek összegombolták rókatorkos mentéjüket, s hárm-as-négyes csoportokban elbúcsúzódtak.

Miklós gondterhelten lépdelt hazafelé. A város ügyéről gondolkozott. Megharcolni a város igazáért!...

Voltaképpen az én ügyem is! – állapította meg. – Ha a várost kitisztázom a jobbágyságból, Tóbis Juditot is kitisztázom. S mi kifogása lehet akkor apámnak ellene?

XII

Virradatkor a farsangoló magyar urak a főbástyába vonultak, s a gyepelőt a lovak közé dobván, nekiereszkedtek a boritalnak. A tiszték a vár vendégszobáiba tértek pihenőre – Rabutint vitték legelőször ágyába –, a dámák lent a faluban Mátyáséknál és Péteréknél nyugodtak le.

A konziliárius egy világért le nem hunyta volna szemét. Tudta, hogy a generális még a délelőtt folyamán tovább akar menni, már az első pillanattól, amint a szobájából kilép, udvarolni akart neki. A generálisnak a legszebb emlékekkel kell a várból eltávoznia: nagy szükség lesz jóakarására.

Borbála asszonnyal és nagy szolgálhaddal az éjszakai harctér romjait tisztították el.

Rabutin korán ébredt. A korhely emberek szigorúságával jelent meg az ebédlőházban.

– Hol van a lump banda? – dobogtatott nádbotjával.

Szaladtak a privátdinerek, és fölverték uraikat. Ijedt, gyűrött képpel szállingóztak be a tisztek az asztalhoz. Rabutin gyilkos morfondírozással fogadta az érkezőket.

– Hadnagy úrnak alázatosan jelentem, megtettem az előkészületet a továbbmenetelre! – fogadta Van Norden hadnagyot, aki lesütött szemmel ült le az asztal végére.

A konziliáriusnak sem volt szerencséje. Nyájaskodásaira kimért biccentésekkel vagy gúnyos élcekkkel felelt Rabutin. Lekushadt fejvel révedezett Mihály úr a tisztek társasága körül. Már csak a búcsúbeszéd szépségébe vetette reménységét.

Még hiányzott pár öregebb tiszt, Rabutin azonban nem akart tovább várni.

– Indulunk! – intett botjával Van Nordennek.

A konziliárius a bástyához szalasztott egy inast: István úr válasszon ki néhány józanabb urat a búcsúzúzóhoz. Mire a tisztek lecihelődtek, már a bor és a muzsika emberei is ott voltak az udvaron. A konziliárius megdöbbenve tekintett a társaságra. Nyoma sem látszott azokon az ünnepies, hódoló érzésnek! Félrecsapott kucsmával, kurjongatásra álló szájjal, csúfot vető szemmel párállottak a Rabutin szánkája körül. A tornácokon, bástyákon a várórség állott Kovács Mózes kommandója alatt.

Van Norden bebugyolálta a tábornokot egy csomó prémbe, s elhelyezte a szánkába. Ekkor eléállott a konziliárius, s rágyújtott a búcsúbeszédre. A tábornok szeme le-lekoppant a beszéd folyamán, majd a végén a kezét akarta nyújtani a jeles orátor-nak, de nem sikerült kibontakoznia a nehéz bőrök szövevényé-

ből. Gúnyos, fojtott röhenések hangzottak el a konziliárius háta mögött. Hirtelen csend támadt: a magyar urak csoportjából István úr lépett elé. Mögötte két császári katona két várőr között. A tisztek, akik a szánka végénél sorakoztak, megütődve pillantottak össze.

– Excellenciás uram – mondta a főkapitány latinul –, ezt a két tisztet az én katonáim tilosban találták az éjszaka.⁷ Megtalálták, és ebből az a tanulság, hogy a magyar katona a maga helyén és a maga ügyéért ma is éberem örködik. Ím, átadom a jámborokat...

Rabutin tekintete gyilkolóan tüzelt ki a sapka alól. A főkapitány büszke nyugalommal nézett farkasszemet vele. Van Norden intett a kocsisnak, a szánka nagy roppanással indult el, az idegen had kisiklott a kínos helyzetből.

A magyar urak sem értették a foglyok dolgát, kérdésekkel rohanták meg a főkapitányt.

– Majd az országgyűlésen – mondotta István úr. – Olyan ügy, ami az országgyűlés elé tartozik. Most egy dolgunk legyen: igyuk meg a *coki*-poharat!...

Nagy zszibongással vonultak vissza az öreg bástyába.

A konziliárius kínosakat nyelt, zavarodottan nézett utánuk. Mi volt ez? Elindult a bástya felé, hátha megtudna valamit. Bemenni az oroszlánketrecbe? Visszafordult, és tétovázva lépdelt a palota felé. Összeomlott volna a mesteri épület? Bizonyos, hogy grácia helyett tájékozó dühvel távozott Rabutin... De hát mi történt voltaképpen?

XIII

Harmadnapon a főkapitány maga elé idézte Tóbis városbíró-t.

– Miért nem küldöttétek föl a leányaitokat? – szólt rája morgován.

– Nem üthettünk cégért belőlük az idegenek számára! Asszony-népünk jó hírneve a mi legszentebb kincsünk.

– Eh, tökéletlenség! Nem akartatok szolgálni, az az igazság. Nos, hát azzal fogtok bűnhődni, amivel vétettetek. Mától fogva a leányaitok rendre cselédi szolgálatot fognak teljesíteni a várban. A tiéd kezdi, főbíró! Még ma fölhozod a leányodat, és a feleségem kezére adod.

– Ó, uram, csak ennyi – derült föl a bíró tekintete –, nagyuramék keze alá? Akárcsak a templomba bocsátanám... De az idegen garázdák közé...

Még aznap felköltöztette leányát a várba. Borbála asszony gőgös kézlegyintéssel fogadta. De mégiscsak megállott Judit előtt, és pár percig elfogódva nézett rája. Fehér, szép volt a leány és nyugodt, mint a márványszobor. Hidegen nézett a nagyasszony szemébe.

– Remélem, engedelmeskedni fogsz – szólt Borbála asszony fenyegető csendüléssel.

– Parancsoljon, nagyasszonyom! – bókolt Judit. – Szolgálatára jöttem.

MÁSODIK RÉSZ

I

Koncz Miklós az iratokkal, amiket a város levelesládájából kiválogatott, Szeben felé igyekezett.

Lelke hősi érzésekkel volt tele: sárkányokkal fog megbirkózni véreiért. Láta Juditot, amint apjával elindult a várba a szolgálat megkezdésére. A leány méltóságos, önfeláldozó magaviselete rája is lelkesítően hatott.

Minél messzibbre haladt azonban szülőföldjétől, annál inkább lohadni kezdett bátorsága. A nehézségek félelmesen bontakoztak ki előtte, mint a hegyszakadékok a közeledő utas előtt. Ekkora dologba vágni! Az élre állni, vezetésre vállalkozni. Ez volt, amitől örökké irtózott... Mekkora szégyen lesz, ha nem tud megfelelni a bizalomnak! Egy nagy kudarc bélyegével telepedni meg a bányászok között. Judit, Judit... ő meg tudna harcolni! Ő meg merte mutatni az uraknak.

Egy szilárd pont integetett feléje: a Sárossy ítélőmester alakja. Ha Sárossy melléje áll!...

Amint megérkezett Szebenbe, a kancelláriára sietett, és tüzetesen beszámolt az ítélőmesternek a szentgyörgyi ünnepekről. Sárossy hajlott korú, ősz ember volt már, de még mindig a dolgok velejébe fúródó érdeklődéssel figyelte az ország dolgait. Mint bátor, törhetetlen igazságú embert, azzal bízta meg az országgyűlés, hogy a katonai terhek viselését elossa a különböző rendek között és az ország érdekeit a katonai kommandó erőszakosságával szemben megvédelmezze. Ítélőmester és főkommisszárius volt egy személyben. Erdély legsúlyosabb gondjai neheztedek rája. Rabutinnal állandóan élben állott, de a ravasz

főkommandáns nem mozdította el helyéről. Bizonyos volt ugyanis benne, hogy az ő útján okvetlenül megkapja a hadsereg számára azt, amit az országgyűlés megszavazott.

Sárossyt fölvidította a Miklós beszámolója. Jólesett neki, hogy Thoroczky főkapitány nem hagyta szó nélkül a generális dőlyfős megjegyzéseit. A Gubernium szolgálékúsege tehát nem fertőzött meg mindenkit.

Miklós a vár alaprajzának történetéről hallgatott, mint ahogy ezt a főkapitánynak az őrszobában megígérte.

Némi habozás után azonban rátért a torockói leányok esetére. Pár félénk, bizonytalan szóval a pártjukra próbált állani.

– Emberileg igazuk volt, de mint jobbágyoknak engedelmeskedniük kellett volna! – szólt nyersen Sárossy ítélete.

Miklóstra különösen hatott ez a nyersség: nem ijedt meg, sőt erőre kapott tőle.

– Ami a bányászok jobbágyságát illeti, hát erre nézve is fontos beszédem volna nagyurammal.

Az ítélőmester biztatóan bólintott. Miklós elmondotta, hogy miféle megbízást kapott a bányászoktól. A szabadságukat akarják visszaperelni a famíliától. Őt kérték meg prókátorul.

Sárossy mindjárt az első szavak után feltűnő érdeklődést mutatott az ügy iránt. Miklós szinte megdöbbsent, olyan kigyúlt, szúrós szemmel nézett rája... Kérdéseket vetett közbe, majd az iratokat sürgősen elhozatta és átszaladt rajtuk, minden mozdulatán látszott a belső izgalom.

– Csodálatos a sors keze! – szólalt meg végül. – Én ezzel az ügygel kezdő jurátus koromban nagyon sokat foglalkoztam. Miként te mostan: célul tűztem ki, hogy megharcolok a torockóiak szabadságáért. Téged vérbeli, engem hitbeli atyafiság lelkesít ügyükért. Ez majdnem negyven évvel ezelőtt történt, és íme, az ügy újra előmbe vetődik! Nem a gondviselés dolga ez? De mi-

ért is hagytam volt annyiba? – gondolkozott el. – Valami belső ok... az ügyben rejlő nehézség állta utamat. Negyven esztendő!... Meg fogjuk tekinteni, öcsém!

– Nagyuram tanácsától függ. Én gyöngé vagyok ilyen harcra.

– Fiatal vagy és gyöngé vagy: micsoda balga beszéd! Tanulni kell, meg kell rágni a leckét: ez a siker titka. Mi az erő? Tudás... a lélek készenállása! Ez az ügy nagyszerű alkalmat nyújt neked tapasztalatok szerzésére, nyomról nyomra fogsz haladni a törvénykezés szövevényes dolgaiban. Én majd kalauzolni foglak. Negyven év... hadd lássuk, mit tanultam negyven év alatt. Először áttöröd magad ezeken az iratokon, aztán fölkeresed jegyzeteimet, amiket arról az ügyről annak idején csináltam volt. Ott lesznek valamelyik birtokon, meghányod a levelesládákat. Majd csak kiderül, hogy min akadtam volt fel. Belemegyek – a szép emlékekért!

Miklós nagy örömmel tért meg szállására. Tanulni? Hiszen ha attól függ! – fontolgatta nagy vígan.

Kopogtattak ajtaján.

Van Norden lépett be. Izgalommal fogta meg a kezét.

– Elmondtad a főkomisszáriusnak?

– Mit?

– A rajz dolgát... Tudjuk, hogy ismered az ügyet; az őrszobában tolmácsa voltál a főkapitánynak. Napok óta leslek, hogy hallgatásra kérjelek.

– Fölösleges volt: a főkapitány figyelmeztetett, hogy hallgassak.

– Úgy? Hát akkor ő sem ütött lármát belőle. Talán sikerülni fog eltussolni az esetet... nagy ostobaság volt és hitványság – részünkről. Ma Kolozsvárra indulok a konziliáriushoz. Rabutin őt akarja követségbe küldeni a főkapitányhoz. A rajzokat vissza

kell kapnunk, és a főkapitányt hallgatásra kell bírunk... ha csak nem késtünk el vele. Felőled hát nyugodtak lehetünk...

– Természetes!

– Hát akkor gyorsan Kolozsvárra! – sietett el a hadnagy.

II

A konziliáriust nagy öröme gerjesztette a Rabutin megbízása, amit Van Norden közölt vele. Még aznap indult Van Nordennel Szentgyörgyre. Abban állapotok meg, hogy Van Norden lent marad a faluban Mátyás úréknál.

– Többre megyek négyszemközt! – hunyorított a konziliárius.

Hiszen könnyű volt erről Van Nordent meggyőzni. Úgyis be akart térni Mátyás úrékhoz, most még jó színnel hosszabban időzhet ottan...

A főkapitány éber gyanakvással fogadta öccsét. Mit akar a róka?

A konziliárius betanult tervszerűséggel adta elé mondókáját.

– Bizony, kényes dolog, amiben most elindultam. Szerencsére bátyám előrelátása némiképpen megkönnyíti dolgomat.

– Előrelátás? Tudtomon kívül...

– Nem, ezt bizonyosan bölcs megfontolásból cselekedte. Okos politikájából.

– Miről van szó?

– A rajzról, bátyám, amit kegyelmed elvett a generális embereitől. A vár alaprajzáról.

– No, ahhoz nem kellett különös bölcsesség. Azt más is elvette volna.

A konziliárius fanyalogva mosolygott.

– Az elvétel, hm. No, az inkább vakmerőség volt, mint bölcsesség. Bátyám bölcsessége ott kezdődik, hogy nem ütötte dobra a dolgot. Legalább, amennyire én megállapíthattam, nem került a világ szájára.

– Ohó, drágalátos öcsém, ne értsük félre! – kacagott föl nyersen a főkapitány. – Nem ütöttem kis dobra, mert nagy dobra akarom ütni... Az országgyűlés színe elé viszem a dolgot. Odavaló. Vendégség színével kikémelelni a magyar várakat – micsoda gazság ez? Nagyot fog ez csendülni!

A konziliáriusnak lekókadtt a feje. Köhécselve sétálta körül az asztalt.

– Próbáljuk meg, bátyám, helyesen érteni egymást! – szólt erőltetett hidegséggel. – A generálistól bizalmas felszólítást kaptam, hogy jöjjenek el kegyelmedhez, s szépszerével altassuk el a dolgot.

– Hát akkor hiába fáradtál. Azt akarom, hogy lássuk meg végre nemzetül, kiket fogadtunk be országunkba. S ha már országunkba be is fogadtuk őket, legalább kapunkon és küszöbünkön ne bocsássuk be az ármány fiait.

– Kedves bátyám, én a nagypolitikába nem avatkozom! – vágott ártatlan arcot Mihály úr. – Csak a rajz ügyében kaptam megbízást, csak ahhoz szólok hozzá. Noshát, ami a rajzot illeti, el kell árulnom a következőket. A tábornok a levél mellett egy iratot is küldött nekem, amelyet a Guberniumnak kell beadnom abban az esetben, ha a bizalmas elintézés nem sikerül. Tessek... a főbb pontok! – húzta elé az iratot. – Fájjalja, hogy emberei merő tudatlanságból megsértették a nemesi szabadságot, példásan fogja őket megbüntetni. Kéri a Guberniumot, hogy a rajzot mint bűnjelet azonnal követelje vissza kegyelmedtől. Tehát még érdemet fog kovácsolni az esetből.

István úr készen volt a felelettel:

– Ez a megoldás fölötte tetszik nekem! Kérje be csak hivatalosan a rajzot, nem fogom megtagadni tőle. Sőt az országgyűlésen nyilvánosan megköszönöm a tábornoknak, hogy szívén viseli a nemesi otthon védelmét. Jó lesz így... éppen a maga rendjén!

A konziliárius elnémult. Meggörcbült, sűrűn szípigott, a földet nézte.

– Bátyám, hát tönkre akar tenni? – tört ki végül elkeseredetten. – Így támogatom engem kegyelmed, a család feje?

– Ki bánt tégedet? Semmi iafia nem vagy te a tábornoknak.

– A szolgálja vagyok! Mindnyájan a szolgálói vagyunk, akik hivatalt viselünk. Az ő titkos jelentése után igazodik a bécsi udvar, fölemelhet, porba sújthat, s nekem éppen most kellene előrelépnem.

– Mit árt az neked, ha engem rebellisnek tartanak? Annál jobban fényeskedik a te hűséged!

– Gondolja meg, bátyám, ha én azt a rajzot vissza tudnám szerezni! S ha bátyámat hallgatásra tudnám bírni – tört ki a konziliáriusból a sóvárgás.

– Hallgatásra? Hiszen a tábornok más színt adhat a dolognak, úgy mondtad. Érdemet kovácsolhat belőle.

– Ja, a mi világunkban mindenkinek megvannak a maga elenségei. A tábornok mögött is ott állnak a prédalesők hurokkal a kezükben. Nem az a baj, hogy kikémlelte a várat – arra bizonyosan parancsa van Bécsből –, hanem az, hogy ügyetlenül dolgoztak az emberei. Ha én megóvhatnám a botránytól! Bátyám tudja sorsomat, szegény legény vagyok, tegyen úrrá egy mozdulatával.

– Ország javát nem áldozhatjuk egyes emberek hasznáért. Hiába próbálsz ilyesmire rávenni.

A konziliárius arcáról elpárolgott a tettettett érzékenység.

Leült bátyjával szemben, s hűvösen, a tárgyaló fél merevségével tekintett rája.

– Tehát a kegyelmed célja: az ország érdekét védeni minden áron.

– Úgy van! A gonosz mind nagyobbra kezd vetemedni, végre föl kell lépni ellene.⁸

– Azért kérdezem, mert sokan vannak Erdélyben, akik csak fenekedni tudnak, de cselekedni... eszük ágában sincsen! Kegyelmed tehát kész megbirkózni Rabutinnal?

– Gúnyolódni akarsz? Noshát, én jól tudom, hogy Rabutin erősebb nálam, de az országnál mégsem erősebb. Én az ország szemét akarom kinyitni.

– Azzal a rajzzal? Gyöngé szalmaszál...

– Nagy tüzet lehet gyújtani gyöngé szalmaszállal.

– Ne folytassuk, bátyám, én nem gúnyolódni akarok kegyelmeddel, sőt! Fegyvert akarok adni a kegyelmed kezébe, amivel komoly harcot kezdhet Rabutin ellen.

– Mit, hogy te...

A konziliárius zsebébe nyúlt, és egy iratot húzott elé.

– Egy megbízatásról van szó, ami az én véleményem alapján fog a Gubernium előtt eldőlni. A belső Székelyföld lakói rengeteg panaszt írtak össze a császári hadsereg erőszakosságai, zsarolásai ellen. A dolgot nemigen leplezhetjük sokáig, mert attól lehet tartani, hogy véres zavargások törnek ki, amiket majd amúgy sem titkolhatunk a bécsi udvar előtt. Meg kell tehát végre vizsgálnunk a panaszokat, valakit, katonamebert, el kell küldenünk a székelyek közé. Magyarázam-e bővebben? Aki ezt az ügyet kezében tartja, az jórészt Rabutin sorsát is kezében tartja. Akar-e bátyám megbízatást kapni a székelyek panaszának megvizsgálására? Tőlem függ...

– Nem értelek. Te... Rabutin ellen?

– Mit Rabutin? Füttyölök Rabutinra. Én gyors előléptetést akarok, és... és... Az a kérdés, hogy akar-e bátyám komoly ellenfele lenni Rabutinnak?

– Mondtam, hogy mit akarok.

– Akkor el kell mennie a székelyek közé! Ennek pedig egy ára van: a rajz. Ha a rajzot megkapom, akár itt, a bátyám szeme láttára megszerkesztem a megbízó levelet.

István úr zavartan nézett öccsére.

– Nos? Azt mondotta, hogy komoly szándékai vannak! – sürgette ez kihívóan.

– Meghajlok az eszed előtt, ezt jól rendezted! – mondotta István úr keserű mosollyal. – Szépen becsaltál a kelepcebé. Ezzel az ésszel nagy ország diplomatája lehetnél, így csak apró intrikus vagy, aki garasokért vállalkozik aljas szerepekre. Bizony, inkább szánandó ember vagy te!

– No, csakhogy a száanalomnál tartunk! – nevetett föl metszően a konziliárius. – Csakhogy megmozdult a kegyelmed szíve!... Tehát a rajzot...

A főkapitány elővette bőrös jegyzőkönyvét, kivette belőle a rajzot.

– Nesze, megoldoztál érte...

A konziliárius mohón nyúlt utána, belenézett, megforgatta, aztán plundrája zsebébe süllyesztette.

– A megbízó levélről kezeskedem – mondotta meghajolva.

– Utálatos dolog, hallod-e, mikor koldus lesz az úrból! – fordult el a főkapitány megvetően.

Törődött is ezzel Mihály úr. Vígán ereszkedett le a várhegyről a faluba. Beszolt Mátyásékhoz, hadd jöjjön Van Norden.

– Nehezen ment, de itt van! – mondotta büszkén a hadnagynak.

– Úgy határoztam, hogy magam adom át Öexcellenciájának,

egyéb fontos ügyem is van vele. Tehát együtt megyünk Szebenbe!

III

Sárossy ítélőmester nem volt ellensége az új világnak. A változást, mely Erdélyt a török főség alól német főség alá juttatta, az idő természetes, érlelő munkájának tartotta. Úgy gondolta, hogy a diploma, amelyet Bethlen Miklós kancellárius szerzett Bécsben az ország helyzetének rendezésére, elégséges alap Erdély további boldogulására.

Két nyavalya fenyegette az új élet egészségét: a katonai kommandó zsarnoki uralma és a szolgálalkúség pestise, amely a Guberniumból áradt ki, s mind szélesebb köröket mérgezett meg.

Az ítélőmester mindent elkövetett, hogy Erdély törvényei, amiket a Diploma meghagyott, megint erőre kapjanak. Örült minden országgyűlési vitának, minden pernek, ami az élet mozdulását jelentette.

– Nem adom át addig a gyeplőt, amíg a lovakat be nem tanítottam! – szokta mondani, mikor az új rendszerű bíraskodás nehézségeiről esett szó.

Akkoriban valamirevaló ember nem fordult meg úgy Szebenben, hogy Sárossyt föl ne kereste volna. Ő volt a régi világ kapcsa az új világ felé. Öregek hódolattal köszöntötték, apák elébe vezették jóramenendő fiaikat.

Thoroczky Mihály is bekopogtatott az ítélőmesterhez, mielőtt Rabutinnal beszélhetett volna.

Az ítélőmester kelletlenül fogadta a látogatót. A Gubernium tagjaira általában gyanús szemmel nézett, a konziliáriust meg

éppen nem tudta szívlelni. Árukkodástól félt... nehezére esett, hogy vigyáznia kell szavaira.

No, nem kellett sokat beszélnie. Mihályból áradt a szó, mint a megcsordult csatornából. A vasdézsmá ügyének magyarázatába merült bele.

– Mit gondol, bátyám, a hazai fórumokon dűlőre lehetne-e juttatni ezt a dolgot rövid időn? – kérdezte.

– Miért rövid időn? Nyilvánvaló, hogy csak a törvénykezés rendes menetén lehet.

– Mert más úton hamar menne! Rabutin útján Bécsben, a bányakamaránál.

Az ítélmesterben felforr az epe.

– Meg lehet próbálni! – mondotta. – Ugyanazt a dolgot meg lehet áron venni vagy el lehet lopni.

– Pörölni... igen hosszas dolog – fanyalgott a konziliárius.

– No, rá fogtok érni, mert a bányászok is pörölni fognak titeket... Előbb amúgy is a bányászok pörének kell eldölnie.

– Minket pörölnék? Miért? – biggyesztette el ajkát Mihály úr.

– A szabadságukért. A jobbágyság ellen...

– Szóbeszéd. Mindig jár a szájuk.

– A pör rövid időn meg fog indulni! Tudomásom van róla. Egyelőre tehát alperesek lesztek!

A konziliárius ajkán még mindig gúnyos mosoly játszott.

– Azt hiszem, az ilyes paraszti rezgelődésnek nem kellene felülni!

– Hagyjuk hát! – legyintett indulatosan az ítélmester. – Akinek nem fáj, ne tapogassa. – Különben hogy éltek, mit csináltok odabent a Guberniumnál? Micsoda újításokon töritek a fejeteket?

De már a konziliáriusnak nagyon lehűlt a beszélő kedve. Le

forrázottnan hagyta el az ítélmester kancelláriáját. A pör, úgy látszik, komoly dolog, Sárossy uram nem tréfál.

Lehet itt kétség a tennivalók felől? Gyorsan, gyorsan Rabutinhoz!...

IV

Miklós naponként beszámolt Sárossynak a torockói levelek tartalmáról. Az ítélmester aprólékos boncolgatással kényszerítette, hogy mindennek tüzetesen utánajárjon. Erdély nagy törvénykönyveit, az *Aprobatákat* és a *Compilatákat* állandóan tanulmányoznia kellett.

– Meg kell érlelni a dolgot, aztán magától lehull! – mondotta az ítélmester. – Meg kell tanulni a leckét.

Amint a Torockóról hozott leveleknek velejét vették, Sárossy útra indította Miklóst, hogy ifjúkori jegyzeteit felkutasassa és Szebenbe szállítsa. Miklós Szőkefalván kezdte a dolgot, a Sárossy őjszójágán.

Távozása után néhány nappal egy ifjú torockói bányász kopogtatott be az ítélmester kancelláriájára. Miklóst kereste, s mivel ez nem volt ott, az ítélmester elé vezették. A legény jelentette, hogy Tóbis bíró küldötte valami irattal, ami a város pörére vonatkozik.

Sárossy kibontotta a pecsétet borítékot, és belemért az írás olvasásába. Arca mindjobban elváltozott az izgalomtól.

– Hogy jutottak ehhez az íráshoz? – kérdezte a legénytől.

– A bíró csak annyit ízent Miklósnak, hogy ez az irat Szentgyörgyről került ki, az egyik földesúr ládájából.

Sárossy belemélyedt az iratba, megfeledkezett a legényről. Hosszú idő múlva emelte föl fejét.

– Jól van, mondd meg a bírónak, hogy Miklóshoz juttatjuk–
bocsátotta el a legényt.

Az irat másolata volt Endre király kiváltságlevelének. Friss írás, itt-ott elszórt másolási hibákkal. Hát csakugyan kiváltságos város volt Torockó! Nagyszerű nyom! De az eredeti szabadságlevelet kell megszerezni vagy hiteles, pecsétes másolatot!

Ettől fogva mind türelmetlenebbül várta Miklóst. Ez azonban egyre késlekedett. Szőkefalváról Sárosra ment, üzent a napokban, a jegyzeteket még nem találta meg. Sárossy nem akart időt veszíteni, az üzenet vétele után Koncz Miklósnak mint prókátornak a nevében kérést írt a Guberniumhoz, hogy a másolat alapján rendeljék el az eredeti kiváltságleveléül fölkutatását a kolozsmonostori káptalan archívumában. Arra – úgy vélte – gondolni sem lehet, hogy a földesurak kiadják az eredeti okmányt. A kérést a többi posta közt mindjárt be is küldte a Guberniumhoz regisztrálásra.

Végre megérkezett Miklós, és elhozta az ifjúkori jegyzeteket. Az ítélmester félrevonult az iratokkal, órákon át búvárlotta azokat. Minden följegyzést, utalást elolvasott, közben nagyon sokat mosolygott, csóválta fejét: az első szárnypróbálgatás gyarló mozdulatai...

Végül beszólította Miklóst dolgozóasztalához.

– Most aztán világosan áll előttem, hogy annak idején miért hagytam volt abba a bányászok pörét – mondotta. – Egyszerűen nem volt mivel bizonyítani igazukat. A Barcsay idejebeli bírák nehezen ítéltettek volna másként.

– Hát hiába!... – csüggedt el Miklós.

– Nem, nem hiába! A betegség ideje, úgy látszik, kitelt, immár a gyógyulásnak kell következnie. Nagy dolog történt, amíg oda voltál! A torockói bíró egy iratot küldött ide, ami nem ke-

vesebbet árul el, mint hogy a bányászoknak csakugyan volt királyi szabadságlevelük.

Miklós följazott tekintettel nézett az ítélmesterre.

– Akkor... akkor...

– No, no, most aztán ne szédítsen el a reménység! Sok munka van még addig, fiam! Esetleg kemény harcok. A szabadságlevélről egyelőre nyomunk van, egy értéktelen másolat, de a nyomon elindulhatunk. A másolatot nevedben beküldöttem a Guberniumhoz, hogy indítsák meg az eredeti felkutatását. Az ilyesmi lassan szokott menni, egyelőre az a fontos, hogy a kérelést regisztrálják. Mihamarabb Kolozsvárra utazol, s közbenjársz, hogy a szabadságlevél elérüljön. A nyomok a monostori káptalan archívumához vezetnek. A kulcs, amit a régi pörök prókátorai nem találtak, kezében van, okosan forgasd!...

Miklós harmadnapon már indult is Kolozsvárra. Enyeden megállott egy percre: ne térjen-e ki Torockó felé?

Juditot nem láthatnám... fogolymadár zord kalitkában!

Csak tovább gyorsan Kolozsvár felé! És serényen munkálkodni a város szabadulásán. Hadd diadalmaskodjék a Judit büszke, szabadító lelke!

Éjjeli szállásra Tordán állapotott meg keresztapjánál, Szaniszló Zsigmond alispánnál. Az alispán zajos örvendezéssel fogadta. Lovának jó abrakot rendelt, magát karon fogva vezette házába.

Városi nemes volt, frissebb, élelmesebb, tanultabb, mint a járatlan falusi nemesek. – „Jó tréfájú” ember! – mondták azok, akiknek rovására nem estek tréfái. – Hitfeleim vagytok, de azért csak elmondom rólatok... – szokta ollóba venni az Aranyos széki székely tiszteket vidám társaságokban.⁹ Torda a hadak útjába esett, Szaniszlónak állandóan vesződnie kellett az átvonuló katonasággal. De értett is ám hozzá, hogy egy-egy ga-

rázda császári csapatot hogyan kell eliktatni a város nyakáról! Nyakig benne élt az újmódi világ levében, senki nála hevesebben nem kívánczolt ki belőle. István úrral bor pohara mellett ha összekerültek, elsiratták a múltat és sóhajtozva epekedtek a jobb jövőendőért.

– No, úrfi, hová tűntél el a császári bálból? – vonta kérdőre Miklóst, amint asztalhoz ültek. – Elég korán kerestelek, hogy egy kicsit beszéljünk, de már kámforrá lettél.

– Nekem elég volt annyi abból a mulatságból! – mondta Miklós elkomolyodva.

Az alispán arca is befelhódzott.

– Bizony a mi mai mulatságaink!... Egynek azért örülök: székely uraim is közelebről megismerkedhettek az idegen nemzetséggel. Igen bíztak az ősi jussban, most aztán ráébrednek, hogy viseletlenül is lefeszlik róluk a vitézi köntös, ha sokáig tart ez a világ.

– Az a baj, keresztapám, hogy közöttünk is lépten-nyomon nagy szakadékok mutatkoznak. Könnyű beférkőzni az idegen nemzetségnek.

Szaniszló elismerő pillantást vetett a fiatalemberre, tetszett neki a megjegyzés.

– Keserves, de igaz! – bólintott búsan. – Erről jut eszembe: nagy bajok vannak pátriádban, Torockón is. Fölbódultak a bányászok, lesz dolgunk a szerencsétlenekkel.

– Tudom... a szabadságukat keresik.

– Ha csak keresnék, de azt hiszik az együgyűek, hogy már meg is találták. Valami szabadságlevélféle került kezükbe, s egészen megzavarodtak tőle. Egyszerűen megtagadtak mindenféle jobbágyi szolgálatot, az eddigi dézsmát sem akarják fizetni.

– Micsoda bolond elhamarkodás! – tört ki Miklósból a megdöbbenés.

– Bizonyosan Vinczy, a nótárius bujtatta fel őket. Tőle kitelik az efféle bölcsesség. Ismered ökegyelmét?

– Kisgyermek voltam, mikor Torockón rektorságot viselt – próbált Miklós nyugodtabban szólni, hogy elpalástolja felindulását.

– No, érdemes elbeszélgetni veled – kapott az alispán az anekdotázás lehetőségén. – Világ nyughatatlanja! Mi mindent próbált, mióta elhagyta a rektorságot. Egy időre örmény és görög kereskedők szolgálatába szegődött, s árus szekereken kóborolta be a két hazát. Ilyen dolgot... nemesember! Aztán Bécsbe került, s latin tolmács lett a császári udvarnál. Innen az adósságok elől Kolozsvárra szökött, s nagy elokvenciájával, jó pennájával szolgabíróvá lett. De az adósságok itt is a nyakára nőttek. Egy napon otthagyta hivatalát, s Bécsbe gyalogolt feleségével, és a császár elé állt: *gráciát kérni!* S tudod mit kért gráciában? Bolondnak fületlen gomb: engedelmet kért, hogy Erdély magyar helységeiben teátrumot játszassék. Valamit fizetett azonban a „libera ars”, nemrégiben mégiscsak visszapironkodott Torockóra, s nótáriusságot vállalt a városnál. Úgy látszik, hogy vékonydolgú hivatala mellett más érdemekkel akarja magát kellelni: szabadságkeresésre abajgatja a népet!

Miklóson kivert a verejték. Ilyen téves nyomokon keresni a magyarázatot! A bányászok – úgy látszik – állják szavukat, nem híresztelik az ő prókátorságát. De vajon ő meghagyhatja-e ebben a hamis hitben keresztapját? S ha elmondja, hogy s mint áll a dolog? Vajon keresztapja nem fogja-e útját állani vállalkozásának?

Kis habozás után mégis őszinte szóra fakadt. Az alispán nagy álmélkodása közben elmondotta a bányászok megbízását, majd Sárossy biztatásaira tért.

– Sárossy veled van?... Vakon kövesd! – kiáltott föl egyszerre az alispán.

Miklós nagy izgalma könnyben buggyant ki.

– Azt hittem, hogy keresztapám a família pártján lesz.

– Én a mai főrendek pártján? – tüzült ki az alispán ábrázatja.

– Császár szolgálai, nem uralom őket!

– No, István úr...

– István úr velünk tart, bizonyos! De a konziliárius, az a ragadós pióca... meg a Péterek, ez a két éhfarkas!... S a többiek országszerte... A guberniálisok!... Csak törni, gyöngíteni őket! Parolámra, szeretem a dolgokat! – csapott nagyot a fiatalember kezébe.

– S apámuram? Vajon mit fog szólni?

– Bízd rám, kedvet adok én neki! Prókátorság a Sárossy szárnyai alatt? Ez aztán nemesemberhez illő foglalkozás, boldog lesz az öreg. Neki különben is csak egy bánata van, tudhatod: a bíró leánya...

– S ha kitisztázom a várost a jobbágyságból? Akkor nem mondhatja apám, hogy jobbágy leány a bíró leánya.

– Beszélünk egy keveset erről a dologról, fiam. Én nem tiltakoznám olyan szigorúan a jobbágyleány ellen, maga a bíró leánya, azonban... megvallom, sehogy sem tetszik nekem...

– Hogyan? A külseje... magaviselete?

– Úgy van... a magaviselete! Mondd, fiam, kaptál már csókot ettől a lánytól? Keresztapád vagyok, nekem megvallhatod...

– Nem... Judit tisztább, semhogy... – pirult el Miklós.

– Fagyos szent, nem való az szerelemre!... Isten bizony el nem venném, ha még egyszer olyan szép volna is! Megdermed a lélek bennem, ha közelemben érzem, pedig ugyancsak buzdul szépek látására... meg ne hallja keresztanyád!...

– Ó, nem ismerik Juditot...

– Faragott szent, de hát ízlés dolga, nem jó szerelmet javasolni. Hanem a prókátorságod... az, látod, tetszik nekem! – Föl s alá sétált a szobában, és vígan duruzsolt, mint a befűtött kemence. – Így értve a dolgot, voltaképpen nagyon bölcsen cselekedtek a bányászok, hogy minden jobbágyi szolgálatot megtagadtak. Mert ha megfizetik a földdézmát, akkor a familiának nem sürgős a dolog... nyugodtan húzzák-halasztják a pört. De ha elmarad a főjövendelmük? Mit szólsz a parasztok eszéhez, vagy mondjuk: ösztöneihez? Fut a molnár, ha elcsap a víz... nem igaz?

V

Sokáig fönn beszélgettek, az alispán bizalommal szólt az ország dolgairól, maga gondjairól, terveiről.

– Te pedig váltig forgolódjál a köz dolgaiban – mondotta Miklósnak. – Kicsiny nemzet, gyöngé ország vagyunk, itt minden erőnek a rúd mellé kell állnia, vagy a maga jószántából, vagy a viszonyok kényszere alatt. Csak ki a síkra, jó legény!

Miklós reggel kissé bágyadtan lovagolt tovább Kolozsvárra. Almássy püspökhöz szállt, akinél diákkorában kvartélyta volt.

Köszönt a püspökének, s elsietett a Guberniumba, és a regisztrátor után tudakozódott.

Az egyik boltos kis szobában csakhamar egy módosan kipödört bajuszú, erős tekintetű öreg úrral állott szemben. Tiszteleggel elmondotta jövetele célját: mi van a torockóiak kérésével?

Az öreg úr lúdtollát füle mögé helyezte, s szembefordult Miklóssal.

– Miért érdekel téged a torockóiak ügye?

– Én vagyok a prókátoruk! – mondta Miklós némi büszkeséggel.

– Prókátor... ilyen fiatalon? Hol tanultad a törvényt?

– Sárossy ítélőmester kancelláriáján.

– A csodát! – billentette meg a regisztrátor nagy szemöldökét. – És az ítélőmester tudtával fogtál a bányászok pöréhez?

– Természetesen! – bökte ki Miklós, de mindjárt megbánta, hogy belekeverte az ítélőmestert.

– Csodálom, hogy az ítélőmester nem beszélt le erről a vállalkozásról. Te, Thoroczky konziliárius ellen...

Most meg a regisztrátor harapta el a szót. Fölhúzta homlokát, s a vastag iktatókönyv leveleit kezdte hüvelykujjával pergetni.

– Hogy áll a torockóiak ügye, bátyámuram? – próbálkozott újra Miklós szerényen. – Nemrégiben kérést adtak be ide, amelyben valami szabadságlevél fölkutatását sürgetik. A levél másolatát szintén beküldötték útbaigazítás céljából. Átmentek-e már ezek az iratok a káptalanhoz?

Az öreg szánakozóan hunyorgott Miklóstra.

– A káptalanhoz? Hát azok bizony egyelőre a kiskáptalanba kerültek, jó öcsém. A Thoroczky Mihály uram zsebébe.

– Hogy lehet?

– Nagyon egyszerűen, öcsém. Bejött ide, zsebre vágta... enyhiből telt...

Hirtelen fölállt az öreg, s dühösen kezdett a szobában fogogni.

– Ki hallott ilyesmit a boldog emlékű magyar fejedelmek korában? Mondd meg, öcsém, az ítélőmesternek, hogy idebenn a Guberniumban az új világ urai minden pillanatban meggyalázzák a törvényt. Én üzenem, Őry Balázs hites regisztrátor! Emlékezni fog rám a régi időkből. Neked pedig annyit mondok:

az ördöggel kezdettél pört... jól forgolódjál! No, vale bene! A torockói aktákat a konziliáriusnál keresd!

Visszaült helyére, s sercegetni kezdte tollát a kemény papiroson. Nem volt többet kivel beszélni.

De minek is itt a szó? Világos a helyzet, a konziliárius nyakát akarja szegni az ügynek, nem akarja pörre engedni. Merre mostan? Mi a teendő? – tűnődött a fiatal jurista az utcán. Eléfelé leszakadt a híd, vissza tehát az ítélmesterhez új útmutatást kérni!

Fölszökkent képpel nyitott be a püspökéhez. Csak a püspökné volt otthon. Résztvevő tekintettel nézett Miklóásra, anyai gyöngédséggel szólt hozzája:

– Ugye, fiam, bajos, csúnya dolog az élet?

– Bizony, bajos, csúnya dolog! – felelt Miklós csüggedten.

Kisvártatva sűrű sóhajtások után megint szólt a püspökné:

– El kell felejteni, fiam! Fiatal vagy, nem lesz nehéz. Édesapádnak is tartozol vele.

– Elfelejteni – mit? – nézett Miklós csodálkozva a püspökénél.

– Ejnye, mit alakoskodol előttem? Hát a bíró leányát...

Miklós kényszeredetten mosolygott.

– Ja, itt tart a néni? Értem, értem! No, ami a bíró leányát illeti... azt ugyan nem fogom elfelejteni! Kiegyeztünk apámmal, kétévi gondolkozási időt vállaltam.

– A történetek után? Engedj meg, édes fiam, de...

– Mi történt? – ütötte fel fejét Miklós indulatosan.

A püspökné értetlenül bámult Miklóásra.

– Hogyan... nem tudsz róla? Valami szabadságlevélről van szó, amit a bíró leánya Samuka úrfi útján szerzett meg... Igen különös módon.

– Judit az úrfi útján? – hebegte Miklós sápadtan. – Mi történt?

– Hát nem tudod? Bocsáss meg!... – ijedt meg a püspökné. – Vigasztalni akartalak, Isten látja.

– Valami hitványság? – kérdezte Miklós nagy indulattal.

– Én a húgomtól, Mátyásnéától hallottam, ő feleljen! Bent vannak Anikóval, majd ők elmondják, én... én... Isten látja... Miért is szólottam?...

Az udvar felől lépések hangzottak. Miklósnak torkába ugrott a szíve. Mátyásné érkezett Anikóval.

Az asszony meghökkenve állt meg Miklós előtt.

– Né, öcsém, te is... – szólt felborzolódtól tekintettel.

– Én is. Hazug nyomában sánta eb... Micsoda gonosz híreket terjeszt kegyelmed a mátkámról?

– No, né, még kérdőre von! – kereste Mátyásné villogó szemmel Anikót, aki hátrahúzódott, és remegve fogózott meg egy szék karjában. – A szegény uramat a sír szélére juttatta ez a gyalázatos história... most engem is...

Zokogni kezdett, fulladozott, támaszték után tapogatózott.

– De édesem!... – fogta föl a püspökné. – Miklós Szebenből jön, nem tudja, mi történik nálatok.

– Nem tudja? No, szép mátkája van! – harsant föl egyszerre nagy hévvel Mária asszony.

– Mondd el Miklósnak! – biztatta a püspökné.

Mátyásné szipogott még... de a beszéd vágya mind nagyobb hévvel vett erőt rajta. Tóbis Juditról beszélni Koncz Miklós-nak? Ugyan mi volna kívánatosabb? Egypárat csuklott még, aztán metsző, száraz hangon kezdett kerepelni:

– A konziliárius a napokban Szentgyörgyre érkezett, s házunkba gyűjtötte az atyafiakat. Vészes hírral jött: a bányászok pört indítottak a família ellen! Egy királyi levél másolata jutott a kezükbe: annak eredetijét akarják megkapni a káptalantól.

Hogy jutottak a szabadságlevél másolatához a bányászok? – kérdezte a konziliárius az uraktól.

Idősebb Péter dühösen kiáltott rá a szegény jámbor uramra:

– Mátyás juttatta a bányászok kezére! Becstelen, elárulta a véreit...

– Eszeveszett beszéd! – védekezett szegény uram. – Csak nem gyújtom fel a házat a fejem felett.

– Mégis, bátyám, nem mutatta meg valakinek azt a levelet? Jó szándékkal, természetesen... – kérdezte a főkapitány.

Szegény uram majd lefordult a székről ijedtében. Eszébe jutott, hogy mit cselekedett a levéllel.

– Mi tagadás, István öcsém, mi tagadás... biz én megmutattam a fiadnak, Samukának. A kisöcsém azután is többször járt a levelesládában.

Elhívták Samukát, és faggatni kezdték. A főkapitány böszön támadt fiára... Végül bevallotta a szerencsétlen, hogy ő másolta le a szabadságlevelet.

– Mit tettél vele? – ordított rája az apja.

– Judit... Judit vette át... – mondta a fiú, s ájultan esett össze. A leányt azonnal lehívták a várból, és vallatóra fogták.

– Mivel tudtad rávenni, hogy kezedre játssza a levelet? – kérdezte a konziliárius.

– Belém szeretett! – szólt a megátalkodott teremtés. – Előbb szánta rabságomat... aztán... aztán szerelemről kezdett beszélni. Mondtam neki, hogy mit gondol... hiszen én a jobbágyuk leánya vagyok. Erre ő esküdözni kezdett, hogy a mi jobbágyságunk hamisságon nyugszik, ő bizonyítani tudja ezt.

– S te, persze, kaptál rajta?

– A bizonyoságon? Mit nem adtam volna érte!...

– A becsületedet adtad... a szeretője lettél! – akart rápirítani

a konziliárius. A leány – pihá, a hitvány parázna! – rántott egyet a vállán, s ajkát biggyesztette nagy gonoszul az urakra...

Anikó fuldokló izgalommal szólt bele a szóáradatba:

– De néném, ilyen gonoszságot...

Mátyásné dühösen szegezte Anikóra szeme tuskéit. Magas hangba csapott bele, mint a tyúk, mikor megriasztják.

– Szeretője volt, ha mondom! Elcsábította a tudatlan, jámbor úrfít...

– A bosszú beszél nénémből! Mit tudhatjuk... – vergődött a leány. – Miklósnak okvetlen beszélnie kell velem! Judit bizonyosan mindent meg fog magyarázni...

Miklós hálásan pillantott a leányra, megfogódzott a remény-ségben, amit a leány meleg szavai dobtak oda neki, hevesen hajtogatta:

– Ártatlan... bizonyosan ártatlan! Nem... nem ismerik Juditot...

– S ha nem parázna? – nevetett gúnyosan Mátyásné. — Hát akkor a másik: boszorkány! Akkor bűbajos mesterséggel rontotta meg annyira a fiú eszét. Tűzkínjára való boszorkány, borsósalmát alája! – A püspökné felé fordulva pergette nyelvét. – Borbálával, a főkapitánynéval imént voltunk a konziliáriusnál, megígérte, hogy mihamarabb Tordára viteti a sátánfajzatot, a vármegye tömlöcébe. Meleg fürdőbe, meleg fürdőből hirtelen szárítóba...

A püspökné fölállt, gyöngéden megsimogatta Miklós verejtékező homlokát. Anikó mélyen, megrázkódva zokogott az asztal végén.

A kis fekete asszony a jól sikerült szereplés derűjével hordozta meg rajtuk tekintetét.

VI

Miklós az ebédet sem tudta megvárni. Nyergelt, indult Torockóra.

– Judit mindent meg fog magyarázni! – csengett szívében az Anikó anyjali jóslata.

A Gubernium kapujában egy percre megállította lovát. Eszébe jutott, hogy neki voltaképpen Szebenbe kellene visszatérnie s hírt adnia az ítélmesternek a pörös akták eltűnéséről. A pör? Olyan kicsinynek, távol esőnek tetszett most neki ez az ügy.

Juditot, Juditot hallani!

Egész úton a leányon járt az esze. Vallatta a szabadságlevél megszerzése felől... vitázott vele... fölindult ellene... igaznak találta... fölmagasztalta. Judit meg fogja szégyenítem ellenségeit.

Késő este érkezett meg Torockóra.

– Egyet gondoltunk – örvendezett apja. – Én reggel akartam hozzád indulni Szebenbe. Nagy dolgok történtek, hallottál róluk?

– Hallottam. Kolozsvárról jövök.

– Kolozsvárról? Akkor hát találkoztál Mátyásné asszonnyal?

– Találkoztam.

– S a főkapitánynéval? Együtt utaztak el. A főkapitányné Gyaluba vitte Samuka úrfit. Nagy megbotránkozás... országos szégyen! Azt hiszem, mindent tudsz... – ömlött a szó az öregből.

– Nem tudok mindent, sőt semmit sem tudok! – tört ki dacosan Miklós. – Érdekből, bosszúból beszélnek, nem hiszek nekik. Amit Judit mond, apám, amit Judit mond!...

– Hm, Judit? – komorodott el az öreg. – Judit hát nem fog érdekből beszélni... Te ugyan sokra haladtál a bölcsességben.

Révedezett fia körül egy darabig, majd sötét arccal kifordult a szobából. Más eredményt várt ettől a találkozástól: a sorsfordulatot!

Miklós reggel, álmatlan, gonosz éjszaka után, Tóbis bíróhoz sietett. Az utcán vidám, hálás tekintettel köszöntötték a munkába siető népek. Hogyan? Ezek – úgy látszik – nem pirulnak Judit dolga miatt.

Tóbis bíró győzelmes, áradozó szóval fogadta:

– Minden jól halad, ugye? Mit szóltok a szabadságlevélhez? Talált kincs... nem?

Miklós zavartan nézett a bíróra:

– S Judit dolga... az úrfival?

– Okos, bátor leány, meghiszem! Úgy túljárni a nagyurak eszén...

– No, az emberek nem úgy ítélik meg. Rosszakat mondanak Juditról.

– Az emberek? Csak az urak, fiam – a família! A mi ellenségeink. A várost kérdezd meg! Judit a mi hősünk, a mi szentünk... Az urak, persze, becstelenül rágalmaznak... nem törődünk velük.

– Pedig törődnünk kell, bátyámuram. Juditnak nemcsak a becsülete, de az élete is kockán forog. Paráznaság vagy boszorkányság... ez a vád ellene... Rövid időn belül a vármegye tömlöcébe fogják hurcolni.

– Boszorkányság? – sápadt el a bíró. – Azt akárkire ráfoghatják...

– Tehát törődni kell, és gyorsan cselekedni!

A bírót elnémította az ijedelem. Hosszú idő telt, amíg élet gyúlt az arcában.

– Ki fogjuk ragadni Juditot a kezükből! – mondta elszántan.

– A legények még ma éjszaka beférkőznek a várba...

Miklós habozás nélkül kapott a dolgon. Judit szemébe nézni, magyarázatát hallani! Megállapodtak, hogy a bíró estére gyűlésbe hívja a tanácsot, megbeszélik a Judit szabadulását. Ha nem megy csöndben, menni fog erőszakkal. A bányászok halálra készek, ha Juditról van szó.

Miklós a bíróéktól nem sietett haza. Nem szívesen találkozott apjával.

Vinczy nótárius háza előtt megállott: ne köszönjön-e be hozzája? A pörről, a dézsma megtagadásáról kérdezősködnék... de hátha a szentgyörgyi esetről is fog mondani valamit?

Bekopogtatott. A nótárius az ablaknál ült, nagy tölgyfa asztal mellett. Borzas, őszes haja homlokába csapzott, szemében az elgyötörtség fénye, szája végén sötét ráncok. Zavartan emelkedett föl, amint belépett az ifjú. De amint Miklós megnevezte magát, az öreg szeme egyszerre megélnéült, arcának ráncai derűvel teltek meg, mint délidőn a mély völgyek. A Koncz Benedek fia! Világot járt, tanult ember az ő hajlékában...

Nagy tisztelettel tessékelté asztalához.

Miklós az árkus fölé hajolt, amelyen még frissen fénylett a tinta.

– Mit ír bátyámuram?

Vinczy boldogan mosolygott.

– Ez biz, öcsém, a legújabb komédiám: *A nyavalyák gyűlése*. Sietek vele, mert új tárgyam akadt megírásra. Szebb minden eddiginél. Erdélyi történet... azt hiszem, nagy triumfust fogok aratni vele.

– Ezek itten szintén teátrumi darabok? – tekintett Miklós a polcra.

Vinczy ujjaival belebarázdált borzas hajába, s vidám hunyorgatások közt egyenkint rakta az asztalra a kéziratokat.

– Úgy van, komédiák, tragédiák... mind az én műveim. Az

Ördögök históriája, Természet próbája, Trója históriája. Hanem amit most forгатok a fejemben! A Tóbis bíró leányának az esete: *Az úrfi szerelme és a jobbágyleány hamissága...* szépen hangzik, ugye?

– Hamisság? – rándult meg Miklós a helyén. – Miféle hamisságot követett el a bíró leánya?

– Igaz, ezt a kérdést föl lehet vetni – ült a nótárius vitára készen. – Nem hamisság, hanem önfeláldozás! Magam is szívesen tekinteném annak: a bíró leánya feláldozta magát városáért. Ez esetben a tragédia címe: *Torockó Iphigeniája.* De a nemességnek bizonyosan nem tetszenék az ilyen magyarázat. A leány gonosz fufangokkal csábította el az ártatlan ifjút... ez kell a nemességnek. Egyébiránt fontos dolog lesz számomra, hogy a történet hogyan fog kialakulni a világ száján.

A világ száján! – hasított Miklós szívébe. A világ szája utálatos nyállal fogja beszennyezni Judit szereplését.

Néhány bizonytalan megjegyzést tett még a darabokra, aztán fulladozó érzéssel elhagyta a nótárius házát. Judit meg fog jenni, s lelkének tiszta, parancsoló fényével eloszlatja a szennyes fellegeket!

Hazafelé dévedezett.

Házuk előtt kocsi állott, a Thoroczky Mátyás kocsija. A kocsis a bakon szundikált, a nők bizonyosan bent vannak apjánál. A viperyelvű kis fekete asszony! Bemenjen-e, kiutasítsa-e házukból?

A kocsi mögül Anikó bukkant eléje. Miklós szíve megjohádzott. Ez a leány vigasztalást tudott neki mondani a legkínosabb órában...

Anikó szelíd mosolygással lépdelt Miklós elébe. Édes, viroló melegség áradt valójáról.

– Mintha csak megegyeztünk volna! – csendült meg hangja.
– Fontos szavam van kegyelmeddel, Miklós.

Miklós a házra pillantott.

– A néném odabent van – bölintott Anikó kis mosolygással.
– Jöjjön, sétáljunk amarra fölfelé, hadd mondok el!

Miklós Anikó mellé állott, fölfelé indultak az úton. A leány arca olvadékony ragyogás volt, szája zengedező spinét. Üdítően hullottak Miklós szívére a muzsikáló szavak.

– Sejti, hogy odabent kiről beszélgetnek?

– Juditról.

– Nos hát, mi is Juditról fogunk beszélni. Ki fogjuk ragadni rosszakarói hatalmából.

– Te, húgom? – csodálkozott Miklós.

– Miattam szenved, én tartozom vele.

– Mégis te... hogy gondolod?

– Hallgassa meg tervemet! Pár hétig én leszek a szentgyörgyi vár ura, még holnap felköltözöm a várba. István bácsit a Székelyföldre küldte a Gubernium holmi katonai sérelmek megvizsgálására, gondolhatja, szívesen menekült most minél messzibbre szégyenében. Borbála néni Gyaluba vitte Samukát, ő is odamarad pár hétig. Így hát lesz alkalom... Juditot rövid napon kiszerezem a várból... akarja?

Miklós szívéen hűvös fuvallat szaladt át. Erről a leányról mondják, hogy szereti őt?

– Nem látom módját, húgom... – szólalt meg rövid hallgatás után. – Nagy bajba döntenéd magadat.

– Kettőnk titka lesz! – sugárzott föl a leány arca. – Kegyelmed nem fog elárulni. Holnaptól kezdve minden éjjeltájban figyelje meg a vár sarokablakát, két szál égő gyertya: szabadulás! Amint meglátja a jelt, siessen a vár kapujához, kibocsátom Ju-

ditot. Örülni fog, ugye? – kérdezte elhalkult hangon. – Nos, megegyeztünk?

– Áldott jó lélek vagy, Anikó. Legyen... próbáljuk meg!

Visszaérkeztek a kocsihoz. Az öreg Koncz és Mátyásné a kapuban búcsúzkodtak. Tekintetük összelángolt, amint a fiatalok előléptek a kocsi mögül.

Mátyásné könnyű labda módjára pattant föl a kocsira, Miklós gyöngéden fölsegítette Anikót... Egy ideig a távozók után bámult, aztán maga is visszaindult a piac felé. A bíróhoz sietett: nem szükséges gyűlésbe hívni a tanácsot, Judit más módon fog kiszabadulni a várból.

A bíró elérzékenyülve szorította meg Miklós kezét.

– Te dolgoz, Isten segítsen! De mi lesz vele a szabadulás után? El kell rejteni a ragadozók elől, föl ne falják Isten ártatlan bárányát. Hová, mit gondolsz?

Miklós magáradöbrent. A kiszabadulás után? Erre egyáltalán nem gondolt, csak beszélni a leánnyal, felelősségre vonni: hogy szerezte meg az úrfítól a szabadságlevelet? Hogy mi lesz aztán...

– Hová, csakugyan? – nézett zavarodottan a bíróra.

– Gondolom, a Székelyföldre, Tordátfalvára. Egy atyámfia, Vernes Mihály pap ottan, az ő oltalmára bíznók. Rejtett fészek, maradjon ott a lelkem, amíg a vihar elmúlik. Te kíséred el és a néném, Gál Ferencné.

– Elkísérem, hogyne! – egyezett bele hirtelen.

VII

Miklós háborgását csodálatosan megnyhította az Anikóval való beszélgetés. Mintha maró kötést vettek volna le eleven sebééről!

Félt, hogy apja megint pörbe száll vele, vagy kérlelni fogja – mit főztek ki Mátyásnéval? – s kizökkenti megnyugvásából. Megörvendett, hogy apját nem találta otthon – őszi szerszámo-kért jöttek valami szilágysági szekerek, és az öreg ilyenkor délebédjét is hagyja, csakhogy a messzeföldieknek gyorsan szolgálhasson. Ebédelt, majd nekivágott a hegyeknek, egyedül akart lenni, önmagával társalkodni.

A Tilalmas hegy felé indult, amelynek mészteteje csipkésen ütközött ki az erdőből, mint a fehér rózsa a zöld kehelyből. Fűves ösvény kanyarog föl a hegy felé; sehol olyan édesen nem lehet andalogni, mint lassan mendegélve kies hegyi ösvényeken.

Mennyit járt ezen a tájon diákkori szép időkben! Ott szokott megpihenni a kis kerek bükkösben, amely az élen túl, a hegy lábánál húzódik meg. Ott is mennyit álmodozott a lombos csöndjében! Azóta kiváltképpen, hogy Tóbis Juditra rádobbant a szíve egy pünkösdi vasárnapján. Apjával jött a leány a templomba a tizenhat évesek köntösében, hímzett vállas ing, zöld selyem csipkés kötény, virágos, rojtos selyem „övbevaló” a bal csípő táján. Hát mikor két év múlva aranycsipkés pártájában jelent meg a lány? (Eladó lány, megkérhető!) Nagy, fekete szemében komolyság ült, járása méltóságos, mint egy hercegkisasszonyé. A bíró leánya... a város szemefénye. A legmagasabb pálma, amit valaki ebben a szűk kis világban elérhet.

Miklós magának választotta ezt a pálmát. És életét, jövőjét ennek a szépséges kis világnak jegyezte el. Erről álmodozott a bükkös templomi homályában. Álmaik külföldi útjain is megőrizte, csak erre vágyott... ennek a kis völgynek egyszerű, szerény boldogságára!

De hát az öreg nagyralátó, hívságos tervei!

Megpihent kissé, aztán felkapaszkodott az éltre. Hirtelen

ijedt kifejezést öltött az arca. A kis kerek erdő már nem volt meg, letarolták, amíg ő külföldön vándorolt. Helyén gazverte összevisszaság... mint elomlott templom romjai. A gyertyaszál bükköket – a templom koronás oszlopait – elemészttette az olvasztókemencék és verők tüze.

Álomerdő, hát halálra gázolt a valóság!

Elfordult a szomorú látványtól, leheveredett egy bokor árnyékába.

És az álmok királynője! Annak is tiszta koronájára szennyet akar fűjni a világ szája. Vajon hogy fog kilépni börtönéből? Teljes fénnel-e, mint a nap a felhők mögül?

Mindent meg fog magyarázni! – mondotta Csegezy Anikó, és Anikó nemes, jó szíve nem tévedhet.

De micsoda rejtély ez az Anikó? Kézen fogja vetélytársát, és maga előtt bocsátja el a boldogság útjára. – Vagy nem szeret? – könyökölt fel hirtelen Miklós. – Nem szeret... csak részvétből, könyörületből érdeklődik dolgaim iránt?

Elröstellte magát. – Lám, milyen hiú és önző vagyok! Persze, hízelegne nekem, ha ő is...

És mégis szeret! Micsoda mélységes szív az övé! Mártíromságra veti magát, csakhogy nekem örömet szerezzen. Ó, Anikó nem játszik: titkolatlan árad szívéből az érzés, mint rózsa illata nap hevében.

Judit a rejtély, nem Anikó! Judit nem mutatja meg szívét. Milyen büszke nyugalommal fogadta azt a hírt is, hogy két évre megint el kell válniok. – Eredj, Miklós, hasznodra fog válni! Csak akkor lobbant föl, mikor a nagy pör újramezdésének tervét meghallotta. – Miklós, vedd föl a város keresztjét! – nyújtott kezét lángoló szemmel. Mi van Judit szívében, rejtett parázs-e vagy fagyos megszállottság? Vagy ismeretlen gondok... olykor idegenszerű, nyugtalan arccal réved el magában...

Fagyos szent!

Vajon szent-e? Vajon nem azért igyekeznek-e Csegezy Anikó összehozni őket, mert szakítást remél találkozásuktól? – döb-bent meg Miklós. Nem, nem, Anikó nem ármánykodik! Megje-lent előtte Anikó könnyes, olvadékony tekintete, és megcsen-dült édes hangja. – Az Anikó jóságos keze hadd intézze sorsun-kat!

Fölállt, hosszú, megindult pillantást vetett az álomerdő romjaira, aztán csendes ballagással lefelé indult a lejtőn.

VIII

Másnap déltájt kis csapat vonult el Koncz Miklósék ablaka alatt. Pávay és Zalány szolgabíró uramék néhány fegyveres haj-dú kíséretében.

Miklós izgatottan tekintett utánuk. Tóbis bíró háza előtt megállottak, a bírót kihívták, és néhány szót váltottak vele. A bíró visszatért házába, de két hajdú kivont karddal kapuja elé állt.

A szolgabírák továbbmentek Szentgyörgy felé.

– Ilyen hamar? Miért az apát is? – hült el Miklós a váratlan látogatáson.¹⁰

A legelső sikátoron kisietett a mezőre, tanácsba vont néhány embert, akiket legelől talált. Csakhamar nyüzsögni kezdett a ha-tár. Siető férfiak tűntek föl a bányákhoz és verőkhöz vivő uta-kon, majd átszállingóztak a szemben levő oldalra, ahol az út sziklás, ciheres hágón Torda felé hajlik el.¹¹

Miklós összegyűjtötte embereit.

Jókora csapat, lándzsa, balta, vasvilla, csákány a fegyverük s néhány puska, karabély.

Megnézték a helyet, és tanácsot ültek.

– A puskát, karabélyt félreállítjuk, a szálfegyverekkel próbálunk először! – mondotta Miklós. – Reméljük, hogy vérontás nélkül átesünk a dolgon, könnyen rájuk ijeszthetünk ezen a kietlen tájékon.

Elosztotta az embereket az út két oldalán, maga is elindult egy sziklaszál felé, ahonnan jó kilátás nyílt a város szélére.

Ekkor azonban Gáspár János, egy élteesebb bányász, utána-szólt:

– Miklós öcsém, legjobb volna, ha te most már eltávoznál közülünk, megteesszük mi nálad nélkül is. Nekünk nincs sok veszteni valónk, téged azonban nagy bajba dönthet ez a próba.

– Én pedig itt maradok, János bátyám. Az én ügyem ez első-sorban, az én kötelességem.

– Hiszen itt maradhat! – fordult társai felé Szekercés István. – Nem lesz annak tudója miközöttünk, ugye, atyafiak?

– Gaz a neve, aki Miklós öcsénket elárulná – mutogatta öklét Ekárt Péter.

A bányászok egyetértően bólintottak, majd helyeikre oszoltak, és kisebb csoportokban lehúzódtak a ciheres árnyékába.

– Biz ez kényes vállalkozás! – akadt valaki, akiben aggodalmak támadtak a vállalkozás következményei iránt.

– Tűrjük tehát, hogy bíránkat halálra hurcolják, Juditot gyalázatba keverjék?

– Eh, mit tusakodtok? – szólt rájuk Rácz István. – Jobb lett volna: a Gubernium önagyságok nézték volna meg a mi igazságunkat, és törvény szerint igazították volna el! Nincs törvény? Jó, hát mi is kivetjük a gondját nyakunkból.

Miklós egyedül ült a sziklaszál mögött, s zilált gondolatai közül föl–fölocsúdvá figyelte az utat...

Mit fog Judit vallani?

Ma arról fog szó esni köztük, amiről nem beszéltek idáig: a szerelemről!

Vagy nem fog idáig jutni a dolog?

Hiszen ha igaz a vádnak csak árnyéka!

Ha cseppnyi folt mutatkozik Judit fehérségén!

Anikó... de jó volna most vele megbeszélni ezt a sok szívbeli kétséget, hallani angyali beszédét!

Délestre telt, mire a város felől föltűnt a menet. Elöl ifjabb Péter néhány lovas várőr élén, ezek után Tóbis bíró és Judit szekere fegyveres hajdúk között. Hátul, távolacskán a szolgabírák kocsija.

Miklós magához intett néhány bányászt, és rendelkezett nekik. Amint a hágós úton a ciheresbe fordult be a brachium, Miklós jelt adott a megmozdulásra. Egyszerre rettenetes sivalkodás tört ki a ciheresben. Balták csattogtak a fákon, csákányok dübörögtek a sziklákon, kövek gurultak alá az útra. A hegyek félelmesen verték vissza az üvöltözést. Pár katona vaktában el-sütötte mordályát, ahány ló, mind megvadult erre, rémes kavardás támadt a menetben. Péter úr valahogyan erőt vett lován, és vágára fogta vissza a város felé. Lovas, gyalog fejveszeten utána. A hegyek kísérteties echói megelőzték, oldalt kapták, hátba riasztották a menekülőket.

A foglyokkal senki sem törődött. A bíró a lárma kezdetén leugrott, és álltón fogta a lovakat. Judit a szekéren maradt.

Miklós kibontakozott a ciheresből, és izgatottan sietett hozzájuk.

– Mi vagyunk! – mondotta megnyugtató hangon. – Mindent elékészítettem, bent az erdőben másik szekér vár Gál Ferencnével. Mehetünk!

– Csak Judit fog menni. Én visszatérek a városba – felelte a bíró.

– De hiszen bátyámat is...

– Engem a dézsma megtagadásáért fogtak el, azért pedig megfélelek. Menjetek csak... Judit meneküljön: őt asszonyok üldözik.

Judit leszállt a szekérről, elbúcsúzott apjától, és Miklós karjába fogózott. Rövid, meredek ösvényen kapaszkodtak fel Gál Ferencné szekéréhez, amelynek saroglyájához egy háti ló volt kötve, a Miklós lova. Miklós nem szólt a lányhoz, leszegezett, bús tekintettel segítette föl a szekérre. Lóra ült, és megindult a keskeny szurdokon a szekér előtt. A tetőn leugrott lováról, megállította a szekeret, kezét nyújtotta Juditnak, és intett neki, hogy ő is szálljon le. Előrevezette a Székelykő tetejére, amely napfényben fürdött még. Alattuk a kis város kéményeinek fölszálló füstje már homályba olvadt bele. Szentgyörgy fölött a vár óriási árnyékot vetett a falu felé.

– Judit, mit tettél? – kérdezte Miklós remegő hangon.

– A kötelességemet! – felelt a leány meggyőződéssel.

– Nézz a szemembe! – rántotta meg Miklós a Judit kezét indulatosan.

Judit hidegen, féhéren pillantott Miklóstra. Teljesen egykedvűnek látszott.

– Hogy jutottál az irathoz?

– Az úrfival írtam le.

– A becsületed árán?

– Belém szeretett, nem volt nehéz rája vennem.

– Csak szóval?

– Nemcsak szóval. Megcsókoltam.

– Mit... Judit, megcsókoltad? – kiáltott fel Miklós szörnyülködve.

– Megérdemelte! – villant meg egy kis gonosz fény a leány szemében.

Miklós ereje szakadását érezte, hideg özönlötte el a szívét. Sokáig merően nézett alá... teljes sötétség borult a városra.

– Kár volt, Judit! – szólt elcsukló hangon. – Kár volt a szerelmet ravasz, álnok eszközül használni... Gonoszság volt! Szegény úrfi... én szánom őt.

– Én meg a városomat szánom – mondta a leány. – A véreimet... Egyszer nyílik ilyen alkalom.

Ó, ha összeroppan... ha zokogásra fakad! De erős volt, és a meggyőződés hidegsége lehelt hangjából.

Miklós nagyot sóhajtott, majd felütötte fejét.

– Menjünk! – nyújtotta karját a leánynak, és megint fölsegítette a szekérre.

Intett, a szekér elindult. A vízvásztón voltak, Miklós a Maros völgye felé irányította a szekeret.

A hold kivörösödött képpel bújt át az ég rááján, aztán mintegy megkönnyebbülve, halvány rajzot lehelt az óriási vázsonra.

Miklós a szekér előtt lovagolt. Olykor-olykor megállott, és közelebb várta a szekeret. Judit a Gál Ferencné ölébe hajtotta fejét, alszik-e, vagy csak elrejtette arcát? – Halottas szekér! – didergett meg a Miklós szíve.

IX

A konziliáriusnak tűzön-vízen pénz kellett. Kereskedő kompániákkal, örményekkel, görögökkel is szívesen traktált zárt ajtók mögött. Csurrant-csöppent, ám az igazi, bőven ömlő forrás mégiscsak a vasdézsmá lett volna. A forrás szájáról két követ elgurított már. A szabadságlevél ügye – Samuka árulása – a főkapitányt is, Mátyást is elnémította. A főkapitányt csakugyan

kiküldette, hogy vizsgálja meg a császári katonák ellen ország-szerte hangzó panaszokat. (Alkalmas kis darázs-fészek.) De ott van még a mázsás szikla: Sárossy ítélőmester! Minden jel arra vall, hogy a háttérben ő mozgatja a bányászokat. Égő gyűlölettel gondolt erre a rideg paragrafus-lélekre... A főbaj pedig, hogy Rabutinnal még mindig nem lehetett a vasdézsmáról tárgyalni. A rajz átvételekor egyáltalán nem mutatott meghatódást, mintha az egész dolog nem volna fontos rája nézve. Mintha amolyan apró hivatalos szolgálat lett volna, amiért egy kis köszönet a fizetség. Szóba sem tudta hozni sem az előlépést, sem a vasdézsmá ügyét...

Nem, ez a dolog nem fog gyorsan gyümölcsözni. A pör rendes útján éppen nem.

Mohón kapott tehát rajta, mikor Istvánné és Mátyásné a Judit vádolásával keresték föl. Paráznaság, boszorkányság? Mind-egy, csak egyszer szorítóba kerüljenek a bíró és leánya. A bányászok semmi áldozatot sem fognak sajnálni, hogy megszabadítsák őket.

A brachium szétugratásáról ifjabb Péter zajos riadalommal hozott hírt Kolozsvárra a konziliáriusnak. Ugyancsak elbámult, mikor harag helyett nagy öröme gerjedt Mihály úr a hír hallatára. Ohó, hisz ez ingyen való, váratlan nyereség! Ez után a halhatlan bolondság után fognak csak szaporán eresztetni a torockói erszények.

És az ítélőmester szerepe? Vajon nem lehetne-e őt is belekeverni ebbe a botrányba?

Fődolog jó alapot vetni az eljárásnak. Jegyzőkönyvet venni föl, ami kézbe adja a hurok szálait. Ó, egy jó jegyzőkönyv értéke!

Volt a Guberniumban egy Kira János nevű íródeák, a konziliárius különös kedveltje. Még aznap megparancsolta ennek,

hogy induljon Tordára Szaniszló Zsigmond alispánhoz, vigye magával a Gubernium rendeletét: azonnal szálljon ki az alispán Torockóra, s szigorúan vallassa meg a bányászokat. A jegyzőkönyv írására a Gubernium a szép írású és fölötte értelmes, becsületes Kira Jánost küldi ki.

A diák megérkezésekor az alispán tudott már a torockói esetről. A két szolgabíró nagy zélussal mondta el neki a megszaladás történetét.

– Teremtette, lesz ebből a dologból országos kacagás! – méltatlankodott az alispán. – A vármegye brachiuma megfutott valami csintalan pásztorok tréfájától. Szép ködmönt vettek magukra kigyelmetek. Pirulhatnak, amíg kivetkőznek belőle...

A szolgabírák hervadt képpel pillogtak egymásra. – A vizsgálat majd tisztázni fog minket! – reménykedett Pávay. – Ifjabb Thoroczky Péter ma hajnalban Kolozsvárra szaladt a konziliáriushoz. A Gubernium majd megvizsgáltatja...

– Micsoda? A Gubernium? – horkant föl az alispán. – A vármegye dolgaiban a Gubernium? Miért engedték, hogy Thoroczky Péter oda szaladjon?¹² Gyávák is, tudatlanok is kigyelmetek! Elmehetnek a szép büzzel!...

Délután Kira János fővárosi előkelőséggel köszöntött be az alispánhoz. Gubernátor uram így, konziliárius uram amúgy, ország artikulusai így, császár edictumai amúgy...

No, csakhamar kicsiny ember lett diák uramból! Az alispán ideültette, odariasztotta, ugratta, küldözgette, mint valami fulajtárt.

A vallatást azonban meg kellett tartani. A főtanúkat, a szolgabírákat még azon az este kihallgatták. Ezek – hittelt bizonygatták – egy támadót sem láttak, csak a rettenetes üvöltözést hallották. Pár lövés is esett, de azt – úgy látták – a katonák tették. Csodálatos az a nagy eszeveszettség, ami a katonákat meg-

bódította. Azok sodorták vissza a többieket is. Tóbis bíró – vallották továbbá – önként jelentkezett az eset után, és késznek nyilatkozott a fogság föl vételére. Mindezt jegyzőkönyvbe íratta az alispán a szép írású Kira Jánossal.

Jó hajnalban pedig fölverte a deákat: föl kell használni a reggeli hűvösséget. Két nyergelt paripa ott prüszkölt már a pitvar előtt.

– Megvallom, nem kenyerem a lovaglás, nagyuram! – hőkölt vissza a deák.

– Harapjon csak bele! – mordult rája az alispán. – Idekünn a vármegyén nem kényeskedünk.

Kira deák valahogy fölkapaszkodott a lóra, elindultak. Frissen ügettek elöl az alispán, riadozó fogódzások közt követte a diák. Gonosz kedvében volt a vármegye ura. Átkozott parancsolgatások! Mi lesz a vármegyéből, ha már az ügyek elkezdését sem hagyják hatalmában?

– Hej, tűz, magyar tűz... mikor csapsz az égre?

Az alispán Torockón komájához, Koncz Benedekhez szállott. Kira diákot Tóbis bíró után szalasztotta.

– No, komámuram, kancelláriát csinálunk a házából – tré-fálkozott. – Vallatunk a brachium megszalasztása dolgában.

– Elég gyászos dolog ez az én számomra – sóhajtott Koncz Benedek. – Szerencsétlen, mi lesz vele?

– Kiért fáj annyira a kegyelmed feje?

Az öreg kételkedve pillantott az alispánra.

– Hát Miklósért! Ő rendezte a támadást. A bíró leányát akarta kimenteni.

Az alispán elhülve csapta össze kezét.

– Miklós... való ez?

– A leány apja súgta meg.

– Hol van az esztelen?

– Elkísérte a leányt valahová. A bíró nem akarja elárulni.

– Rettenetes bolondság! – állt föl az alispán izgatottan. – Nemességét, vagyonát vesztheti. Hogy tudjuk kimosdatni a szerencsétlent?

– Lehetséges volna?

Az alispán ebadtázva keringett az asztal körül.

– A vallomásoktól függ – állt meg az öreg előtt. – Egy baj van: a konziliárius ide küldte a spionját, annak az eszén kell túljárnunk.

– A bányászok semmi áron sem vallanak Miklósrá. Úgy mondta a bíró, kezet adtak egymásnak.

– De a kolozsvári nagy ravasz!... Hiszen ha sikerülne még nagyobb ravaszoknak lennünk – mélyedt a gondolatokba újólaj.

Kira már jött a bíróval. Az alispán nyájasan fogadta a bánatos apát. Intett Kirának, hogy készüljön íráshoz.

– Kigyelmed tehát szaladás után jelentkezett a szolgabíráknál, hogy kész fogságba adni magát? – kérdezte a protokollum felütése után.

– Jelentkeztem, igaz... de Péter úr elutasított...

– Miért jelentkezett? Azért, mert ártatlannak érzi magát?

– Semmi vétkemet sem tudom, alispán uram.

– Nos hát, ki volt a zendülés szerzője?

– Engem már reggel házamba rekesztettek, nem láthattam.

– De a támadás alkalmával valakit csak látott a vakmerők közül. Az eset színhelyén.

– Nem láttam én, csak a nagy üvöltözést hallottam.

– Ad protocollum! – intett az alispán a diáknak. – Az üvöltés szót húzza alá, amice – tette hozzá kisvártatva, és egy darabig összeráncolt szemöldökkel bámult a bolthajtásra. – Üvöltés, üvöltés... személyek nélkül! No, majd meglátjuk. Egyelőre na-

gyon gyanús nekem ez a szó. – Még pár kérdést adott föl a bírónak, futó szóval érintette a leány eltűnését. Aztán intett a diáknak. – Takarja össze írószereit, átmegyünk Szentgyörgyre, halljuk, mit szól a várórség... Tanult katonák, azok talán többet tudnak mondani. Isten áldja meg, komámuram, visszajövet majd betekintünk.

A várban összeszedték azokat a katonákat, akik a foglyok kíséretében részt vettek. Az alispán sorba állította őket, és szúrós szemmel megmustrálta a sort. Első vallónak beszólintott egy borissza képű, idősebb várkatonát.

– Jól felelj, vitéz barátom! – szólt rája mordulva. – Számomra megfoghatatlan, hogy ti, próbált vitézek, miért szaladtatok meg olyan becstelenül. Szinte azt kell hinnem, hogy valami ördögös rontás esett rajtatok. Nos, mivel tudod menteni magadat? Annyit hallottunk már, hogy rettenetes üvöltözés folyt a ciheresben. De vajon jótét, emberi hangon-e? Emlékezzél csak!

A vitéz bajusza rángatózni kezdett, szeme tágra meredt az alispán szavaira.

– Lelkemre, ha visszagondolok... – szólt megborzadva. – Tisztátalan hangok voltak... Istenuccse!

– Milyen ott a hely állása?

– Jobbról a Székelykő barlangjai, balról az Ördögárok szakadékai.

– A legalkalmasabb boszorkánytanya! – hunyorított az alispán Kirára jelentősen.

A deák letette a tollat, és ijedt szemmel nézett hol az alispánra, hol a katonára.

– Kimehetsz, vitéz barátom, esetleg még szólítani fogunk – intett az alispán. Egy darabig ümgetett, csóváltgatta a fejét, majd bizalmas hangon fordult a Gubernium jeles küldöttjéhez. – Nem gondolja, hogy helyes nyomba léptünk?

– Gondolok, amit gondolok! – izzadt meg a deák.

– Boncolgassuk csak egy kissé. A leányt búbájosság vádjával viszik a bíróság elé. S mi történik vele útközben? Láthatatlan hatalmak nagy üvöltözéssel útját állják... a leány nyomtalanul eltűnik. Mire vélje az ember? Fejemet rá, hogy gonosz szövetségesei: a boszorkányok ragadták el a vármegye kezéből.

A kancellista foga hideglelősen verődött össze.

– Ebanyja... ilyen históriába keveredni...

– Bizony, magam sem szívesen foglalkozom vele. Hivatal... mit csináljunk? Különben lássuk, hogy vallanak a többiek.

Rendre jöttek a vár katonái. Ezek már első szóra esküdözni kezdtek, hogy csupán a gonosz lélek műve lehetett a fejetlen bódulás. A deák reszkető kézzel rózta a vallomásokat.

– Köszönöm az ilyen megbízatást! – csikorgatta a fogát közben-közben.

Végeztek a kihallgatással, végül annyira egyhangúan szóltak a vitézek, hogy nem volt érdemes jegyezni szavukat. Az alispán összefoglalta vallomásukat, és hozzája fűzte a maga véleményét.

A gonosz lelkek segítségére jöttek veszendő földi társuknak, és megszabadították a tűz kínjától. Csak ördögi gonoszság műve lehet, hogy próbált katonák bátorsága oly hirtelen elfogyott, vármegye tisztjeinek oly csodálatosan esze veszett. Az éktelen üvöltözésnek csak boszorkányok lehettek indítói.

– Most aztán még eggyel tartozunk – mondta az alispán. – Fölkeressük az eset színhelyét, és utólag beleírjuk a jegyzőkönyvbe.

– Ördög jár azon a helyen! – hőkölt meg Kira.

– Ördög biztosan jár, de nekünk is oda kell mennünk, ha Isten megsegít...

Visszatértek az öreg Koncz Benedek házához. Az ozsonna

mellett nagyon víg kedvre pezsdült az alispán. Kirát is váltig biztatta:

– Igyék, deák uram, ne vesse meg a mi szerény járai csup-runkat. Kegyelmetek Kolozsváron alkalmasint kristályból isznak...

– Ha itt hálhatnánk... – nézett a deák a hunyó nap felé.

– Ó, semmi esetre! – intett az alispán. – Holnap nagyon fontos dolgaim vannak, otthon kell lennem. Különben konziliárius uram is nagyon várhatja az igazságot... Csak ezt a kis kancsót még, aztán indulunk.

A Nagybihar szomjas torkai közben szintén elfogyasztották a reájuk ömlő sugárözönt. Homályosodni kezdett a szűk völgyben. Az alispán elérendelte a lovakat, kiugrattak az országútra. A tordai úton fölkapaszkodtak az élre, amely az Ördögárok mentén húzódik végig. A vármegye ura megszemlélte a hely állását, és magyarázni kezdett a deáknak. Ott lent torpant meg a brachium, innen a sziklák felől jöhetett az üvöltés. Egyszer hangja suttogóra változott.

– Nézze csak, öcsém, nézze csak! Amott fönt, a barlang előtt... Bokrok azok vagy bakkecskék?

– Mintha bakkecskék volnának... – kapta vissza a fejét holtelevenül a deák.

– Mit... volnának? Bizonyosan... nézze csak a szarvukat!... Hiszen tudja: leggyakrabban kecskebak képében...

– Miatyánk, egy Isten! – rebegette Kira, és az alispán mellé léptette lovát.

– Pszt, lassan utánam!... – suttogta az alispán. A deák leg-szívesebben közbül ment volna, sajnos csak ketten voltak. Lépésben ereszkedtek le az árok medre felé. A deák hol imát, hol átkot mondott. Az átok persze Kolozsvár felé szállt, egy magas rangú guberniális tisztviselő fejére. Lent a völgyben sem volt

bátorságosabb. Titokzatos zúgások, huhogások verődtek a Kira füléhez. Behunyta szemét, a ló majd csak eltalál a másik után. Egyszer nagyot ugrott a ló, Kira János majd lefordult róla. Kinyitotta szemét, hát az alispán lova vágatásba kezdett, az övé is utána. Ráhajolt a ló nyakára, és Istennek ajánlotta lelkét. Borzalmas kórus harsogott körülötte, mintha valami veszett csorda zúgott, rőfögött, mekegett, csapkodott volna feje körül. Vágtattak időtlen időközön át...

Végre csendesedett, majd megállott a ló. A deák remegve emelte föl a fejét. Az alispán állott mellette a sötétben.

– Él-e még, öcsém? – kérdezte homlokát törölgetve.

– Magam sem tudom – nyögött a deák.

– No, minket ugyan megüznének Belzebub fiai! – fújt nagyokat az alispán. – Szerencsére elmaradtak, most aztán szép csendesen előre!... Faluk következnek, csak nem fognak követni...

Az országútjába kaptak, baj nélkül eljutottak Tordára. A kancellistát az alispán udvarán béresek emelték le a lóról. Ággyba fektették, herbateával élesztgették. Hideglelés reszketegség esett rája...

Reggelre mégis föleszénkedett valamennyire. Az alispán szekeret rendelt alája.

– Bizony, látja, így élünk mi idekünt a végeken – sopánkodott az alispán. – Hol gonosz emberekkel, hol gonosz lelkekkel... Hogy kik ugratták szét a rabok kísérőit, hogy hova lett a leány? Most aztán magunk tanúskodhatunk, hogy boszorkányokon kell keresni! Megmondhatja odabent a székülő nagy uraknak.

– Dejszen megmondom én! – sziszegte a deák a szekérre fölkapaszkodva.

Az alispán széles nevetéssel nézett a távozó szekér után.

– Boszorkányt akartál fogni, Thoroczkay Mihály? Hát egy egész boszorkányhadat küldök neked – papirosba takarva!...

HARMADIK RÉSZ

I

Miklósék negyednap délután érkeztek meg Tordátfalvára. Amint az ernyős szekér bedöcögött a parókia udvarára, a papi család a pitvarba sereglett.

– Torockói szekér! – adta ki a pap a csataszót. – Né, Gál Ferencné néném... Ez meg, lelkemre, Tóbis Judit, a szép húgom! Isten hozott, Isten hozott!...

Megrohanták a szekeret, ölelték, csókolták a jövevényeket. Miklós leszállt a lováról, s kezében kantárral várta, hogy ő is köszönhessen. A pap feléje fordult, Miklós megnevezte magát.

– Koncz Benedek fia, a híres Koncz Benedeké! – szólt a pap diadalmasan. – Nézzétek, gyermekek... nemes Koncz Benedek fia.

A gyermekek megilletődve pislogtak a nevezetes vendégre. Ismerték a Koncz Benedek történetét. Torockó büszkesége, akinek árus szekerei hét országon járnak.

– Tóbis bátyám megbízásából kísértem ide Juditékat. Tiszteendő uram gondjaira bízom őket, magam rögtön indulok is tovább.

– Hogyan? Csak nem szalad el a földije házatól? – szólt a pap, némi röstelkedést érezve gyermekei előtt.

– Sajnálom, még napvilág Udvarhelyre kell érnem! Árus feleinkkel kell ott tárgyalnom, sietős az utam.

Judit felé lépett, köszönni akart. Judit nem fogadta el a feléje nyújtott kezét. Oldalra intett tekintetével.

– Pár szavam lesz veled – mondotta. És oldalra állott a pince gádorához.

Miklós lova kantárát a pap fiacskájának adta, akit láthatóan boldoggá tett ez a kitüntetés, s Judit után lépett.

– Van-e értéke a szabadságlevélnek, tudjátok-e használni? – kérdezte a leány.

– Ó, hogyne! A szabadságlevélnek döntő szerepe lesz a pörben.

– S ki fog megharcolni a városért?

– Én... Sárossy ítélőmester segítségével. (Hirtelen nagy ijedség lükkent Miklós szívére: mit fog az ítélőmester a történetekhez szólani?)

Kisvártatva szólt a leány:

– Isten segítsen, Miklós! A város megérdemli, igaz ügyért fogsz harcolni. Most kell ütni a vasat!... – nyújtott kezét halvány mosolygással.

Miklós sietve köszönt a családnak, szinte üzötten hagyta el a parókia tájkát. A domb élén megállt, és visszanezett a kis falura. Mély gödör, szinte be lehetne padolni. Templom és papház nagy diófák árnyékában.

– Szép temető, árnyas, szép temető! – sóhajtott.

Megérintette lovát. Egy szekeres megmutatta az utat Udvarhely felé. Udvarhelyről holnap tovább fog menni a Homoród vize mellé, Szentpéterre.

Fátyolos bánkódást érzett, nem éles fájdalmat. Az úton is, amíg idáig kalauzolta a Juditék szekerét, többször próbált elmélyedni a csalódás keserűségében, de sehogy sem sikerült neki. Valahonnan mindig előtört egy vidám érzéshullám, mint napsugár a borulaton, és elsöpörte kedvtelenségét. Igézet volt, elmúlt, szabad vagyok!...¹³

Azt is megpróbálta, hogy Judit fejére súlyos ítéletet olvasson. De ez nem ment: lelkében egy hang tiltakozott a lány gyalázása ellen. Judit hidegen, büszkén és fehéren jelent meg előt-

te. Kegyetlen játékot űzött Samukával? Voltaképpen magát áldozta föl. Hát ez volt Judit titkolt, igazi valója: a város iránt való sorvasztó szeretet! Annak a kis világnak minden bújja, sóvárgása odagyúlt a bíró házához, mint felhő az oromra. Ő borúban, fájdalomban nőtt fel: az édes, játszi szerelem nem tudott kivirulni megszállott szívében... Orom virága, illattalan sziklarózsa...

Hibáztatni Juditot? Csak csodálni lehet és – menekülni tőle!

A vidék, amelyen áthaladt, másfelé terelte gondolatait. Verőfényes kicsiny völgyek, fejükön erdőkoszorúval. Művelt lanák, piciny lapályok, gyümölcsfákkal rakott kertek.

A Nyikó vidéke!

Innen kerültek ki a kolozsvári kollégium legeredetibb diákjai. Magukra utalt, szegény ördögök, de törhetetlenül vidámak. Ők tudták a legtöbb nótát, a legszebb verses históriákat, a legmulatságosabb meséket. Örökké virrogtak, csatáztak egymással, de – mint a seregélyek – egy percig sem tudtak ellenni egymás nélkül. Az esztendőt sanyarogva húzták végig, preceptorok, inasok, íródeákok voltak a tanulás mellett, ám esztendő végén megrakodva tértek haza szülőföldjükre, anyjuknak fejkendő, nővéreiknek pántlikát, öccsüknek bicsakot, apjuknak torockói vaseszközöket vittek ajándékba. Milyen jó volna megszólítani a járókelőket és újra hallani ennek a vidéknek lassú, éneklő beszédjét. De mind szaladnak, a gereblyés asszonyok és kaszás férfiak! Keskeny a barázda, bokrával nő a gyermek a szűk örökségre. Futni, gyűjteni, karolni kell!...

Túl, a magas hegyélen, amely délről határolja a vidéket, a Küküllő völgyében jobb is, több is a föld. S még tovább, a két Homoród mentén gazdag élet folyik az ittenihez képest: úgy hallotta annak idején diáki vetélkedések során.

Szürküldött, mikor Udvarhelyen beköszöntött Lukácshoz,

az örmény boltoshoz. Lukács árusfelük volt. Torockóról hor-
datta a vasat. Nagy örömmel, lelkendezéssel fogadták, csak
azon bucsálódtak, hogy nem tudnak szebbik szobájukban ágyat
vetni számára. Ezt a szobát ugyanis régen elrekvirálták a csá-
száriak. Udvarhelyen most is sok német volt: innen váltották a
falusi kvártélyosokat. Így, nyaratszaka, még hagyján: a közka-
tonákat szabad táborokban tartják, de télen a megmaradt tűzhe-
lyeket is elülik a háziak elől, és arcátlanul kandikálnak bele az
ételesfazekakba.

Miklósnak jó vacsorát készített Lukácsné asszony. A meg-
maradt kis szobában vetett ágyat neki, a népes család a boltba
telepedett át éjszakára.

Lukács, őszes-piros, gömbölyű kis ember, vacsora után ma-
gakellettő nyájassággal nyitott be Miklós szobájába. A császári
tisztkek nem voltak otthon a túlsó szobában, Lukács mégis sut-
togva, titokzatosan beszélt: ehhez a hanghoz szoktatta az állan-
dó rossz szomszédság.

– Van-e vas bővében a verőkön, ifjuram? – kérdezte.

– Azt hiszem, elég van a szükségre!

– No, ami a szükséget nézi... fordulhat úgy, hogy itt a Szé-
kelyföldön nagyon sok vasra lesz szükség.

– Miért éppen itt?

– Jaj, ifjuram, itt más világ van, mint odakünt a vármegyé-
ken! Itt a fegyvert nemrégiben mind elszedték a néptől. Sőt a
vasszerszámokat is csak számával hagyták meg a falvakon.
Csak a butáját, aminek az életől meg a hegyétől nem kell tartani... – hunyorított jelentősen.

– No, csak nem fél az ármádia?

– Az ármádia alkalmasint nem fél, de a zetelaki kompánia
bizonyosan fél a zetelaki székekeltől, valamiképpen az agyag-
falvi kompánia is fél az agyagfalvi székekeltől. Itt az előrelá-

tás, jó uram! Nagy kísértés ám, ha fegyver van kézügyben, kiváltképpen székelyeknél!

Miklós megértette a Lukács okoskodását. Úgy látszik, a császáriak nem alszanak itten rózsákon. De ami a vasat illeti? Kérdéssel fordult a boltoshoz:

– Hogyan gondolja Lukács uram? Hiszen ha a népnek nem engedik meg a fegyvertartást, akkor a jövőben annyi vasra sem lesz itt szükség, mint amennyire mostanáig volt.

– És ha fordul egyet a világ? – súgta Lukács titokzatosan. – Ha elmennek a sáskák? Akkor ezt a földet újra be kell vetni vassal. Micsoda nyereséges idő virrad akkor reánk! Csak győzzük portékával.

– Győzni fogjuk, Lukács uram – mosolygott Miklós. – Aztán nem megy az olyan hirtelen, nem hagynak itt a sáskák akármilyen szélfúvásra. Vihar ha jönne...

Lukács hunyorított, és beavatottan mosolygott: tudja ő, amit tud. De nem akart az úrfinál okosabbnak látszani, nyájaskodott még egy keveset, aztán magára hagyta vendégét. Miklós lefeküdt. A nap legerősebb benyomása pattant föl lelkében: ijedtség a Sárossyval való találkozástól.

II

Későn ébredt és nagy kedvtelenséggel. Az elmúlt izgalmas napok fáradtsága most ütött ki rajta. Amin tegnap mint szabaddalán örvendezett, azt ma fájdalmas ürességnek érezte. Elsüllyedt a szép sziget, immár hová, merre?

... Ez a szerelem lett volna az egyetlen dolog, ami életemnek tartalmat adott? – Nincs benned ambíció! – Hát ezt az elárulást, céltalanságot jelentette apám szava?

De hát a pör, a város szabadsága! Ez mégis megmaradt a múltból. Ezt vállalnom kell... többé nem azzal a számítással, mint amivel elkezdtem: szerelmem útjának egyengetéséért, hanem kötelességből.¹⁴ Judithoz leszek hasonló, aki lelkét áldozta városáért...

Megint élesen lükkent szívére az ítélőmester alakja. A brachium szétugratása! Mi lett ennek a dolognak a következménye? – Talán keresnek is már engemet mint erőszakos rendbontót. Nem, a bányászok nem fogják egykönnyen elárulni a zendülés lefolyását.

Sietni azért nem kell túlságosan Szeben felé Sárossy elébe!

Hadd tisztuljon a fő is, a szív is meg a helyzet is.

Szentpéteren egy volt iskolatársát akarta meglátogatni: Jobb Gyurkát. *Kondort*, amint az iskolában gúnynéven nevezték. Kondor: ökörnév. Jobb Gyurka nagyon szeretett ökreiről beszélni, és egyik ökrüket mindig Kondornak hívták.

A Küküllő völgyén indult el Udvarhelyről. Csakhamar balra tért, föl a Küküllő és Homoród vízválasztójára. Nyár végi méla-ság a tájékon, zabérlelő, sarjúvirágoztató napfény. A *Kénosi tető!* Mennyit beszéltek erről a hegyről a székely deákok. Kondor ehhez a hegyhez szokta mérni az ökrök erejét: öt tőkefát is játszva kivittek volna a Kénosi tetőn. Szelidebb tájék, mint Torockó körül. A Küküllő-rétek zöld pólyájában, sötét bükkerdő ölében csillog. Regés Budvár, históriás agyagfalvi rét, székelyek szent földje... Amott kelet kékjén az öreg Hargita. A Hargitának nyugati őrszeme: a bozontos homlokú Firtos hegy! Óriási kotló óriási csirkékkel: faluk a hegy lábánál. Tordátfalva... szép, árnyas temető, abban fekszik egy hideg szívű leány...

Leereszkedett a Homoród völgyébe. Gyönyörű sorban a falvak. Szentmárton büszke templomkastéllyal, Szentpál a kancel-

láriusnak, Bethlen Miklósnak pompás udvarházával. Meszes, deszkás szekerek mendegéltek napnyugatnak, a Szászföld felé.

A Kondor hazája!...

Szentpéteren ráigazították a Jobb György életére. Cserepes, nagy kőház, orsós oszlopokkal, virágos tornáccal, hímes kapuval. Sátoros kert, nagy csűr... a jómód jelei.

Déli itatóvályúnál a híres ökrök. Miklós belovagolt az udvarra. Az ökrök felkapták fejüket, s a jövevényre meresztették tükrös, nagy szemüket. Egy szikár, csupaizom, magas fiatalember indult Miklós elébe.

– Koncz Miklós, te vagy? – kiáltotta el magát. – Hát te, ember...

Miklós leugrott a lováról, és megölelte a fiatal gazdát.

– S te... s te?... – nézett végig rajta csodálkozva.

– Darócban, ugye? Biz én, ládd, levettem az úri cödölét, a kolozsvárit... Nekivetkőztem az életnek, azaz, mit mondok: nekiöltöztem.

Miklós az ökrökre hunyorított.

– Melyik?

– Te bohó, emlékszel még?... Nos hát, bemutatom. Kondor, te hó, te! – kiáltott az ökrökre. Volt vagy nyolc darab. Egy ki-pödört szarvú, hatalmas jószág hátravágta fejét.

– Ezaz... Kondor!

– Gyönyörű állat...

– S megérti a szót, he? Már mi így vagyunk szokva, megértjük egymást. Hanem a te lovad sem utolsó, hékás...

– Megsoványodott, rég úton vagyok.

– Honnan jössz?

– Torockóról. Megbízásom volt errefelé.

Jobb Gyurka egy percig a csizmája szárát csapkodta ostorával. Majd fölemelte tekintetét, és keményen Miklós szemébe nézett.

– Mostanában nagyon sokat gondoltam rád. Föl akartalak keresni, jó ómen, hogy jöttél.

– Szerencsét hoztam? Igazán örvendek.

– Itt fogsz maradni pár hétig.

– Pár hétig? – nevetett föl Miklós. – Pár napig – talán.

– Hétig, testvér, hétig. Amíg a lovatat kissé megjavítjuk...

Az ökrök öklelőzni kezdtek, egy béresgyerek a csűr tájáról elészaladt, s ostorával a pajtába durrogatta a harcias állatokat.

Amint az ökrök eltszultak, két pendelyes fiúcska süvöltött ki a házból, mintha nyílból lőtték volna ki őket. Apjuk két lábába fogóztak, s barátságosan pislogtak Miklórsra.

– Kettős... mit szólsz? Egyszerre kettő... az ántiját! Odabent a harmadik, hallod? Három kis Kondor, így állunk, testvér.

A béres visszajött, és kérdően intett a Miklós lovára.

– Kösd külön, vendégkosztra! – parancsolta a gazda.

Karon fogta Miklóst, s nagy nevetgélés közt vezette föl a kőgrádicson. Az asszony a pitvarban állt, karján kipattant szemű, morcos fiúcska.

– Ez az asszonyom!...

Miklós hátrahőkölt kissé, amint a menyecskére tekintett. Mintha Csegezy Anikó állt volna előtte! Ugyanaz a sugárzó arc, csak bátrabb, barnább pillantású.

Felujjongó vidámság ömlött el valóján, frissen prezentálta magát az asszonynak. Bekövetkeztek a belső szobába. Kondorból bugyborékolta a jókedv. – Kolozsvári deákévek – emlékszel-e, emlékszel-e?

Ebédre terített az asszony; az asztalnál is kifogyhatatlanul mókáztak a jóbarátok.

Ebéd derekán ijedt képpel ugratott be egyik fiúcska.

– Két labanc van az udvaron, édesapám!

– A drága császáriak! – komorodott Jobb György Miklórsra.

– Mindennap, barátom, mindennap. Hol koldulnak, hol lopnak, de örökké a lábunk alatt... Eridj, galambom, vess nekik valamit! – szólt feleségének.

Az asszony kifordult a szobából. Csakhamar hangos csörte-tés, szóváltás kerekedett odakint. Két fegyveres svalziser dühösen toppant a szobába.

– Az úr érkezett lóháton? – kérdezte egyikük rossz kiejtéssel. – Kicsoda az úr? A passzust!...

– Németek vagytok-e vagy vallonok? – kérdezte Miklós nagy nyugalommal.

– Vallonok. Mi köze hozzá? – gorombáskodott a katona.

– Itt van a francia nyelvű passzusom.

– Rabutin!... – olvasta a katona az aláírást, és egyszerre megfittyent az ábrázata. – Pardon, rendben van – szólt, és társát sietve vonta ki a szobából.

– Mivel koppintottál úgy az orrukra? – csodálkozott Jobb György.

– A passzusomat maga a főkommandáns írta alá – nyújtotta megtekintésre Kondornak az írást. – Úgy félnek ettől a névtől a császáriak, mint az ördög a tömjéntől. Az úton is nagy hasznát vettem...

– Hm, Rabutin? Ugyan sokra vitted... No, majd szólunk ezekről, a jelenről is, a jövődőről is... Hol is hagytuk el a régi szép időket?

A menyecske leült a tulipántos hátú karosszékre, s kezét ölébe ejtve, néma mosolygással hallgatta a férfiak víg emlékezéseit.

III

Ugarolás folyt. Jobb György vendégét is magával vitte a mezőre. Jól mulatott rajta, hogy mennyire nem ért a kapa, kasza fogásához.

– Hát a csináláshoz értesz-e? Milyen vasgyártó vagy?

– A csináláshoz... no, ahhoz jól értek! – dicsekedett Miklós.

– Dejszén ha apám rám bízna! Sok tervem, rajzom van, de az öreg nem akar tágítani a régi formáktól. Ekénk, fejszénk, fűrészünk, kapánk, sarlónk mind kézhez állóbb lehetne.

Kondor a távolba révedt, majd fölindult arccal fordult Miklós felé.

– Tán bizony fegyvert is tudnál gyártani? – kérdezte száraz, gürüzdölő torokkal.

– Könnyűszerrel! Az Apafy-korabeli formáink is megvannak, de odakint is sok újítást tanultam el. Fegyvert? Rossz kereket az ma: a császáriak nem dolgoztatnak velünk.

Kondor melléből mély sóhajtás szállt bele a napos levegőbe. Nagyot hallgatott, majd másra fordította a beszédet.

Miklós barátja társaságában is szívesen időzött, de a fiatalasszony körében! Melegséggel, fénnel telt meg a szíve. Ó, egy ilyen vidám, serény, szerelmes asszony! Elbeszélgettek a házasságról, a menyecske váltig faggatta, biztatgatta Miklóst, van-e választottja.

– Csak olyant végy, testvér, aki kővárat is elárul éretted! – szólt bele Kondor nagy bölcsességgel.

Miklósnak megnyilallott a szíve. Eszébe jutott valaki, aki kővár kapuját akarta kinyitani, csakhogy neki kedvét lelje...

Egy este a menyecske kiadta a parancsot, hogy másnap – vasárnap – mindenkinek templomba kell mennie. Miklós idejében felöltözött. A pitvarban az asszonnyal találkozott, aki szintén

készen volt már. Beszélgettek, várták Kondort, aki hosszasan öltöződött a belső szobában.¹⁵

Nyílt az ajtó, kilépett Kondor. Deli székelyfi, zsinóros, kapcsos mentében, forgós kucsmában.

– Micsoda átváltozás! – kiáltott föl Miklós. Kondor össze-capta sarkantyúját, oldalához zörrentette kardját. Az asszony sugárzó pillantásokat vetett hol urára, hol Miklósrá.

– Hadnagy! – mondta remegő büszkeséggel. – Udvarhely szék egyik hadnagya. A télen választották meg.

– Jól áll neki, mondhatom.

– Kondor mint hadnagy, hehehe... – buggyant ki a nevetés a tiszt úrból. – Csak ez a baj, né! – szontyolodott el, és kardja markolatát levette a hüvelyéről. A kardnak nem volt pengéje. – Letörték a császáriak, látod? Veszett kardnak a nyele...

A templomba mentek. Közül a menyecske, fején selyemszalagos főkötővel, kezében violacsokorral. Fölvidult az utca, amerre haladtak. És megtelt velük a templom, szint kapott a gyülekezet...

Délután kiültek az udvarra, a nagy körtefa alá. Kupa az asztalon, Küküllő menti, illatos termés a kupában. Mind csak a kolozsvári aranynapokról emlékeztek.

Egyszer két székely gazda következett be az udvarra. Vállas, sovány emberek, korosabbak, mint Miklós, de merő, egyenes szálúak. Fehérharisnyások, a lófők rendjéből.

Jobb György szívesen biztatta őket az asztalhoz.

– Megköszönjük a szívességet, hadnagy uram. Nekünk bizony ezzel a fiatalúrral volna pár szavunk, ha meghallgatná.

– Én hát elhúzódok – kelt föl Kondor.

– Dehogy, dehogy, itt a hadnagy úr előtt.

– Örömet meghallgatom – mosolygott Miklós biztatón.

– A svalizsérok mondják, hogy az úrfi valami nagy tisztviselő a Rabutin oldalán – zörgetődzött a szószóló.

– No, csak annyi igaz, hogy gyakran találkozom a főgenerállissal.

– Hej, ifjurar, ha elmondaná panaszunkat Rabutin uramnak! Ezek a gaz kvártélyos katonák megemésztik az életünket. Szabadságunkat tapodják, vagyonunkból maholnap kimellesztenek, testünkön nyargalnak, lelkünket vesztegetik. Erre jutottunk magunk vétke nélkül.

– A vén Kádár is halálán van – fordult a másik Kondorhoz.
– Akinek torkába verték a pipáját a császáriak...

– Bizony, ezer panaszunk volna.

Kondor az asztalra csapott.

– Nem panaszlunk, atyafiak! Más patikában van a mi orvoságunk.

A székelyek tökéletlenül néztek össze. A szószóló újra megköszöri torkát.

– Affélét is pengetnek... mit gondoljon a magunkfajta tudatlan ember? A zetelaki vásáron a csíkiaktól hallók, azok pedig nagy földet megjárnak. Hogy tán Rákóczi urunk hazakerült volna Bécsből a Felvidékre... Mire véljük, ifjuraim? Csak égünk a gyehennában...

– Oltogassuk, bátyám, egyelőre oltogassuk! – koccintotta Kondor poharát a lófökhéhez.

A szószóló megtörülte bajuszát, s tovább fűzte a beszédet:

– Urak lássák! Indítsanak, mi majd húzni fogunk. Hej, csak kézbelire kaphatnánk! Ez az átkozott nemzetség még a rozsdás vasból is kiforgatott...

Jobb György leszegte fejét, izzó szemmel nézett maga elé. Nehéz, fojtott csönd lepte meg a társaságot. A lófök megéreztek,

hogy terhére vannak hadnagyuknak, köhögtek, sóhajtoztak még egy darabig, aztán nagy engedelemkérések közt elbúcsúztak.

A hadnagné ott tett-vett az asztal körül. Aggodalmas pillanásokat vetett ura sötét, viharfelhős arcára.

– György, jertek be a házba! – szólta, amint a lófők eltávoztak. S vette is a kupát meg a poharakat, s parancsoló pillantással fölkelte férjeurát.

Bent újra asztalhoz ültek. A kis mozgás megoldotta a kötést, ami Kondor lelkére nehezedett.

– Nos hát, hallottad ezeket az embereket – nézett forrón Miklósrá. – Áldott nép... az uraktól vár indítást. Mit csináltok ti odafönn? Harcra kelünk-e, szabadulunk-e?

Miklós a szék karfájához dőlt csodálkozásában.

– Barátom, erről szó sincsen – mondotta. – Az urak nem gondolnak harcra, sőt ugyancsak tetszik nekik az új világ.

– Ez nem áll! – csattant föl Kondor nyersen. – A föle talán hideg, de ami alatt van, barátom, forró, forró! Minél alább, annál forróbb. A java köznemesség torkig van ezzel a világgal. S mi székelyek? Láttad a füstjét... A parasztság a vármegyéken gyűlölettel vonaglik. Az újmódi főurak? Ó, ismerjük őket. De közöttük is – jól tudjuk – vannak bús emberek. A te földid, Thoroczkay István most járja Csíkot, és írja a székelység bajait. Erről nem tudsz?

Miklós sajnálkozva nézett Jobb Györgyre.

– De tudok. Thoroczkayt a Gubernium hivatalosan küldte ki a panaszok összeírására. Nem szabad ebből hímet varrni...

– És Rákóczi? Tudod-e, hogy a Felvidéken kötik már a tüzes csóvát?

– Nem, kérlek, nem tudom! – feszengett Miklós gyámoltalanul. – Nem vagyok én ilyesminek az embere.

Jobb György kifehéredett. Bosszús lehülés ömlött el valóján.

– Jó, a kereskedés embere vagy – szólta kis szünet után. – Beszéljünk hát olyanképpen! Nekünk székelyeknek sok vasra volna szükségünk: kardra, puskára, golyóbisra. Milyen feltételek mellett gyártanál fegyvereket számunkra?

– Ugyan mire gondolsz? – riadt meg Miklós. – Fegyvert gyártani a hatalom ellen?

– Titokban... úgy gondolom! A bányászok meg fogják érteni, s titokban megcsinálják. Megfizetünk, hallod-e? A bányászokkal kell megegyezni, mi majd elhordjuk a kész fegyvereket.

– A bányászoknak most egyéb gondjuk van. Pört indítottak földesuraik ellen szabadságukért. Nagy zavar van köztük.

Kondor felütötte fejét.

– Szabadságukért? No, akkor éppen meg fognak érteni. Mi is szabadságunkért akarunk pört kezdeni. Ha én beszélhetnék velük! Te, úgy látszik, nem kapsz sem nemzeded dolgán, sem a magad nyereségén ...

Nehéz, ízetlen csönd telepedett közékük. Jobb György föltámasztotta állát, és a mestergerendára bámult. Miklós az asztalt nézte kínos unalommal. Szerencsére jött az asszony s vacsorára terített.

IV

Miklós másnap reggel úton volt Szeben felé. Nagy kedvetlenség nyomta lelkét, időnkint heves bosszúság rázta meg. Búcsúzás a találkozás mértéke. S Kondor hideg mosolygással búcsúzott el tőle. A vas dolgáról nem szólt többet, elhibázott ugrás volt. – De hát nincs-e igazam? – vívódott Miklós. – Erdély a császár ellen – bolondság! Micsoda fantázia: Torockó csináljon fegyvereket titokban... Hogy megfizetik? Ezt sértésnek szánta

Kondor. Forrófejű bolondok, micsoda képtelen tervekkel gyötörk magukat! ...

A ló fáradhatatlanul nyelte a távolságot: parázs van a székelly abrakban! A Székelyföld immár beleolvadt a heves napfénybe, Miklós szász falukon haladt át.

Egy helyen nagy csúfság érte. Az úton császári katonák álltak a falu népe között. Amint feljűk közeledett, az egyik katona lába közé fogta kardját, és hoplázni kezdett rajta. Miklós látta, hogy a katona az ő lovaglását gúnyolja ki. Kihúzta magát, s merő pillantást vetett a csúfondáros társaságra. Azok kihívóan visszavigyorogtak... Közűk sújtani? A ló tovább ügetett – s Miklós nem tartotta vissza. Keserves csüggedés szállta meg. – Ó, Kondor bizonyosan közűk sújtott volna! Kondor tisztában van magával, Kondor készen áll... én azonban gyáva vagyok, gyáva!

Csüggedt lelkét az önvád is erősebben kezdte gyötörni: mi lett a torockói támadás következménye? – Ha nem is történt ott nagyobb baj (a bányászok bizonyosan nem árulták el szerepemet), mivel igazolom Sárossy előtt hosszas távolmaradásomat? Bevalljak-e mindent neki?

Másnap délelött érkezett meg Szebenbe. Kétségek közt sietett föl az ítélőtáblára. Átesni a kínos találkozón!

A kancellária első szobájában hárman dolgoztak: két fiatal írődeák és az öreg Takó. Fölugráltak, közrefogták, amint belépett.

– Mit tudsz róla, hová vitték? – kérdezte az öreg Takó nagy felindulással.

– Kit?

– Hogy? ... Hát nem tudod? Tegnap katonákat küldött ide Rabutin, s elkísértette az ítélőmestert.

– Miért? Mi történt?

– A Guberniumtól jött valami vád ellene. Siess a kommandóra, neked tán többet mondanak! ...

Miklós rossz sejtelmekkel rohant a kommandóra. Van Norden hadnagyhoz jutott be.

– Bruder, csakhogy megkerültél! – kiáltott föl a hadnagy vidáman. – Többször kerestelek.

Miklós égő pillantással nézett barátjára.

– Légy jó, vezess Rabutinhoz, azonnal!

– Te emberölő! Milyen a képed? Mi lelt?

– Hol van Sárossy?

Van Norden komoly grimaszt vágott.

– Vagy úgy? Pszt, hagy Rabutint! Jere, mindent elmondok...

A harmadik szobába vezette Miklóst, ahol a kommandó levelei állottak. Az ajtót bezárta, előrement, átölelte barátja nyakát, s mélyen a szemébe nézett.

– Bruder, én neked mindent el fogok mondani, s ezzel halálos árulást követek el tisztem ellen. De éppen ezt akarom... hetek óta készülök rá! A magyarázatot majd a végén. Sárossy? Hát őt előbb-utóbb félre kellett tolni az útból, és éppen kapóra jött, hogy magyar részről vádolták be. Olvasd ezt a levelet!

Miklós az aláírásra pillantott: Thoroczkay konziliárius. Alázatos bevezetés... aztán a Sárossyra szórt vádak. A kuruc tűz mindjobban elharapózik az országban: Sárossy a párt titkos feje! Védi a görögkeletieket a katolikus térítés ellen? Természetes, mert a görögkeletiek Bécs ellenségei. Gátolja a katonai porciók fölhajtását? A népet nyergeli a császár ellen. Ítélmester? A törvények meggyalázója! Ím legutóbb is olyan gonoszságra vetemedett, amit nehéz méltó szavakkal illetni. A torockói bányászokat titkon földesuraik ellen lázította, s mikor a vármegye törvényt akart ülni a paraszton: a tisztviselőket megtámadtatta és szétűzette. Van-e helye ilyen alattomos cselszövőnek Erdélyben most, új háborúk küszöbén?

– Gaz rágalmak! – dobta az asztalra a levelet Miklós. – A bányszókat én állítottam a vármegye útjába... a magam fejtől!

– Tyüh, ezzel hallgass ám! Sárossyt Bécsbe vitték tisztes őrizetbe, de téged a sötétbe fognak dugni...

– Miattam szenvedjen? – dörzsölte meg Miklós vértelen homlokát.

– Bagatella, barátom! Nagyobb dolgokról van itt szó, trónusokról, nemzetekről. Mindent elmondok, ülj csak le, kérlek; használjuk fel ezt a várva várt együttlétet.

Van Norden széket adott Miklós alá, maga is leült. Komoly, ünnepies kifejezést öltött tekintete, fölindult hangon beszélt:

– Meg kell értened mostani magatartásomat, s ezért egy kis sé múltamról, származásomról fogok beszélni, amiről eddig kevés szó esett közöttünk. Apám egyike volt azoknak a hollandusoknak, akik annak idején a török elleni lelkesedéssel állottak a császár szolgálatába. Ott volt Buda visszafoglalásánál, Mohácsnál, Belgrádnál. Nagy érdemeket szerzett, colonellus lett belőle, és a harc után is az ármádiánál maradt. Minket anyámmal lehívott Hollandiából, engem katonának állított. Egy ideig Magyarországon hányódtunk a kvártélyozó hadakkal, szemtől szemben láttuk a magyarok kínjait, amikbe a császári politika döntötte őket. – Szabadítónak jöttem, és hóhért akarnak csinálni belőlem! – háborgott apám, mikor egzekúciókra, sarcolásokra küldötték a magyarok ellen. Gyanúba keveredett, Erdélybe küldötték, kegyvesztetten, elégedetlen ember módjára halt meg, itt nyugosznak mind a ketten Erdély földjében. Halála előtt szívesen jósolgatta, hogy a magyarok előbb-utóbb fel fognak támadni a rettenetes elnyomás ellen. – Te pedig ne harcolj majd a magyarok ellen, nekünk csak a szabadságért méltó harcolnunk! Térj haza Hollandiába, ha itt zsarnokság eszközének akarnak fölhasználni – kötötte lelkemre. – Nos hát az idő beteljesedett,

barátom, való útra érkeztem. A magyarok rövidesen föltámadnak a császár ellen...

– Fantázia!

– Számítás, bruder! Okok, előrelátható következményekkel. Most már bizonyos, hogy odakint rövid időn óriási mérkőzés fog megindulni a Habsburgok és Bourbonok közt. Kié lesz Spanyolország trónja, kié lesz a világ uralma? Európa máris két táborra szakadt, évekig fog tartani a birkózás. Azt hiszed, Magyarország tétlenül fogja nézni a harcot? Lehetetlen! ... Magyarország szilaj dühvel fog zsarnokára rohanni, s Erdély vele rohan... Már gyülekezik a vihar, morajlik is néha. Rákóczi hazatért Bécsből, a Kárpátok alján, Tisza mentén róla dalol a nép, vele súgnak-búgnak az urak. Mi jól halljuk ezt a főkommandón, jönnek-mennek a staféták... Mondom neked, az idő beteljesült...

– Szóval hazamész Hollandiába – szólta Miklós sajnálkozó hangon.

– Fél évvel ezelőtt tán azt tettem volna, de közben történt velem valami, ami más célt, más lelket adott nekem... Itt maradok, veletek akarok élni-halni...

– Apád példáján – a szabadságért...

– Nem, barátom, nemcsak a szabadságért! Én nem vagyok annyira lelkes és önzetlen, mint apám volt. A magam boldogságáért! ... Egy leányért... – halkult el a hangja. – Jön a nagy keresztség, közétek keresztelkedem tűzzel, vérrel, verejtékkel: érdemessé teszem magamat annak a leánynak a kezére. A te segítségedre nagyon számítok: nagy ugrás, fogódnom kell valakibe...

– Belém fogódzol? Csodálatos, hát te is... A Székelyföldön is a háború nevében szólta hozzám...

– Nem mondhatnád el? – kapott rajta a hadnagy. – Nemde megérték a lelkek a harcra?

Miklós elmondotta a Kondorral való beszélgetés történetét. A székelyeknek fegyver kell, vas kell, és ezt tőle kérte egyik tisztjük. Vas hiszen bőven volna, de hogy lehessen fegyvert kovácsolni belőle a hatalom szeme láttára? És hogy lehessen a fegyvert a székelyekhez juttatni?

Van Norden megbüvölt arccal nézett Miklóstra.

– Föl fogjuk fegyverezni a székelyeket! – kiáltott föl diadalmasan. – Micsoda találkozás! A gondviselés ujja...

– Lehetségesnek talárod? – kérdezte Miklós kételkedve.

A hadnagy izgatottan sétált körűl az asztalt, meg-megállott, maga elé révedt.

– Egyelőre maradjunk a gondolatnál! – szólt végül. – Ma este fölkereslek: kész haditervvvel fogok előállani. A színjáték megindult... vajon házassággal fog-e végződni számomra? Este a lakásodon várj reám, most menjünk innen feltűnés nélkül.

Miklós valóját teljesen fölforgatták a Van Norden közlései. Heves felindulás rázta, remegtette lelkét. Elhaladt lakása előtt, a szögletbástya felé tartott. Nappal nyitva van a bástya ajtaja, sokan mennek föl a könyöklőhöz: nagyszerű pillantás esik onnan délre, az óriási hegyek sötét ormaira és keletre, az Olt széles, mosolygó völgyére. Miklós is gyakran ment föl a bástyára, és elgyönyörködött a hatalmas panorámában. Most is arra vitte izgatott lelke, napra, világosságra vágyott, rendet akart teremteni csapongó érzései, zavaros, kuszált gondolatai között. A könyöklőhöz állt, tusakodott, vitázott a kísértővel. – Gyáva volnék? Külső országokban a legmélyebb bányákat meg mertem járni, apám akaratával szembeszálltam, a vármegyének útját álltam. Mi bírt rá mind-ezekre? Magam szüksége, magam vágya, érdeke! De most másról van szó. Most olyan ügyről kell döntenem, ami nemzetemnek ügye... A nemzetért!... Hatalmasan dördült meg szívében a szó: a nemzetért!... Csakugyan... én egy vagyok a szentgyörgyi vár

szilaj táncosaival, nekem közöm van a székeleyek dühéhez... a jobbágyok kínjaihoz, ennek a földnek minden öröméhez, bújához. Annyi embernek testvére vagyok. S ha mind egyet akarnánk! Ó, Kondor világosan látja a célt! Kondor engemet is jól ismer, tudja, mi telik ki tőlem. Nem akar tőlem véres vitézkedést: munkát kér tőlem, vasat, vasat! Ez az én utam: dolgozni, áldozni azokért, akikkel egy vagyok. Kondor, vasat adok nektek! – nézett kigyúlt arccal napkeletre, a Székelyföld felé.

V

A nemzetért!¹⁶

Diadalmasan zengett tovább lelkében a szó.

Mintha sötét rengetegből vergődött volna ki, ahonnan szabad utak nyiladoznak a messziségbe.

A fölragyogott életcél!

Vaskenyeret az éhező raboknak!

Estefelé elment az ítélőmester kancelláriájára, tájékoztatta az öreg Takóékat a Sárossy sorsáról – Bécsbe vitték, várni kell, míg bizonyosabb hírek jönnek felőle. Magához vette a pöriratokat. Megörvendett, mikor fölfedezte, hogy a privilegiális levél másolatát az iratcsomó számára is megcsinálta az ítélőmester. A konziliárius tehát hiába süllyesztette el a főaktát, a pört akármi-kor folytatni lehet.

Egyelőre a harang szava elnyeli a csengettyű szavát. Ország szabadulásáért indul meg a per. Milyen terveket hoz a hadnagy a székeleyek fölfegyverzésére?

Este pontosan beállított Van Norden. A homályos szobában egyszerre mintha minden határozott alakot öltött volna. Minden

olyan világosan, kereken jelentkezett a hadnagnál: a mozdulatok, szavak, pillantások. Strucctollas kalapját szabályos mozdulattal a fogásra akasztotta, vállra omló gesztenyeszín fürtjeit csomóba igazította... egy-kettő... egy-kettő... leült Miklós mellé, és kis papirost vett elé.

– Helyzetkép! – szolt kerek, választékos mozdulattal. – A császári ármádia a nyugati harctereken maholnap óriási küzdelembe fog bonyolódni, ide aligha tudnak mostanában csapaterősítéseket küldeni. Rabutin máris riadozik, állását félti az itteni mozgalmaktól, gögös félistenből gyanakvó szolgává kezd aljasodni. Nos hát, ezekre építem tervemet: Rabutin félelmére és az ittváló császári hadak állapotára. Föl fogom fedezni Rabutinak, hogy a csapatok fegyverzete nagyon rossz állapotban van, pótolni kell minden fölszerelést, rezervákkal kell megrakni a szertárakat. Rabutin ijedten fog kapni indítványomon, én meg ajánlkozom, hogy a fölfegyverzést végrehajtom. A vasra veled fogok megalkudni, a torockói verőkben fognak készülni a fegyverek. A többi könnyűszerrel fog menni. A fegyverhordó szekerek rajzani kezdenek a Székelyföld felé. Egy szekér valamelyik császári depónál fog lerakodni, tíz másfelé megy. A főkommandó füstje alatt megrakjuk a titkos helyeket a szükséges hadiszerszámokkal. De hogy jutunk a vashoz?

– A vasat én adom! – felelt Miklós határozottan. – Tizenkét verő munkáját.

– Nem elég! – rázta meg a fejét a hadnagy. – Évek kellenének tizenkét verővel; az egész Torockónak dolgoznia kell. Minden perc drága, a télen végére kell jutnunk. És a rengeteg költség? Én csak a császári depók számára átvett dolgokért tudok majd fizetni, s azt is nagyon szűken. Rabutin reszket a garasért, rosszul áll a hadikassza.

Miklós hallgatott egy kicsit.

– A költséggel is majd csak megleszünk. Bízom benne, hogy apám helyt fog állni értünk, írjuk ezt is az én terhemre...
– mondotta.

A hadnagy fölállt, s szép szabályosan megrázta barátja kezét. Majd visszaült, s egy percig a papirosba mélyedt.

– És az emberek? Harcra nálatok mindig akad ember, a székelyek bizonyosan jönni fognak, ha megszólal a trombita, de kik fogják a dolog politikai részét intézni? Az összeesküvők...

Miklós gondolkozott.

– Beláthatod, hogy erre nem tudok azonnal felelni, nekem is tervet kell csinálnom. Tordára megyek Szaniszló alispánhoz, ő lelkes kuruc, és jól ismeri Erdélyt. Akár holnap útra kelhetek.

– Egy másik gondolat! – szólt Van Norden kisvártatva. – Három nap múlva kezdődik az országgyűlés Gyulafehérváron, mi is ott leszünk. Rabutint titokban alarmírozta Thoroczkay konziliárius, azt írja, hogy nagy elégedetlenség forr Erdélyben a katonaság ellen, adó ellen. Állítólag Thoroczkay főkapitány fogja vezetni ellenünk az attakot. Egy csomó súlyos panaszt írt volna össze a Székelyföldön.

– Erről én is hallottam valamit.

– Szóval Rabutin Fehérvárt akar lenni: otthon lesz a macska, nem fognak cincogni az egerek. De annál jobb alkalom volna titkos verbuválásra.

– Szaniszló alispán is bizonyosan ott lesz a gyűlésen, vele kell kezdeni – fogadta el Miklós a hadnagy tervét.

Van Norden frissen, megkönnyebbülve állt föl.

– Most aztán térjünk vidámabb dolgokra. Nem is vagy kíváncsi, ki az a lány, akiért mindezekre rászántam magamat?

– Ismerem?

– Ó, nagyon jól! Földid... Csegezy Anikó...

Miklós megszédült, mintha fejbe vágták volna. Vére vadul hullámozott szívétől fejeig, a gyertya lángja karikát hányt előtte.

– Csegezy Anikó? – kérdezte megtört hangon. – Szép leány! ...

– Meghiszem azt! – lelkesedett a hadnagy. – Rabutin is állandóan magasztalja. Azzal büszkélkedik, hogy ő lesz a násznagy az Anikó lakodalmán. No, majd szerzünk neki más lakodalmat, eltáncoltatjuk vele az egerest, mi?

– Régóta ismered?

– Farsang óta, hiszen emlékszel. Azóta többször megfordultam náluk, a napokban is beköszöntem Gyaluból hazajövet.¹⁷

– Szívesen látnak, persze! ...

– No, nem lehet panaszom.

Miklós fölállt, ünnepies komolysággal kezét nyújtott Van Nordennek.

– Sok szerencsét, méltón választottál.

Majd bocsánatot kért, nagy kimerültségről panaszkodott, sok álmatlan éjszakát töltött mostanában.

– Hát csak pihenj! – búcsúzott el a hadnagy kardját felővezve. – Holnap este folytatjuk, én máris úgy tekintem magamat, mint a magyarok titkos követét – Rabutin udvarában.

Miklós magára maradt, kábultan, erejefogyottan ült egy karosszékre. Micsoda érzés ez? Mikor, hol született? Csak fölpattan a mélyből, mint a rejtett seb, és sajog és a szívbe nyilallik ... Szerelem? Nem az, bizonyára nem az, de titkon tudott kedves menedékhely... Most aztán vége, ennek is vége! Van Norden már rátette életét – az árulásig. Van Nordenre pedig most már múlhatatlanul szükség van, sejtelemmel sem szabad kedvét szegni...

Csakugyan ki volt merülve, tompa bódulással dőlt ágyába. Hajnaltájt megébredt: ujjongó érzés járta át szívét. Haza, haza,

itthagyni világfelfordulást, szabadságot, Kondort, hadnagyot, pört... szaladni, megelőzni mindenkit, elragadni Csegezy Anikót és elrejtőzni vele a torockói kis völgyben. Édes hevület öntötte el képzeletét, látta a leányt ragyogó szépségében, hallotta zengő szavát: ó, ez mégis szerelem, az igazi nagy szerelem! Elringatózott a zengő hangokon, messze-messze hajókázott virágos vizeken...

Világosság volt szobájában, mire megint fölébredt. De más színe volt most a dolognak! Hazamenni Csegezy Anikóért? Gyáván megszaladni? Lehetetlenség, a cél parancsolóan int a közelből. A cél pedig: vasat vetni, és szabadságot aratni. Erősnek, hatalmasnak érezte magát.

– Eddig játékszere voltam az eseményeknek, ezt a dolgot magam fogom eldönteni. Szerelem? Nem az... nem szerelem – szabadság! ...

VI

Rabutin kíséretével már a gyűlés előtt való napon Gyulaférvárra érkezett. Állandóan Thoroczky konziliáriussal sugdosódott a zárt ajtók mögött.

Van Norden a megnyitás reggelén találkozott Miklóssal.

– A parancsot megkaptam az armatura rendbehozására – mutatta meg az írást. – Rabutin teljes meghatalmazást adott, megköthetem a szerződést veled. Most aztán embereket a gátra, akik a politikai szervezést elvégzik.

Miklós a fedelmi palotára sietett, annak a termeiben lesz az országgyűlés. Még csak az előkészületek folytak, délfelé lesz a megnyitó ünnepség. Az elnöki emelvényen íródeákok sűrögtek-forogtak, lent a padsorok közt követek csoportjai zsibong-

tak, paroláztak. Miklós fölfedezte Szaniszló Zsigmondot, és odaköszönt neki. Az alispán tekintete elzordult, indulatos lépésekkel közeledett Miklós felé.

– Mi az, jó úrfi, megkerültél? – mondotta szemrehányó hangon. De hirtelen elakadt szava, résztvevően pillantott Miklósrá: – No, úgy látszik, megszenvedtél szelességedért, ugyancsak rossz színben vagy. Nincs valami komoly bajod? Jere, beszéljük meg a dolgot! Hiszen elmúlt már a veszedelem, kihúztuk a boldonság méregfogát.

A folyosón vidáman beszélt el az alispán, hogy üzette meg Kirát a boszorkányokkal. Ennek a taktikának bizony kellemetlen következményei is vannak: egy az, hogy a bíró leányán a boszorkányság híre megerősödött, remélhetően jól elbújt ellenségei elől. A másik következményben némi igazságtétel is van: Mátyásné betege lett annak a hivatalos megállapításnak, hogy Juditot gonosz lelkek ragadták ki a vármegye kezéből. Látomásai vannak, álmatlanul riadozik, nem állnak-e rajta bosszút a boszorkányok? Anikó csöndesítése tartja benne a lelket. Baj, de ezen az áron a bányászok kisiklottak a konziliárius fosztogató kezéből.

Miklósnak nyelve hegyén volt, hogy elmondja a harmadik következményt: miként szolgáltatott ürügyet a boszorkányos taktika Sárossy elfogatására. Mégis meggondolta, nem volna okos dolog keresztapja lelkét ezzel a kellemetlen hírrel most megzavarni.

Az alispán karon fogta Miklóst, és a nagyterembe vezette.

– Gyere, megmutatom neked a gyűlést. Amott – látod – az emelvény előtt a Gubernium pártja: regalisták, Szamos menti nemesség, főbb tisztviselők. Mellettük külön összebújva a szász követek. Mind összesen a Rabutin szolgálói... hitvány labancok! Nézd, Thoroczky konziliárius hogy maszlagolja őket!

– S van egy másik párt is? – kérdezte Miklós heves érdeklődéssel.

– Van ám, a többi! Amott a bal oldalon a partiumbeli, mezőségi nemesek, székelyek. Mindnyájan a mi pártunk, lélek szerint! ...

– Szóval fejtellenül – bólintott Miklós savanyú képpel.

– Ejnye, hallod! – lobbantott Miklóstra megrovó pillantást az alispán. – Egyébiránt van némi igazság a szavadban, még nem fogtunk össze forma szerint, az idő még nem ért oda. A mostani gyűlés azonban sok mindent el fog választani: Thoroczky főkapitány áll mostan próbára. Az ő kezében vannak az ütőkártyák, ha jól játszik, Erdély lelkét nyeri magának, ha rosszul játszik... nos, a lélek akkor is megmarad kurucnak! Most készíti jelentését székelyföldi útjáról, gonosz vádak vannak benne a Gubernium és Rabutin ellen...

– Eszerint nagy szócstatákra van kilátás! – mosolygott Miklós gúnyosan. – Cselekedni kellene, keresztapám. Vagy ha cselekedni most még nem lehet, legalább készülni rá. Lärmázni... mit ér az?

– Ejnye, te, milyen bölcs ember lettél! – mondotta szelíd botránkozással Szaniszló Zsigmond. – Csirke ad tanácsot...

Miklós élénken felelt vissza keresztapjának:

– Mindenesetre volna szavam ezekhez a dolgokhoz, igen fontos szavam. Sürgős is volna, és nagyon bizalmas... nem adhatna módot keresztapám?

– Gondolod, a szállásomon?

– Az lesz a legjobb, tanúk nélkül...

Elindultak, az alispán lehorgasztott fejjel mendegélt elől. – Ez a jámbor, józan fiú egészen kifordult valójából. A szeméből látszik, hogy nincs rendben a szénája. Miféle fantázia szállta meg? No, majd kibeszélem a fejéből.

Behúzódtak az alispán szállásának – egy becsületes gombkötő házának – belső szobájába. Miklós mesélni kezdte az utóbbi napok történetét. A Kondorral való találkozáson kezdte és Van Norden közlésein végezte.

Szaniszló Zsigmond bezzeg nem vegyített most tréfát a dologba, mint ahogy szokása volt komoly tárgyalások rendjén is. Izgatott kérdéseket vetett közbe, ühmgetett, ámuldozott, végül nagy felindulással szólt:

– Fiam, ezek a hírek egészen más irányt szabhatnak dolgainknak. Gyere, közölni fogom a főkapitánnyal!

A főkapitány szállása előtt kis gondolkozás után kezét nyújtott Miklósnak.

– Várj itt reám, előbb magunk beszéljük meg.

Miklós alá s föl sétált a Thoroczkay István szállása előtt, és vigyázódott. Láta, amint egy inas elszaladt a fejedelmi palota felé és egy székely követel tért meg. Nemsokára a mezőségi köpcös úr érkezett, aki a szentgyörgyi mulatságon Rabutin emberének nevezte volt. Ismeretlen urak jöttek egyenkint és kis csoportokban...

De őt nem hívták. Nem tudtak megegyezni? Lám, egyenkint megint visszazálogóznak az országgyűlésre.

Végre kilépett az alispán is.

– Nagy dolgot indítottál meg, fiam! Tán nemzedet sorsát döntötted el – mondotta meghatódotan.

– Megegyeztek?

– Még nem. Csak holnap kell színt vellanunk, addig bizonyosan megegyezünk. A taktikára nézve van köztünk különbség: támadja-e holnap a gyűlésen a főkapitány Rabutint, vagy leplezze érzéseinket és játssza az alázatos meghunyászkodót? Én azon a nézetem vagyok, hogy a főkapitánynak most látszólag meg kell lapulnia, hadd vakuljon az ellenség! Reád és apádra

erősen számítunk, nyilvánvaló, hogy a vas dolga rajtatok fordul meg.

– Ami engem illet, én megteszem a magamét – szolt Miklós kis hallgatás után. – De csak bizonyos föltételek alatt!

– Ugyan megkeményedtél, hallod-e! Micsoda feltételek?

– Az egyik kegyelmedet illeti, a másik meg Thoroczkay főkapitányt. A kegyelmedét már most elmondom: Tóbis Juditról töröljék le a boszorkányság vádját, csináljanak utat neki a hazatérésre. A bányászok nélkül nem érünk el semmit, azok pedig nem fognak velünk dolgozni, amíg Judit üldözéséről tudnak.

– Igaz, ebben van némi bölcsesség! Haza fogjuk szerezni a leányt, és tisztára mossuk, ez csakugyan az én kötelességem. Papiros dolga... új protokollumot veszünk föl. Egyébiránt nincs ínyemre ez a dolog, hallod-e! Miért nem veszed le az eszedet róla?

– Már levettem... szakítottam vele, keresztapám. De ügyünkért... no meg az igazságért...

– Csakugyan szakítottál? – kiáltott föl nagy örvendezéssel Szaniszló. – Tyüh, de fog örülni apád! Hát még Mátyásné! Egy csapásra kigyógyul a rossz látomásokból. Még csak azt kell megérniök, hogy a Csegezy Anikó kezét kéred.

– No, azt nem fogják megérni! – mondta Miklós, és komoran elfordította fejét.

VII

Szaniszló alispánék a napot az országgyűlésben töltötték.¹⁸ Este jöttek össze megint a Thoroczkay főkapitány szállásán. Szaniszló megkérte Miklóst, hogy otthon várakozzék, majd őt is

bevezetik a tanácsba. Sok olyan ága-boga van a dolognak, amit a követek maguk között kívánnak tisztázni.

Késő éjszaka volt, mikor az alispán Miklóst fölvezette a titkos tanácsba.

A főkapitány nyájasan fogadta Miklóst. Nyíltan, férfias komolysággal szólott hozzája:

– Őcsém, mi a kuruc-ligát megkötöttük, a jövő nagy dolgaira nézve testvéri érzéssel megegyeztünk. Ez lesz a taktikánk: mostantól kezdve alázatot fogunk mutatni a hatalom iránt, a lepel mögött azonban teljes tűzzel fogjuk forralni a lelkeket... A fő dolog mégis az, amire te vállalkoztál: fegyverbe öltöztetni az elkeseredést! Apáddal együtt ti vagytok a vasnak urai, mesterei. A bányászok lelkességétől függ a siker, lelkét pedig ti adhattok nekik. Hallom, valamelyes föltételhez kötöd részvételedet. Helyes, a lehetőet megteesszük. Bizonyára ti sem feleditek, hogy szabadságot akarunk nyerni, nem kincset. Nos, mi a föltétel?

– Azt kérem a bányászok számára, nagyuram, amit kegyelmek akarnak a maguk számára: szabadságot!

– Ha világosabban szólnál...

Miklós zsebébe nyúlt, és egy iratot vett elő.

– Mint a bányászok prókátora, kérem Endre király szabadságlevelének eredetijét. Ez itten egyik másolata, a levél eredetije kegyelmek kezében van. Pört kezdtünk nagyuramék ellen, ez a királyi levél pörünk döntő bizonyítéka. A bányászok életrehalálra fognak dolgozni, ha azzal biztathatom őket, hogy reménység van pörük megnyerésére.

A liga tagjai meghökkenve pillantottak István úrra. Így kelepcebe kerülni...

A főkapitány elfehéredett, néhány pillanatig mereven bámult maga elé. De lassan fölemelte fejét, szeme fényességgel telt

meg, nem a vészes haragtól, hanem szelíd, belső megindulástól... Fölállt, kezét nyújtott Miklósnak.

– Isten nevében, öcsém! Ügyünk áldozatot kíván, én meghozom a magamét: a királyi levelet a kezébe adom. Vajha jöjjön a mainál becsületesebb világ, amely a pörben igaz ítéletet hoz.

Mind fölálltak, kezét fogták a főkapitánnyal és Miklóssal.

– Isten nevében!

Az országgyűlésen másnap délelőtt került sor a főkapitány székelyföldi jelentésére. Az izgalmas esemény híre mind a terembe gyűjtötte a követeket.

A kiszivárgott hírek úgy szóltak, hogy a főkapitány föl sorolja és az országgyűlés naplójába írja a császári katonaság gonoszságait, lelketlen zsarolásait, és indítványozni fogja, hogy a követség menjen fel Bécsbe a Rabutin visszahívásának megsürgetésére.

Thoroczky konziliárius egy padsor végére ült, hogy bármely pillanatban Rabutinhoz röppenhessen a gyűlés hírével. Cegei Vass György, a gubernátor főhíve gyíkmozdulatokkal forgolódott és sugdosódott a padok közt. A ligás atyafiak szerénsszerűen ültek, és csöndes mosollyal pillantgattak a többiekre.

A zsbongás elnémult, a főkapitány nagy iratcsomóval kezében megjelent az emelvényen. Méltóságos alakjára meghökkent szemmel néztek a császár hívei. Nehéz ember, akit bajos lesz megejteni. Száraz, hivatalos hangon szólalt meg a főkapitány. Elmondotta, hogy a Gubernium megbízásának eleget tett, öszszeírta a székelyek panaszait. Küldetését befejezettnek tekinti, itt a jegyzék... lássa, mit határoz róla a gyűlés! Ő leghelyesebbnek vélné, ha a Gubernium venné kezébe az ügyet, s minden nagyobb zaj nélkül megtárgyalná az orvoslás módjait a főgenerálissal.

Nagy elhűlés, csalódottság a labanc arcokon! Hát ennyi? Itt

is, ott is nevetés csendült föl, kicsinylő, gúnyos hangok, tapso-
lások...

– No, híresek!

A Gubernium pártja persze kapva kapott az indítványokon: nem kell zajt ütni a dologból. A főkapitány jelentését a konziliárius kapta kezébe, és lapozgatni kezdett benne. Arcán leplezett bosszúság! Hát nem sikerült bátyját Rabutin dühének kitennie... Panaszok a jegyzőkönyvben? Ártalmatlan csontok a mély sírban...

Az országgyűlés többi tárgyait nemigen vették komolyan. Egy kis mozgolódást keltett Sárossy elfogatásának ügye, amit Szaniszló Zsigmond tett szóvá. Bánffy gubernátor azonnal föl-
szólalt, és kenetteljes hangon ajánlta, hogy az országgyűlés ír-
jon föl a császári felségnek Sárossy mentése céljából. Ezt az
indítványt meghatódással fogadták el.

A szép békesség öröme, amely minden ügyben megmutat-
kozott, egyik áldomás a másikat követte a gyűlés után. Bánffy
gubernátor, Apor kincstartó, Rabutin sorra vendégelték a köve-
teket. Rabutin sohasem érezte magát nagyobbnek, győzhetle-
nebbnek, mint ezekben a napokban. Szokása szerint most is sű-
rűn fogadkozott, hogy számos családot fog fölterjeszteni Bécs-
be grófi és bárói titulusok elnyerésére.

VIII

A főkapitány Gyulafehérváron maradt, és buzgón mulatozott
az urakkal az áldomásokon.

Szaniszló alispán, Van Norden hadnagy és Koncz Miklós a
gyűlés berekesztését követő napon, őszi szép reggelen, útra kel-
tek Torockó felé: vaskenyeret szegni! Az alispán és a hadnagy

egymás mellett lovagoltak, és élénk beszélgetésbe bocsátkoztak, Koncz Miklós magába mélyedve, borús képpel kocogott nyomukban.

Az alispán egykettőre nagyon megszerette a hollandust, s érzelmeiből világért sem csinált titkot. Zajos vidámsággal új meg új beszédtemákat vetett föl. Sokat olvasott a hollandusok szabadságharcairól, tudományát szívesen csillogtatta meg a hadnagy előtt. Csak őseinek nyomdokát követi Van Norden, ha a szabadság ügyének szolgálatába áll. S hogy éppen Erdélyért tusakodik? Nos, ebben is nemzetének Erdély iránt élő rokonérzését követi. Íme, a hollandusok magyar-szeretetének egyik megjeljesülése: az unitárius relígióra közelebről gyilkos csapásokat mért a Habsburg-politika. Kolozsvári templomukat, főiskolájukat elvették, javaikat elragadozták. Mi történt erre? Demény Pál nevű tudós, az iskola igazgatója kiutazott Hollandiába, s hírré tette ottan egyháza rettenetes romlását. Az áldott jó hollandusok testvéri szeretettel karolták fel az ügyet, s Demény Pált a tallérok olyan sokaságával bocsátották vissza Erdélybe, hogy immár nem lesz nehéz az egyháznak új alapot vetni.

– Én is szolgálni akarok kegyelmeteknek – jegyezte meg a hadnagy. – Én azonban nem ingyen cselekszem: szolgálatom fejében otthont akarok szerezni kegyelmetek között.

Szaniszló Zsigmondot nagy lelkesedésre gyújtotta ez a valóság. Megállította lovát, kezét nyújtott Van Nordennek.

– Mit cifrázzuk a dolgot: itt a kezem, öcsémnek fogadlak, fogadj engemet bátyádnak! – mondotta nagy hévvel. – Tanácsért hozzám folyamodjál, utadban nálam hálj, leánykérni engem küldj, kölcsönt tőlem kérj! Ha pedig Isten szabadságot ad Erdélynek, Erdély hazát fog adni neked – magyar parolával fogadom...

Enyeden balra tértek a Kőköz tar sziklái felé, ott visz át az út a torockói völgybe. Délesten érkeztek meg Szentgyörgyre, nagy dobogással ugrattak be a Mátyás úr portájára.

Mátyás úr kilépett az udvarra, és aggodalmas arccal sietett az alispán elé.

– A feleségem nagyon megriadt a lódobogás hallatára. Azon fantáziál, hogy érte jöttek... – súgta bizalmasan.

– No, majd meggyógyítjuk! – nevetett az alispán. – Gyógyító kenetet hoztam én a számára, mindjárt feladom...

A régi barát bizalmasságával nyitott be Mátyásné betegágyához. Az elaszott kis teremtes ott remegett Anikó karjában. – Menj ki, húgom – mondta Anikónak. – Gyógyító híreket akarok mondani nénédnek, de csak négyszemközt tehetem.

Anikó kis habozás után az alispánra hagyta nényjét. Az alispán nagy mókázással beszélte el ennek, hogy a múltkor, a vallatás alkalmával micsoda bolondságokat írtak be a jegyzőkönyvbe. Azóta tisztázódtak a dolgok, a bíró leánya vígan él, mégpedig nem Belzebub birodalmában, hanem a Székelyföldön egy jámbor pap házánál. Nemsokára haza fog térni, a főkapitány is oltalmat ígért neki. Nagy változás azonban, hogy Koncz Miklós teljesen elfordult a leánytól!

Mátyásné felkönyökölt, mohó figyelemmel hallgatta az alispán közléseit, arcvonásai fokenként helyre keményedtek, szemében fölfénylett a gonosz, prédaleső villogás... jobban lett! – Szaniszló Zsigmond elmókázott még egy ideig, aztán kiment, és hamis hunyorítással küldötte be Mátyás urat a csodás gyógyulás megtekintésére.

A fiatalok ezalatt az ebédlőházban ültek. Van Norden szabályos, pontos kiejtésre törekvő mondatokban mesélt valami katonai kalandot Anikónak. Miklós komoran ült egy öblös székben. Az alispán széles kacagással toppant közéjük.

– No, húgom, én aztán hoztam neked két úri gavallért, adhatnál egy csókot! – pödörte meg hetykén a bajuszát.

A leány jóízűen fölnevetett.

– Egyet hozzon, bátyám, akkor majd beszélhetünk róla – mondotta rózsává pirult tekintettel.

– Megismerkedtél ezzel a némettel? Hát bizony ez hollandus! – ingerkedett Szaniszló. – Igaz testvére a magyaroknak, öcsémme fogadtam. Egy időre alkalmasint torockói lakos lesz, sokszor meg fog fordulni nálatok, szívesen bánjatok ám velem.

Anikó pillantása Miklóstra siklott.

– Bizony mindnyájan hálásak lehetünk Van Norden iránt – helyeselte Miklós feltűnő éllel.

Anikó elsápadt, lesütötte fejét, s nem szólt bele többet a társalgásba.

Mátyás úr vidám képpel tért vissza feleségétől.

– No, Anikó, nénédnek kitelt a nyavalyája, örvendezzünk! – mondotta. Majd Miklós felé fordult: – Hát hazajön Tóbis Judit, nagyon helyes, hogy ezt a dolgot helyreüttették! Ő is megszenvedett a szabadságlevélért, Isten bocsásson meg neki, és adjon megérdemelt vigasztalást!

Anikó felajzott tekintettel figyelt föl a Juditról szóló hírre, aztán még sápadtabb lett.

Szaniszló néhány tréfás szót váltott még az öreg Mátyással, aztán lóra parancsolta a fiatalokat. Egy ugratás: Torockón voltak az öreg Koncz házánál. Az alispánnak nem lankadt a kötekedő kedve:

– No, koma, vége az uraságnak: a császár nekünk adományozta a kigyelmed javait... Bányák, verők, vasszertárok mind a miénk...

– Nagy áron-e? – mosolygott az öreg.

– Bizony, nagy áron ám! Föl kell fegyvereznünk az erdélyi kurucokat, ez a császár kikötése...

– Hm, a kurucokat? – sandított Van Nordenre az öreg. – Hallja vitéz uram, hol jár a komám esze?

– Minden tréfának fele való, Koncz bácsi. Sőt, ha jól meg-gondoljuk, ez a tréfa egészen való...

– De aki teremtette, most aztán világosan mondják meg!

– Dejszén elmondjuk, nem is igen titkolhatnók kigyelmedtől – nevetett az alispán. – Teríttessen csak, majd az áldomás alatt el-mondjuk a vásárt, amit elsősorban kigyelmed bőrére kötöttünk.

IX

Az alispán borospohár mellett kellőképpen beleavatta Koncz Benedeket a kuruc liga dolgaiba. Lett nagy öröme az öregnek! Miklós Erdély java nemesei közt, az alispánnal, Thoroczky főkapitánnyal egy hajóban! Lelkében ország gondja... Így... így álmodta a jövőndőt, ha nem is ilyen teljes fényességgel...

Úgy érezte, hogy ereje, ami a múltak küzdelmeiben elvihar-zott, újra fellobog. Meg kell felelni a kuruc-liga bizalmának, kerül, amibe kerül, helyt kell állani a Miklós úri becsületéért.

Másnap reggel frissen kalauzolta az alispánékat a verők megtekintésére. Az eszközöket, amelyekkel Apafy korában fegyvereket gyártott, szem elé rakatta, megmagyarázta. Sok el-avult dolog volt köztük. Hanem – úgy ítélte Van Norden – a munkát akár holnap meg lehet kezdeni. De – ismételte Van Norden – ezek a verők a feladatnak csak egy kis részére ele-gendők. Az egész várost bele kell vonni a munkába.

Miklós azonban nem akart addig a bányászokkal tárgyalni, amíg a főkapitány át nem adja a szabadságlevelet.

– Pörük főbizonyítékát meg kell mutatnunk nekik, és megbízható helyre kell letennünk – vitatta keresztapjával szemben, aki sietette a bányászok összehívását.

– Meghajlok – mosolygott az alispán –, járjunk a te tanácsodon!

Miklós tanácsán járni? Az öreg Koncz szeméből örömkönyvek buggyantak ki.

Thoroczky főkapitány harmadnapon érkezett haza Gyulaféhérvárról.¹⁹ Elmondotta Szaniszlóéknak, hogy micsoda hírek keltek szárnyra az urak közt az ő szerepléséről. Azt beszélik, hogy a császári katonák felszerelésének ő a fővállalkozója, hatalmas összeget adott neki Rabutin, ezért hunyászkodott meg az országgyűlésen.

– Nem nagyon cáfoltam a gyanúsítást, annál vastagabb lesz a takaró, ami alá ügyünket rejthetjük.

Szaniszló a Torockón szerzett tájékozódásokról számolt be. Az egész várost munkába kell állítani, ennek a taktikáját pedig jól meg kell ám fontolni. Vannak bizonyos föltételek...

– A szabadságlevél, ugye? – mosolygott a főkapitány Miklósról. – Megígértem...

A vaspántos ládát, amiben a levél állott, Mátyás úr már akkor a várba küldte, mikor a Samuka bolondsága kiderült. A főkapitány kivette a ládából az öreg pergamentet, és könnyed, úri meghajlással nyújtotta át Miklósnak.

– Ez csak egyik fele a dolognak! – folytatta az alispán. – Az most a kérdés, hogy milyen szint adjunk a rengeteg fegyver készítésének. Az igazat nem vallhatjuk meg, Rákócziról nem beszélhetünk a bányászoknak.

– Nos hát, mit ajánl a vármegye, milyen taktikát? – érdeklődött a főkapitány.

– Én a prókátort szeretném hallani! – fordult az alispán Miklós felé.

– Bizonyos, azzal lehet a bányászokat legjobban megbiztatni: pörük sikerével. Ha tehát azt mondanók nekik, hogy munkájukkal szabadulásuk ügyét szolgálják... – vetette föl Miklós.

– Biztassuk tehát azzal őket, hogy Rabutin támogatását nyelik meg pörük számára, ha az armatúra készítésén serényen dolgoznak? – tekintett az alispán kérdően Miklóstra.

– Én most már könnyen egyezem! – bólintott Miklós. – Engem a szabadságlevél birtoka megnyugtat a jövő felől.

– Nos hát, hívd össze a bányászokat, egyezzünk meg velük!

Miklós még aznap szólt Tóbis bírónak, hogy estére hívja tanácsba a nagyfejúeket. A gyűlésen az alispán, az öreg Koncz, Miklós és Van Norden is megjelentek. Szaniszló Zsigmond járt elől az orálásban. Mint hitbeli atyafinak is nagy kedvessége volt a bányászok előtt, amióta azonban a brachium megszalasztásának következményeit elhárította a fejükről, halálba mentek volna érte. Szaniszló nagy siránkozással beszélt a bányászoknak az új időkről, amikor az igazsághoz is csak tekervényes átalutakon lehet hozzájutni. Meg akarják nyerni pörükét? Rabutin pártfogását kell először megnyerniök. Azt pedig úgy nyerhetik meg, ha serényen hozzálátnak a császári armádia fölfegyverzéséhez. Dolgozniok és áldozniok kell.

Tóbis bíró válaszolt a város nevében. Készek bármily munkára és áldozatra, de többet akarnának tudni arról, hogy mit remélhetnek. A Rabutin tetszése nagy dolog, de vajon elegendő-e?

Most Miklós állott szólásra. Néhány ékes kifejezéssel bemutatta Endre király levelét. Két szó van írva erre a levélre: igazság és szabadság... Az igazság pecsétje van rajta, a szabadság lelke harsonázik betűiből... Megkerült kincs, amit bármily időben értékesíteni lehet.

A kemény emberek könnyes szemmel, alázatosan járultak az asztalhoz a szent írat látására. Éltették Miklóst, az alispánt, Rabutint. Fogadkoztak, hogy életüket, vagyonukat áldozzák a munkára, amit az urak jónak látnak...

Miklós bejelentette, hogy Tóbis Judit is bármikor hazatérhet otthonába. A főkapitány parolája és az alispán hatalma fogja védeni. A bányászok lelkesedése határtalan volt.

Az urak is meghatódottan távoztak a gyűlésről.

– Nem balga nép ez? – csóválta fejét az alispán. – A szerény dézsmát megtagadják, egy pörre életüket vetik!...

– Akárcsak mi, keresztapám! A császár igájából kivonjuk a fejünket, és a hóhérbárd alá odanyújtogatjuk. Ki-ki a maga módja szerint – a szabadságért!...

X

Az öreg Koncz lázban volt. A munkát nagy gondossággal osztotta meg a bányászok és a maga verői közt. A művesebb dolognak, puskának, párpisztolynak, karabélynak gyártását magának tartotta fenn, sokan kardot fognak gyártani, mások zabolát, kengyelvasat, sarkantyút, lópatkót, vakarót, mások meg nyersvasat.

Az alispán hazatért Tordára, a fiatalok pedig a dolgok további folyását rendezték el. Legelőször is Szebenbe mentek: Van Norden jelentést tett Rabutinnak az előkészületekről. A szerződést Rabutin és a bányászok nevében az öreg Koncz, Tóbis bíró és a tanácsbeliek írták alá. Van Nordennek Rabutin azt a parancsot adta, hogy állandóan Torockón tartózkodjék, és a munkát ellenőrizze. A kommandó nevében Van Norden paszuszokat állított ki a fegyverszállító szekerek számára. A szeke-

reket sem föltartóztatni, sem vizsgálgatni nem szabad, annál kevésbé kérdezgetni, hogy honnan jönnek és merre mennek. Ellenben újtjokat mind katonáknak, mind polgároknak szorgalmasan segíteni kell.

Miklós Szebenből egyedül lovagolt tovább a Homoród völgye felé. Van Norden mutatkozása a székelyek körében bizalmatlanságot keltene.

Mennyi minden történt az alatt a pár hét alatt, mióta ezen az úton járt. Kívül is és bent, az ő lelkében is! Hosszú éveken át értek a dolgok, s pár hét alatt lehullottak.

Kondor otthon volt. Gyanakvó, kelletlen arccal fogadta Miklóst.

– Nem látsz szívesen, Kondor? – kérdezte Miklós, lóhátról kezét nyújtva neki. – Pedig vasat hozok nektek, vaskenyeret...

Kondor szemében vad tűz lobbant föl.

– Ne játsszál!...

– Lelkemre! Kardot, puskát, sarkantyút hozok, amennyit akartok...

Kondor arca föllángolt, karja magasba lendült, lekapta Miklóst a lóról, fölszaladt vele a lépcsőn, és a pitvarban elkezdett vele táncolni, mint egy ölbéli gyermekkel.

– Ujjuju!...

Miklós eleinte mosolygott a mulatságon, de Kondor mindjobban megvadult, rémes figurákat vágott vele. A menyecske ijedten szaladt elé, sívítózva nézte ura megháborodását.

– Hol az eszed, ember?

– Mit ész? Sípost, hegedüst ide!...

Végre Miklós és az asszony valahogyan lefogták a bolondot. Kondor ekkor kacagni kezdett, megölelte, megcsókolta Miklóst, s bevitte a belső házba.

– Beszélj, beszélj!

Miklós tüzetesen tájékoztatta barátját a kuruc-liga megalakulásáról. Sül a vaskenyér, most az a kérdés: hogy osztódják el az éhesek között? Megbízható emberekre lesz szükség, akik a fegyvereket illő helyre szállítsák. Kis részt a német kvártélyokba, a többit bizonyos rejtkehelyekre. Emberekre lesz szükség, akik hallgatni és várni tudnak.

Kondor izgatottan fontolgatta a kérdés megoldását.

– Bízátok rám ezt a felét, én leszek a főszekeres! – mondta végül nagy vígan. – Jövő héten vásár lesz Udvarhelyen, minden tartó marhámat eladom, s egymagam tíz lószekeret állítok be. De jó komáim vannak Csíkban, Háromszéken, Marosszéken is, csak egy szót kell nekik súgnom...

– S hová rejtitek?

– Rika, Firtos, Tartód, Hargita, Bekecs, Bodokhavasa... kell-e ezeknél jobb magazin? S Isten után reméljük, hogy friss füvel...

– Úgy van... mire kitavasodik... Mi is azt reméljük.

Miklós másnap indult visszafelé. Ne forduljon-e Tordátfalvára: hírül adni Juditnak, hogy elmúlt a veszedelem, hazatérhet? Egy út, tán még rövidebb. Tordátfalva felé fordult.

Judit... most is fehér és sima, mint a márvány. És hideg. A pör iránt érdeklődött. Miklós elmondotta, hogy a királyi levél eredetije is megkerült, a bányászok hálával gondolnak rája. A pör számára már megvan az alap, a szabadulás sincsen már messze.

Judit szeme tüzet lövellt a szabadulás szóra.

– Ezt, ha megérjük!...

Miklós azt is elmondotta, hogy a bányászok nagy vállalatba kezdenek, eleven élet pezsdült föl a torockói völgyben. De Juditot ez már nem érdekelt. Csak a pör, a szabadulás...

Üzenni is csak annyit üzent apjának, hogy nem siet haza, majd a tavaszon.

Most ősz volt, könnyező, szívet fogó erdélyi borulat. Csüggedten poroszkált Miklós hazafelé, hegyen-völgyön által. Ó, a tavasz, ott távol a szentgyörgyi kúrián – az is másnak fog virulni!

XI

December derekán Miklós számat vetett a helyzettel. Az a megnyugtató érzése támadt, hogy mindenki a maga helyén van, és a munka teljes erővel folyik.

A főkapitány némán és titokzatosan ül a szentgyörgyi Olimpuszon. Bizonyos hősi legenda szövődött alakja köré, amiért azonban a császári párt lépten-nyomon tépázza és gúnyolja. Szabadsághős? Kufár, aki jó nyereséggel dolgozik Rabutin számára.

Szaniszló Zsigmond minden héten megjelenik a szentgyörgyi várban. Beszámol a magyarországi eseményekről: rendes postákat állított be néhány felső-magyarországi úrhoz. De a jövő-menő kalmárokat is kikérdezi a bécsi, kassai, munkácsi, debreceni hírekről. Ő intézi a kapcsolatot a liga tagjaival, s ebben igen nagy találékonyságot fejt ki, kulcsos írásokat szerkeszt számokból, görög és latin betűkből. Mostanság azonban nem tréfál annyit, állandóan siet, ráncok fellegzik homlokát.

Kondor szekerei megindultak, maga volt itt az első transzporttal. Az első szállítmányok Szebenbe mentek Rabutin gyönyörűségére.

Az öreg Koncz a fiatalokat is beosztotta a munkához. Var Norden mozgékony szerepet kapott: felülvizsgálja, listába veszi

a kész munkát, irányítja a megrakott szekereket, jelszavakat ad ki, egy-egy szállítmányt maga is elkísér egy darabig, olykor a várakban, kvártélyokban maga osztja ki a császáriaknak az új felszerelést. Hol írásban, hol személyesen jelentést tesz Rabutinnak a munka folyásáról. Minden munka könnyűszerrel megy nála, néhány intéssel és szóval! Böven van szabad ideje, sokat lovagol. Többnyire Szentgyörgy felé nyargal. Újabban Thoroczka főkapitánnyal is sokat van együtt. A császári hadsereg hadi fortélyait, regulamentumait beszélük meg.

Miklós a bányáknál és kemencéknél dolgozik: vasat termel apja gyártmányai számára. Mértéktelen buzgalommal feküdt bele a munkába, szavát is alig lehet hallani. Halomban fekszik a vaskő a kemencék körül, nyersvas pedig annyi van, hogy a gyártók felét sem tudják fölművelni. Szerencsére a vasat rudakban és tuskókban is örömet elviszik a székelyek. Egypár újítást mégis sikerült megvalósítania. A vaskő felhúzására csigákat szerkesztett, a meredek oldalakra csúsztatókat rakott le. A bányászok azonban gyanús szemmel nézik az új szereket, s ha módját ejthetik, elkerülik azokat. Rosszul esik nekik, ha valamihez könnyebben jutnak, gyönyörűségük telik a baromi erőfeszítésekben.

Koncz Benedek egyszer nagy felindulással szólította meg fiát:

– A hadnagy Csegezy Anikó után jár, tudsz-e róla? Minden úttal betér Mátyás úrékhoz...

– Elvégezzet dolog ez! – intett Miklós borús mosollyal.

– De a Ponciusát! Ez nem megy, hallod-e!

– Miért? Van Norden nagyon szereti Csegezy Anikót.

– S te? Hol maradsz?

– Én végre lemaradtam – próbált tréfálni Miklós.

A könnyen vevés felbosszantotta az öreget.

– Azt hittem, csakugyan megjött az eszed. Keresztapád is biztatott: lemondta a bíró leányáról...

– Gondolja meg, apám: Van Nordent ez a szerelem köti a magyar ügyhöz. Szabad-e kedvét szegnünk? Árulás volna részünkről.

Az öreg fürkészően nézett Miklóstra.

– Pedig ugye, most már magad is...

– Hagyjuk ezt, apám! Egyes ember dolga ma nem számít – legyintett Miklós dacos arccal.

A székely ernyős szekerek és szánok közben sűrűn jöttek mentek a simára vert, jó fagyos utakon. A mezőségi nádasok, székelyföldi rengetegek, elhagyott malmok, havasi pajták, barlangok, meg mind megannyi nagy kamara: falánk étvágygal nyelték a vaskenyeret...

Az öreg Koncz is a szilaj munkában keresett orvosságot a lelki férgek ellen. Egyszer nyíltan megkérdezte a hadnagyot Csegezy Anikó felől.

– A helyzet igen világos, Koncz bácsi! – felelt a hadnagy zavartalan tekintettel. – Csegezy Anikót szeretem: élet vagy halál kérdése számomra ez a szerelem. A kérdést azonban csak akkor fogom eldönteni, amikor vége lesz annak a nagy küzdelemnek, amelyre most készülünk. Addig mindent elkövetek, hogy a leány vonzalmát megnyerjem.

– S ha valaki közben mégis elragadja?

– Nos hát, akkor a halál... – mosolygott a hadnagy.

A féreg csak rágódott az öreg Koncz lelkén. A hadnagy segítségét, jóakarátát most csakugyan nem lehet eljátszani. A nemzet sorsa nyugszik rajta. De a harc után?

Egyszer megint előhozta a dolgot Miklósnak:

– Hallod, mégsem lehet egy leány bőrére csak úgy alkut kötni. Csegezy Anikó mégiscsak azé lesz, akit maga választ magának. Ő pedig azt fogja választani, akit szeret.

– Van Nordent szereti...

– Nem szereti – mosolygott rejtélyesen az öreg. – És nem is fogja szeretni.

Miklósnek vér szökött az arcába, nagy izgalommal fakadt ki:

– Csak nem beszélt apám Anikóval erről a dologról?

– De bizony beszéltem én! – hunyorított az öreg. – Minden rendben van a te javadra. Hanem időnként neked is el kellene hozzá látogatnod...

– Miért tette, apám, miért tette? – tört ki Miklós szégyenkezve. – Ilyen alattomos gáncsot vetni.

– Gáncsot? – vonított vállán az öreg Koncz. – A hadnagyot is megkérdeztem, Anikót is megkérdeztem, csak ennyi. Tájékozódтам.

Miklós a legközelebbi alkalommal mégis ellátogatott Van Norden társaságában Mátyás úrékhoz. Minden szava epe és kiszámított sértés volt a leány számára. Ez értetlenül, könnybe borult szemmel nézett Miklóstra.

Van Norden – úgy látta Miklós – beleavatta Anikót a kuruc készülődések némely titkaiba. Elvakult, bolond szerelem! De ha már megtörtént dolog: ezt is ki akarta használni a leány megleckéztetésére.

Van Norden ezen a napon is a várba távozott, találkozója volt a főkapitánnyal.

– A nőknek is hozniok kell némi áldozatot a szabadság ügyéért! – mondotta Miklós Anikónak, amint kettesben maradtak.

– Például én mit hozhatnék? – kérdezte a leány reszkető ajakkal.

– Szeresd Van Nordent! Feleségül kell menned hozzája. Rajta fordul meg készülődésünk sikere...

A leány könnyei sűrűn kezdettek aláperegni.

– Mártíromság, önfeláldozás? Arra is születni kell, Miklós. Látja, én annyira bámulom Tóbis Juditot, mert ő, ugye, fölál-

dozta magát egy ügyért, amit nagyoknak és szenteknek tartott. Nekem azonban nincsen olyan erős lelkem! Idővel tán, a kikerülhetetlen végzet súlya alatt.

– Egyelőre tehát légy szeretetreméltó Van Nordenhez! – mondta Miklós elfulladó hangon. – Apám fecsegésére pedig ne ügyelj!

Elbúcsúzott, háborgó lélekkel dévedezett haza Torockóra. Hadd jönné már a harc s égetné föl a hazugságokat, amelyek fojtogatóan sokasodnak és növekednek. Hadd jöjjön a harcok fergetege! Most már kardra, vérre is lesz erő!

XII

Kondor március elején üzenetet küldött Miklósnak, hogy trombiták készítéséről is gondoskodják. Vidám szólású, friss harsonák legyenek, amikkel meg lehet majd hirdetni a székely székeknek a nagy tavaszt.

Miklós ezt is vállalta, április közepére elkészültek a réz-trombiták. Minden hadnagyság számára kettő-három. Kondor április utolsó hetében maga jött ki a trombitákért Torockóra. Egyúttal tavaszi hírt akart hallani...

Kissé lehűtötte, hogy Miklósék még mindig munkába ölik minden gondjukat. Több lelkesedést várt volna, több jó hírt... Mikor mozdul Rákóczi, mikor zendülnek meg a völgyek, mikor borulnak lármafa füstjébe a hegyek? A fiatalok nem tudtak biztosat mondani, a liga politikai dolgait a főkapitány és az alispán intézik. De hogy lehet őket meg nem kérdezni? A forrás mellett a szomszóságot nem oltogatni?

Csodálkozott ezen Kondor, de azért lelkében végtelen nagy hálát érzett a vas mesterei iránt. Bizonykodott az öreg Koncz-

nak, hogy a székelyek le fogják róni hálájukat a sok gyönyörű fegyverért: életre-halálra fognak verekedni velük.

Miklóst fölvidította a Kondor társasága. Van Nordennel keveset tudott társalkodni mostanság, mások voltak napi útjaik. Kondort magával vitte a bányákhoz, csúsztatókhöz, s hogy kedvet szerezzen neki a maradáshoz, megígérte, hogy különös erejű és szépségű kardot csináltat neki. Egy szép, műves kardért? Kondor elbocsátotta szekereit, s maga jó hátilovával Miklósnál maradt a kard elkészüléséig.

Április legutolsó napjainak egyikén Szaniszló Zsigmond váratlan Torockón termett. Stafétákat küldött Miklós és Van Norden megkeresésére, azonnal siessenek a szentgyörgyi várba, nagy dolgokat kell megbeszélniök.

Az egyik műhelyben megtalálta az öreg Konczot, izgatottan tárgyalt vele néhány percig, aztán elvágatott Szentgyörgy felé.

Miklósék nem jöttek be a városba, hanem a hegyeken át siettek Szentgyörgyre. Csak Kondor jött be. Nagy izgalommal kereste meg Koncz Benedeket.

– Kitért? – kérdezte sóvárgó tekintettel. – Kezdehetjük?

– Nem tört ki, öcsém, nem tört ki. Éppen az ellenkezője történt. Magyarországon fölfedezték a készülődést. Rákóczit elfogták és fogságba hurcolták.

Kondor csak nézte, nézte értetlenül az öreg Koncz csüggedt arcát. Hogy nem tört ki? Hogy elfogták Rákóczit? El lehet ilyesmit hinni ép elmével?...

– Miklósék megbeszélnek a továbbiakat, addig várjunk türelemmel, öcsém. Majd ők tanácsolnak...

Kondor nem tudott fölcsúdni a csapásból. Mi lesz mostan? Vége volna a sok gyönyörű tavaszi reménységnek?

– Mit beszélnek meg Miklósék? Csak egy út van: a harc. Megkezdenni a harcot! Ember is van hozzá, fegyver is van...

– De fő nincsen, öcsém! – sóhajtott Koncz Benedek. – Rákóczi nincsen.

Késő este jöttek meg a fiatalok Szaniszló alispánnal. Rákóczi elfogatásának következményeit megbeszélték, a harc kezdete elhaladt, ki tudja, mennyi időre. Most azon kell lenni, hogy az itten való készülétek ki ne tudódjanak.

Szentgyörgyön megbeszélték a mostani teendőket. Kondor fogja Erdélyt beszáguldani. Az embereket vigyázásra, de egyúttal a reménység megőrzésére inti. A reményvesztett emberek közül kerülnek ki az árulók...

Kondorba némiképpen lelket öntött ez a megbízatás. A vigyázást is mondja, de a reménységet szentlélek tüzével fogja prédikálni...

Van Norden visszavonul a főkommandóra. Olyan munkakört biztosít magának, ahol minden neszt meghall, ami a kuruc-liga vagy a fegyverek dolgairól megindul. A följelentéseket és árulásokat, amik esetleg történnek, fölfogja, a vizsgálatot hamis nyomra vezeti, Szaniszlót külső hírekről, veszedelem gyülekezéséről értesíti. Mindezt nem lesz nehéz megtennie, mert Rabutin a szolgálat fejében, amit a fölfegyverzés körül végzett, még nagyobb bizalommal van iránta.

Thoroczky István és Szaniszló Zsigmond hétről hétre megtárgyalják a helyzetet. Hol Tordán, hol Szentgyörgyön fognak találkozni.

A bányászok számára Van Norden megszerzi Rabutin pártfogó levelét. Nagy dicsérettel fog a levél megemlékezni arról a buzgalomról, amit a bányászok az armatúra elkészítése körül kifejtettek. Hadd legyen meg a bányászoknak ez a biztosítékuk arra az esetre, ha nem sikerül országul szabadulni és az igazságnak egyenesebb utat venni.

A szerződésben megállapított díjait azonban a dicsérő le-

vél megkapása után szorgalmazni fogják.²⁰ Van Norden ridegen fog bánni velük, a fizetést halogatni fogja. (Kötés a Rabutin szemére.)

Miklós fontos megbízatást kapott. El fog utazni Magyarországra, megtekinti, hogy áll ott valójában a kurucok ügye, tüzetes tájékoztatásokat fog küldeni Szaniszlónak. Magyarországról továbbmegy Bécsbe, azokra a helyekre, ahol Rákóczi sorsát figyelheti. Mozogni fog, és mindenről beszámol, ami odakint történik. Viszont az erdélyi üzeneteket helyükre juttatja. Mostantól fogva ő lesz az erdélyi kuruc-liga külföldi ügyvivője...

Miklós nagy készséggel vállalkozott erre a szerepre. Eltávozhatik erről a környékről, amely a szerelem fájdalmával és az alakoskodás csömörével gyötri szívét-lelkét...²¹

Az öreg Koncz dolga lesz a fegyvergyártást tovább intézni. Van Norden a császári csapatoknál itt-ott hiányokat fog fölfedezni, a fegyvereket rossz kritikával illeti, követelni fogja, hogy Konczék a hiányokat pótolják.

Csalfa tavasz!

A szabadság magvait nem költötte ki. Sűrű lombjaival hát legalább fedezze el az elszáradástól.

NEGYEDIK RÉSZ

I

A konziliárius a tehetetlenség mérgével töltötte a telet.

Az őszi országgyűlésre épített tervek nem valósultak meg. Rabutinnak a gyűlés alkalmával elmondotta ugyan a vasdézmára vonatkozó kérését, kapott is némi ígéretet a közbenjárásra, de az ígéret csak üres szó maradt.

Számításainak éppen a fordítottja következett be. Már Gyulafehérvárt hallott róla, hogy bátyja is titkon részt vesz az armatúra elvállalásában. A Péterek Szentgyörgyről megerősítették ennek a hírnek a hitelét, s azt is közölték, hogy a főkapitány – ki gondolt volna ilyen árulásra? – kiszolgáltatta a bányászoknak az Endre király szabadságlevelét...

A konziliárius haját tépte dühében. Ha a szabadságlevél a bányászok kezébe került, akkor a pörtől csak rosszat lehet remélni. Rabutin támogatásában bízni? Rabutin csak egyet lát mostan: a békébe belerozsdásodott, lerongyolódott hadainak új ragyogását. Ebben a gyönyörűségében háborgatni annyi volna mostan, mint a tigris elöl a prédát elvonni.

Rákóczi elfogatásának híre egyszerre megelevenítette Thorockay konziliáriust. A zavarosban halászni! A hír nagy riadalmat vert föl Erdélyben. Voltak, akik nem hitték el, voltak, akik az ellenkezőre: a harc kitörésére magyarázták, mások megint azt jószolgálták, hogy az elkeseredés most már bizonyosan fegyverfogásra fogja bírni odakint a magyarokat.

Mindenki várt valami változást, s igyekezett elképzelni a maga szerepét az események forgatagában. Az izgalmat növelte, hogy a katonaság sűrű patrujozást indított. A vásárokat,

gyűléseket szétriasztották, fenekedtek, sarcoltak, korbácsoltak, börtönöztek.

A konziliárius most is, mint rendesen, messze kanyarodó, nagy terveket eszelt ki. Rabutin a riadalom hatása alatt bizonyosan barátok után néz. Jelt kell adni a szolgálatkészségről! Politikai cél: Rabutint a Guberniumhoz láncolni.

A Gubernium pártján ott vannak a császári politika hívei: a főurak, főtisztviselők. Ezekre építsen Rabutin, ne a köznemes-ségre, városi polgárságra vagy éppen a pórnépre. A főrendeket kell lekenyerezni! A torockói vasdézsmá ügyének a fölkarolása nagyon jó alkalom volna a főrendekhez való kapcsolódás bizonyítására.

A tervek tovább sütek-főttek a konziliárius fejében. Országgyűlést hívni nem volna okos dolog. Most, Rákóczi elfogatásának félelmében általános alázkodás törhetne ki a császár iránt, Rabutin megint elhinné magát, nem lehetne szolgálatokat tenni neki, és nem lehetne támogatást csikarni ki tőle. Pedig most, most tán végre ütött az óra!

Olyan alkalmat kell keresni, ahol csupán a főrendek hűségét láthatja! Az ország általános hangulata hadd lebegjen titokzatos felhőként feje fölött!

Az alkalom készen is van. Nemsokára itt van a gubernátor leányának a lakodalma. A lakodalmon körülbelül azok fognak megjelenni, akiknek érzelmeit kamatoztatni lehet a tábornok előtt.

Gyaluba, Bánffy gubernátorhoz sietett gondolataival. A henyé, gondatlan ember kapva kapott a ki forralt terveken. A Gubernium pártjának várható megszilárdulásáról is örömmel hallott, de módfelett hízelgett neki, hogy az ország sorsa ott fog eldőlni az ő családi ünnepén. A gyalui menyegzőt ország krónikájába fogják írni!

Megállapodtak, hogy a konziliárius utazzék le Szebenbe, s értesse meg Rabutinnal: a mostani izgalom és titkos forrongás idején milyen jótékony hatása volna egy fényes ünnepségnek, amelyen az ország vezető emberei együtt örvendeznének a császár katonáival...

Azonnal útra kelt. Óva-lopva sandalgott be a szebeni főkommandóra, mint kajtár macska a kamrába. Nagy sürgés-forgás volt a kommandón. Tisztek jöttek-mentek, jelentéseket hoztak a távoli kvártélyokból, parancsokat vittek szét. Van Norden volt ennek a nagy nyüzsgésnek középpontja, ő igazította el a stafétákat.

Thorockay Mihály néhány percig nézte a sokadalmat, majd odaköszönt Van Nordennek, s megkérte, hogy jelentse be a generálisnál.

Rabutin dagadó önérzettel fogadta a konziliáriust.

– Mit szól Erdély Rákóczi elfogatásához? Ugye, nem lehet a mi éberségünket kijátszani?

Thorockay arcán hódolat is, kétség is ült.

– Excellenciás uram, nagy szerencsének tartjuk, hogy a gyújtogatót elfogták, de vajon ezzel a tüzet eloltották-e? Nem parázslík-e a hamu alatt, hogy alkalmas pillanatban a vihar, amely a napnyugati harctereken dühöng, lángra lobbantsa?

Rabutin nagyot nézett, úgy látszik, jónak találta a hasonlatot. Jelentősen végigmérte a konziliáriust, majd leült, s látogatójának is helyet mutatott.

– Ami a lappangó tüzet illeti... nos hát attól sem félünk! Erdélyben is résen vagyunk ám! Csapataink sohasem voltak jobb állapotban, mint mostan. Hamu helyett bármely percben havat takarhatunk a parázsra.

– A Guberniumot is büszke megnyugvással tölti el a hadak nagyszerű készülsége. De a mostani zavaros időben néha mégis

aggodalmas kérdések emésztik a jó hazafi lelkét. Az egyik kérdés: vajon pénz dolgában hogy áll a magas kommandó? Meg tud-e birkózni egy rebellió pénzbeli terheivel?

– Rebellió... itten? – legyintett tagadóan a tábornok. – Hanem ami a pénzt illeti... hiszen Erdélyben vagyunk, uram, ahol egyes családok fulladoznak a jólétben, a kincstárt azonban panaszokkal és jajgatásokkal akarják megtölteni.

– Mennyire igaza van Excellenciádnak! Itt bizony a közügyek emberének fölkapik az álla. Az én példám mindenesetre ezt bizonyítja, nem tudom, Excellenciád...

– Nem tudja? – dobbantott nádbotjával a generális. – Pedig bizony tudhatná... Gyalázat, hogy Erdély az én szolgálataimat mennyire nem értékeli. A töröknek persze tudták hordani az ajándékot!

A konziliárius mohón kapta el az ajándék szót.

– Az idők megváltoztak, Excellenciás uram. Ma már nem viszik házhoz, mint vitték a török basák és nagyvezérek idejében, ma ki kell varázsolni a pénzt az emberek erszényéből.

– Nemde úgy érti, uram, hogy nem volna helyes erőszakkal? Ebben tökéletesen egyetértünk. Az erőszak a harctérre való. Polgárokkal szemben ész és szellem... ez az én ízlésem! Nos hát, hogy gondolja, monsieur?

– Egy kicsiny, de jellemző példát mondok Excellenciádnak a magam köréből. Amint a gyulafehérvári gyűlés alkalmával elmondottam, mi, Thoroczky családunk régi földesurai vagyunk Torockó bányavárosának. Idők folyamán azonban nagyon ferde viszony alakult ki köztünk és bányász jobbágyaink között: a bányák hatalmas jövedelmei után egy garas dézsmát sem kaptunk tőlük, csak a szántóföldek, házhelyek, erdők után fizetnek csekély taxát. Ezen az igazságtalanságon – amint kifejtettem – igen könnyű volna segíteni. Odafönt az udvarnál most rendezgetik

az erdélyi bányák helyzetét; Excellenciádnak nem kerülne nagy fáradságába, hogy a bányakamara rendeletével vasdézsmá fizetésére köteleztesse jobbágyainkat.

– Várjon csak, uram! – intett ujjával a tábornok. – Torockó az a helység, ahol a hadsereg fölszerelése készült?

A konziliáriust nagy szorongás fogta el. A tábornok a bányászok mellett fog nyilatkozni. De eltagadni mégsem lehetett.

– Az a helység... Gazdag nép, zsíros jövedelmük van.

– Arcátlan nép, uram, ritka szemtelen nép! Tessék, micsoda parasztfurfanggal éltek velem szemben. Amint az armatúra munkája befejeződött, igazolványt kértek tőlem, hogy nagyszerűen végezték dolgukat, értékes szolgálatokat tettek öfelségének. Úgy tudom Van Nordentől, hogy valami pörük van, azt akarják dűlőre juttatni. Az írást megadtam nekik, a dicséretben ugyancsak nem fukarkodtam. Jóformán azonban meg sem száradt a tinta írásomon, már munkájuk díjáért jelentkeztek: hatalmas összegeket akarnak kivágni a hadikasszából, mégpedig sürgősen.

A konziliáriusból őszinte düh robbant ki.

– Miért nem táncoltatja meg Excellenciád a gazokat?

– Bízza azt Van Nordenre, monsieur! – nevetett a tábornok. – Van Norden köztük volt, ismeri őket, majd elhúzza a nótájukat.

– Excellenciád természetesen nem is sejti, hogy miféle pörüket akarják dűlőre juttatni. Minket akarnak megtámadni! Ezzel hálálják meg évszázadokra menő nagylelkűségünket. A dicsérő iratot ellenünk akarják kihasználni.

– Persze, honnan tudtam volna?

– Bizony, nagy a különbség úr és paraszt között. Én is Excellenciád támogatását kérem családunk számára, de méltó honorárium fejében. Ők meg a támogatásért követelőzéssel fizetnek.

Rabutin néhányszor megkoppantotta botját a padlón, arcán végig-végigcikázott a rángatózás.

– Azt az írást most már nem vehetem vissza.

– Nem is szükséges visszavenni. Sokkal egyszerűbb dolog: megelőzni. Ha Excellenciád sürgősen fölírna Bécsbe a vasdézsmarendezése ügyében... Amíg a bányászok észreveszik magukat.

Rabutin botjára támasztotta állát, élesen nézett a konziliáriusra.

– Beszéljünk nyíltan, monsieur, négy szemközt vagyunk! Az az ajánlat, amit most nekem tesz, bagatell összeget eredményezne. Nekem pedig esetleg nagy pénzforrásokra lesz szükségem, mert igaza van, uram, a nyugati változások engem is veszedelmes próbák elé állíthatnak. Nos hát, tudnom kellene, hogy Erdély melyik családjától mekkora összeget lehetne – hogy is fejezte ki? – elvárásolni. Akarja, hogy teljes legyen köztünk a barátság? Állítson össze nekem egy lajstromot Erdély legvagyonosabb családjairól, jelölje meg, kin kellene kezdeni, hol, mit lehetne találni... szóval egy megbízható, részletes tervezetet. Ha ezt megkapom, nos hát, akkor teljesítem kérését: írok Bécsbe a bányakamarának.

A konziliárius egy pillanatig megrökönyödve nézett a tábornokra.

– Persze a legnagyobb titokban...

– Ezt mondani sem kell! – bólintott a tábornok.

– Titoktartásra ugyanis a közügy érdekében van szükség – szedte össze magát gyorsan a konziliárius. – Méltóztassék meghallgatni! A jó hazafi lelkét ebben a zavaros időben egy másik gond is nyomja: meg kell mutatnunk a világnak, hogy az ország gerince, a főnemesség szilárdan össze van forradva az ország fejével. Erdély főúri világa nagy tüntetésre készül Excel-

lenciád és a császári politika mellett. Annak a bizonyos lajstromnak a megsejtése – magától értetődik – nagyon megzavarná a lelkes hajlandóságot...

– Országgyűlést akarnak? – ráncolta össze homlokát bizalmatlanul a tábornok.

– Ó, nem, eszünkben sincs! – tiltakozott a konziliárius. – Szebb alkalom kínálkozik.

Előadta a gyalui lakodalom tervét, káprázatos képet festett Erdély ragyogó hódolatáról, amelyet be fog mutatni a lakodalmon. Rabutin gyönyörűséggel hunyorgatott, bólingatott, a nádbotjával időnként vidám ritmust vert ki a szoba padlóján.

– Várom a jegyzéket és a monsieur írásbeli memorandumát a vasdézsmára nézve. Az utóbbit a legelső futárral Bécsbe küldöm, bizonyos lehet a siker felől – mondta búcsúzáskor.

II

1702 nyarának elején vette feleségül borosjenei Székely Ádám gróf a gubernátor leányát: Bánffy Annát. A lakodalom csakugyan külön fejezet Erdély történetében, pompájáról csodákat írnak a krónikások. Erdély fénye, gazdagsága, ami a régi világból megmaradt, vagy ami annak romjain fölkapott, mind Gyalu várába vonult erre az alkalomra.

A császári „maiestas”-t Rabutin generális képviselte a lakodalmon. Nagy pompával fogadták, maga a gubernátor ment elébe fényes kísérettel, drágakövekkel fölszerszámozott hét gyönyörű paripával. Díszkapun át vezették a gyalui várba, ágyúlövésekkel kísérték a majestási helyre való fölmenetelét, térdet hajtva udvaroltak neki.²²

Thoroczkay konziliárius állandóan ott sürgött-forgott Rabu-

tin körül. Nagyon összeédesedtek az utóbbi időben. Rabutinak csakhamar a szebeni látogatás után lajstromot nyújtott be, amelyben megjelölte, hogy szükség esetén honnan szerezhet pénzt az erdélyi hadviselésre. Elsősorban a Teleki Mihály utódainak kincsházait kell megválogatni: azoknak arany-, ezüstmárháival hosszú ideig lehet a hadakat táplálni.

A tábornok Gyaluba menet a konziliárius kolozsvári lakásán szállt meg, onnan indult a lakodalmi pompára. Császár képét vendégelni!... Mihály úr odavolt a boldogságtól. Kivált, amikor a tábornok elújságolta neki, hogy Seau gróf, az erdélyi bányák új császári biztosa leérkezett a bányakamara írásával: a vasdézmát elrendelték a család számára.

– A rendeletet hírré kellene tenni a lakodalmon – indítványozta Mihály úr. – Hadd lássák a főrendek, hogy a császár a mostani nehéz időkben sem kedvez az alacsonyabb rendeknek.

Rabutin helyeselte a dolgot. Nagy volt az egyetértés, fényes a Mihály úr reménysége. Örmény hitelezőjét is meg tudta győzni közel való talpraállásáról: új kölcsönt sikerült fölvennie.

A lakodalom első napja fényes ceremóniák között telt el. Rabutin nagy penitenciával, de állhatatosan viselte a császár képét.

A második nap délelőttjén bizalmas tárgyalások folytak a tábornok és a Gubernium tagjai között. A tanácskozások végeztével Bánffy gubernátor az audiencia-házba kérte a vendégurakat.

– Azt akarom, hogy az én örömapomban méltóságoknak és nagyságoknak is igazán öröme teljék! – üdvözölte vendégeit Jó hírt mondok tehát, amit mi, a Gubernium imént hallánk generális urunktól. Császár őfelsége ezekben a nehéz időkben, midőn hadai napnyugaton véres harcok kockáján forognak, teljes bizalommal támaszkodik reánk, erdélyi főrendekre, semmi változást nem akar a kormányzásban tenni a mi rovásunkra.

(Vivat imperator, vivat generális!) – Hosszú visszapillantást vett a Habsburg-uralom áldásaira; majd a jelenre tért. – Friss példát idézek: a torockói jobbágyok rezgелődésének rövidesen vége fog szakadni, az együgyűeknek nemcsak a régi szolgálatot kell megkezdeniök, de a vasdézsmát is nyakukba kell venniök. Íme a Thoroczky család szerencsése: gratuláljunk hozzája! Más családoknak más úton fog kedvük telni: generális urunk jóakarata zálog erre. Mivel felelhetnénk méltóbban mindezekre, mint hogy az ausztriai ház iránt való hűségünkben napról napra tökéletesedjünk? Kívánom, hogy ez a nap a főrendek egyetértésének örömnapja legyen. Kívánom, hogy házam ünnepének örömét ezek a jó hírek is növeljék. Éljenek és vigadjanak méltóságtok és nagyságtok, mint akik fölött melegen fénylenek a magasságok!...

Óriási vivátozás. Az urak a Thoroczkyakat keresték (csak István és Mihály vettek részt a lakodalmon). A konziliárius olvadozva fogadta a gratulációkat, a főkapitány mosolygott, hajladozott és elnézett a gratulálók feje fölött.

Hallotta, amint a gubernátor a közelében magyaráz egy csoportnak. Úgy érezte, hogy hozzája címezi szavait.

– Mit tegyünk, ha nincs erő más politika folytatására? – sópánkodott. – Vagy a szakadékba dőlünk szekeresről, vagy mint tanult lovasgazdák, a helyhez alkalmazzuk a gyeplő vonását...

István úr tekintete egy buzogányos vitéz képére tapadt, amely az audiencia-ház faláról komoran nézett le a hűségtől olvadozó gyülekezetre.

Rettenetes ivás esett azon a délutánon. Rabutin is váltig ivott, fennhangon kiabált, hogy hál' istennek nem kell a „maiestas”-t tovább viselnie.

A főkapitány korán fölkel az ivóasztaltól. Félt, hogy a sok szolgálalkú beszéd hallatára kirobban fojtott indulata. A tánc-

lólházban az asszonyok körül állingált egy darabig, majd Samukával találkozott, s Pizlit nézték, a gubernátor szőrös arcú, törpe udvari bolondját, aki ezer bohóságot követett el a vendégek mulattatására.

Egyszer Van Norden a főkapitányhoz lépett, s csendes hangon mondta:

– Bocsásson meg, főkapitány uram, az urak odabent kegyelmedről beszélnek. Az imént hallottam, hogy a gubernátor azt mondja Rabutinnak: – Nem hiszem, hogy rossz szándékai lennének. A fia különben is itt van az udvaromban, állandóan ellenőrizhetjük... – Kitelhetett volna tőle – jegyezte meg a konziliárius –, hogy ő is megköszönje Őexcellenciája nagylelkűségét, amit családunk iránt tanúsított. Mit gondol főkapitány uram, nem volna helyes visszajönni az asztalhoz és egy keveset udvarolni a tábornoknak?

A főkapitány barátságosan bólintott.

– Köszönöm, hadnagy úr, egy kissé csakugyan megfélekeztem szerepemről. Mindjárt ott leszek, és hűséges arcokat fogok vágni a tábornokra.

III

Éjfél tájon Pizli a táncolóházban Thoroczkay Istvánnéhoz férközött, és odasúgta neki:

– Nagyasszonyom, Samuka úrfihoz szeretném vezetni.

Borbála asszony kibontakozott a hölgyek társaságából, és elindult Pizli után.

– Hol van? – nézett körül, amint kiléptek az ajtón.

– Az úrfiak szobájában fekszik, rosszul van szegény... Oda kalauzolom.

A nagyasszony riadt szívvel sietett a törpe után.

Samuka az ágyon feküdt ruhástól. Arca halottsárga... nyitott ajkán fehér hab! A gyertya fényénél ijesztően nyúlt el merev, mozdulatlan teste.

– Fiam, mi van veled? – sikoltott fel az anya.

Ébreszteni próbálta, homlokát tapogatta, nevét tördelve vijjogott körülötte.

A fiú nem mozdult.

– Azt hiszem, szívfogás! – mondta a törpe fejével ráhagyogatva. – Utóbbi időben így szokott járni, mikor igen sokat iszik...

– Igen sokat? Az én angyali jámborságú fiam... Mit beszélsz?

– Bizony, már csak elárulom, rettenetesen megromlott az úrfi erkölce – mondta a törpe bús hangon. – A pénz, amit nagyasszonyom titkos postákon küldözgetett neki, mind az ördög malmán járt le. Italra, kártyára ment, meg a kolozsvári rossz helyekre.

– Az én fiam, az én szelíd, jó fiam!...

– Mind ilyenek, nagyasszonyom, csakhogy a többiek jobban bírják. Karl, a császári hadnagy a megromtójuk! Az úrfit különösen hatalmába ejtette. Már régen nagy gonoszság elkövetésére ösztökéli, azzal uralkodik rajta. Főkapitány uramnak is tudnia kellene erről a dolgról.

– Isten ments, hogy az uram... Mondd el, előzzük meg!

A kis bolond arca szinte megszépült a komoly jóakarattól.

– Nekem állandóan közöttük kell hányódnom, hallom gonosz beszédjeiket... Az úrfi egyszer ital közben sírva beszélt el Karl hadnagnak, hogy egy szép torockói leány, Judit nevű, hogy üzött csúfot az ő szerelméből. – Élhetetlen, olyan nagyot művelsz egy jobbágyleányból? – korholta a hadnagy. – Ne siránkozzál, hanem

egyszerűen tedd rá a kezedet! Nálunk napnyugaton a földesúr kénye szerint bánik jobbágyai leányaival... miért ne követnéd a példát? Az úrfi eleinte fölháborodott a hadnagy csábításán: nem alacsony szolgák a torockóiak, hanem büszke, tiszta erkölcsű gazdag népek. – Annál kívánatosabb a zsákmány! – kezdte kecségetni a hadnagy. – No, majd megbizonyítom én neked, hogy igaz barátod vagyok: megszerzem neked azt a leányt. Egy éjszaka rajtaütök a bíró házában, elhozom neked... Itt dugjuk el, fönt a havasban, van itt hallgatni tudó pásztor, aki elzárja számodra... Így incselkedik a sátán fia, és mostanság már az úrfi sem tiltakozik a leányrablás ellen. Állandóan súgnak-búgnak gonosz tervükön, tán el is követik nemsokára.

– Miféle rontás ez rajta? – tördelte kezét Borbála asszony. – Hogy juthatott ennyire?

– Fokról fokra, nagyasszonyom. Mikor idekerült, félénk, húzódozó fiú volt, az úrfiak kitúrták maguk közül, gúnyt úztek belőle. Egyszer aztán Karl hadnagy fölfedezte, pártfogásába vette, s bevezette az ördög iskolájába.

Borbála asszony marcangoló vívódások között töltötte az éjszakát fia ágyánál.

Samuka virradatra fölvergődött beteg mámorából.

A nagyasszony sétára hívta, ki a várból, a fenyves utakra. Szemére hányta, amiket a bolondtól hallott.

A fiú nem védekezett. Csak sírdogált anyja mellett letörten, magamegadóan, tehetetlenül.

*

A lakodalmi gyülekezet harmad-negyed napon kezdett oszladozni Gyalu várából.

István úr megváltoztatta úttervét, nem a havason át fognak Szentgyörgyre utazni, hanem kerülő úton, Torda felé.

Mindkettőjük lelkén sötét gondok rágódtak. Hosszú úton hangtalanul ültek a hintóban.

Borbála asszony mély sóhajtással szólalt meg:

– Észrevette-e kegyelmed, milyen rossz színben van Samuka? Úgy látszik, nincs javára az udvari élet.

– Bizonyosan sokat fáradtak a lakodalom készülétein, az viselte meg! – felelt István úr szórakozottan.

– Legjobb volna hazahozni a magunk szárnya alá. Igaza volt kegyelmednek: igen léha, zajos élet folyik a gubernátor udvarában, nem jámbor ifjúnak való. Haza kell hoznunk, édes uram!

A főkapitány ajkán gúnyos kis mosoly lebbent át.

– Asszony, asszony... hogy változik az elméd! Most persze hazahoznád. Most azonban szó sem lehet róla!

– Rajtunk áll, hogy hazahozzuk.

– Ott kell maradnia, magasabb érdekből. A politika kívánja...

– De ha beteg... a teste is, a lelke is.

– Eh, túlzás... Mindig túlzásokba esel. Ne gyötörd magadat! Megint csöndbe merültek. Egyikük lelkén a család gondja, másikén az országé.

Tordán a Szaniszló Zsigmond kúriájára fordult be a hintó.

A főkapitány négyszemközt vázolta Szaniszlónak a lakodalom politikai eseményeit. A tábornok és a Gubernium megnyergelték a főnemességet, alázatos hűséggel oszlottak szét a lakodalomról.

– Mi bizony nem rendezhetünk fölvonulást a híveinkkel – szólott az alispán bosszúsan. – A mi szólásunk sora még nem következett el, de majd csak elkövetkezik.

– Jött valami jó hír?

– Pár nappal ezelőtt kaptam levelet Koncz Miklóstól. Odaát a barátaink felocsúdtak az első megriadásból, reménykedő izga-

lomban élnek az emberek. Bercsényi lankadatlanul dolgozik Lengyelországban.

– S a mi népünk? Nem történtek árulások?

– Árulások nem, de súlyos ügyetlenségek. Fegyverfitogtatás, elszólások. Van Norden azonban résen van...

– Várjunk tehát, és lessük a nyugati eget!

Az alispán az ő mindig tetre kész, tervkovácsoló természetével nem szívesen nyugodott bele a tétlenségbe.

– A teljes hallgatás bizony nem nyereség reánk nézve. Ha valami lármát üthetnénk, ami a főnemesség lelki nyugalmát megzavarná, híveink éberségét pedig följajzaná...

– Talán a vasdézsmá ügye... arról is szó esett Gyaluban – jutott eszébe a főkapitánynak. – Rendelet jött Bécsből, hogy a bányászoknak ezután a vasdézsmát is fizetniök kell.

– Hogy? Pör nélkül, ítélet nélkül?

– A bányakamara rendelete... Mihály öcsém mesterkedte ki a Rabutin támogatásával. Seau gróf, az új császári bányakommisszárius egyszerűen el fogja rendelni a vasdézsmát... Pörről szó sincsen!

– De hisz ez égre kiáltó sérelem alkotmányunk ellen! – szólott az alispán nagy fölindulással. – Császári biztos igazságszolgáltatásunkban?

– Nos, ha sérelem kellett...

– Mint alispán tiltakozni fogok az eljárás ellen. Az összes vármegyéket föllármázom.

– De a bányászok – szegények! Szabadság helyett gonoszabb szolgaságra jutnak. Minket fognak vádolni.

Szaniszló meggondolkozott.

– Mivel vádolhatnának? – szólott hevesen. – A szabadságlevél megszereztük nekik, Rabutinnal megdicsértettük őket, pörüket munkába vettük. Hol van a hiba? Ugyanott, ahonnan az or-

szág bajai származnak: a gonosz kormányzásban, amely minden törvényt, minden igazságot föláldoz politikai érdekekért vagy egyesek hasznáért. A nemzet pöre is nem ezért van-e? Mit tehetünk most már az érdekükben? Lärmát ütünk, tiltakozunk!

A főkapitány nagy gondban volt.

– Mégis meg kell gondolni, hogy a lárma használni fog-e a szerencsétleneknek? Mert a nemzet ügyének ártalmára lehet. A gyanú elszunnyadt némiképpen ellenünk, de nem halt meg. A lakodalmon hangosan bírálgatták magatartásomat. A gubernátor azon nyugodott meg, hogy a fiam ott van zálogképpen a kezükön, az ő útján sakkban tarthatnak.

Az alispánt lehűtötte egy kis meggondolás.

– Jól van, gyűjtsük hát tovább is türelemmel a villámokat!

*

Thoroczky Istvánné mázsás gyötrelmet hozott haza Gyulából. Kihez forduljon segítségért? Ura makacs gúnnyal legyint, ha fia hazahozataláért rimánkodik. Ej, ej, változó, ingatag asszonyi ész! Ma elvinni, holnap hazahozni. Micsoda sötét látás! Nem kell halálra rémülni, ha egy kicsit belekóstol az életbe egy fiatalember!

A nagyasszony több versen haragos szemrehányásokat tett urának, főlemlegette, hogy az ura az ingatag: de más terveket szőtt annak idején a fiú nevelésére!

– Mondtam, hogy most nem lehet! – dördült rája indulatosan a főkapitány. – Ország javáért kell ott maradnia.

Csak azt a bolondságot el ne kövessék Tóbis Judittal. Leányt rabolni? Utolsó romlásba sodorná ez a botrány.

Rémlátások gyötörték a nagyasszonyt. A bírót kellene figyelmeztetni: őrizze, rejtse el valahová a leányt. De ki figyelmeztesse?

Kovács Mózes, a vár hadnagya! Hú embere a családnak, szívből szereti Samukát.

A nagyasszony kiöntötte Kovács Mózes előtt anyai gyötrelmeit.

Menjen el, s mintha fél füllel hallott titkot árulna el: súgja meg a bírónak leánya veszedelmét!...

IV

A bányászok, mint országjáró, vásáros nép, hamar megtudták, hogy a gyalui lakodalmon miféle szó esett róluk. A főúri kastélyokban és kúriákon, ahová így nyaratszaka kaszával, sarlóval és egyéb eladó szerszámokkal beköszöntöttek, hol jó tanácsképpen, hol gúnyosan figyelmeztették őket, hogy jó lesz meghajolni a földesurak előtt, különben a császárral gyűl meg a bajuk.

Tóbis bíró fölháborodva szaladt az alispánhoz: mi igaz a gonosz hírekből? Ennyit érnek a biztatások? Juditot is veszedelem fenyegeti: a főkapitány fia forral ellene gonosz terveket, gyalui németek akarják elragadni.

– Nem szabad lelket veszíteni! – csitította az alispán a megriadt embert. – A Juditra vonatkozó hír nyilvánvaló koholmány... Leányt rabolni? Még a mai hitvány világban sem megy olyan könnyen. Ami pedig a vasdézsmát illeti... hát igaz, vannak olyan hírek... a konziliárius mesterkedik, de előbb látni kell, hogy milyen fonálból szötte a hálót. Meg kell nézni, hogy mit tartalmaz a kamara rendelete. Majd, ha eljön a bányakommisszárius.

– Alispán uram, hát nem fog elhagyni minket?

– Efelől nyugodtak lehetnek, mondja meg otthon a városnak.

*

Gróf Seau Honorius, az erdélyi bányák új császári biztosa „púpos hátú kis ember volt, de értelmes és emberséges”. Nem tudta, miről van szó voltaképpen a torockóiak ügyében. Bécsben kezébe adták a kész rendeletet, hogy hozza le Erdélybe, és közölje a bányászokkal.

A lakodalom után a Guberniumon találkozott vele a konziliárius, és módját ejtette, hogy bővebb beszélgetést folytasson az új főtisztviselővel. A rendeletet úgy kellene közölni a bányászokkal, hogy azoknak elmenjen a kedvük a további ellenkezéstől. Brachiummal is meg lehet őket fenyegetni. Rabutin már ismeri a család igazát, és kész azt diadalra juttatni.

A császári biztos gyanút fogott a konziliárius csúrésén-csavarásán. Kijelentette, hogy a rendeletet a törvények szigorú formáságai között fogja közölni a várossal. A tartalomhoz nincs köze, de a közlés az ő tiszte, és ő nem néz mellékes tekintetekre. Brachiumról például szó sem lehet!

Mihály úrnak leesett az álla. Ez hát nem fogja a kincses fazékról a követ elhengeríteni.

Gróf Seau csakugyan azon kezdte, hogy Tordán fölkereste Szaniszló alispánt, s megbeszélte vele a rendelet közlésének a formáságait. Szaniszló kifejtette, hogy az egész intézkedés törvénytelen, a dézsma ügyét csak pör útján, az ország törvényei értelmében lehet rendezni. De a komisszárius az alispánnal szemben is erélyes volt, követelte, hogy őt a bányászokhoz a vármegye nevében elkísérje. Ám azután tiltakozzanak, mert íme: erre a rendelet is megadja a módot. A nyílt és heves szóváltások tisztázták a helyzetet; időt tűztek ki a torockói kiszállásra.

Szaniszló Zsigmond még a beszélgetés napján szaladton sza-

ladt Torockóra Tóbis bíróhoz, hogy fölvilágosítsa a rendelet tartalmáról, s kioktassa a tennivalókról.

A kitűzött napon ketten jelentek meg Torockón: a komisszárius és az alispán. A tanácsot Tóbis bíró házához gyűjtötték.

Seau gróf felolvasta a kamerális komisszió rendeletét, az alispán megmagyarázta a bányászoknak.

„... Valamint ennek előtte való időkben a földesurakat örökös jobbágyként szolgálták, úgy ezután is mint örökös jobbágyok szolgálják, és ha hol ón-, ezüst-, arany- vagy vasbányákat tudnak, kimutassák, azoknak dézsmáját pontosan megadják. *Szabadságukban áll mindazonáltal, hogy maguk dolgát őfelsége előtt tovább folytassák, nem lévén senki előtt bezárva őfelsége ajtaja.*”

– Megértettétek-e? Mit válaszoltok rája? – kérdezte az alispán.

– Rekurálunk ellene! – mondta Tóbis bíró hideg komolysággal.

– Írásban rekuráltok-e vagy szóban?

– Itt, a magas komisszió és a vármegye színe előtt szóban. Rövid napon pedig követséget indítunk Bécsbe császár őfelségéhez...

– Fizetitek-e a dézsmát mától fogva?

– *„Mi úgy ítéljük, hogy követségünk visszajöveteléig császár oltalmazó keze van városunkon. Egy polturát sem fizetünk, amíg császár őfelségét meg nem találjuk.”*

Szaniszló tolmácsolta a komisszáriusnak.

– Igazuk van! – bólintott helyeslően gróf Seau. – Szinte csodálatos, hogy ilyen egyszerű emberek olyan helyes jogi disztinkciókkal tudnak élni. Csakugyan, hadd menjenek fel Bécsbe! Eredményt ugyan aligha fognak elérni, mégis hadd történjék meg ez a kísérlet a törvénysértés orvoslására.

– De nem fog-e Rabutin brachiumot hozni a városra a famí-

lia érdekében? – aggódott az alispán, amint a hivatalos útról hazafelé tartottak.

– Rabutin tábornok igen jól tudja, hogy én velem szemben is meg tudom védelmezni jogkörömet. A bányák dolgába csak rajtam keresztül avatkozhatnak bele.

Mihály úr a Péterek útján már másnap értesült, hogy miként folyt le a rendelet kihirdetése Torockón. Dühöngött, szitkozódott: a sárga csíkó a csengő-bongó nyerítésű – megint megugrott előle.

V

A követségre három értelmes és becsületes embert jelölt ki a tanács: Almási Andrást, Vernes Jakabot és Kriza Andrást. Vezetőjüké tették Vinczy nótáriust, aki igen jól ismerte Bécsig is, Bécsben is a járást. Megállapodtak, hogy Endre király levelét, amelyet Szaniszló alispán őrzött számukra, és Rabutin dicsérő iratát, amely a bírónál állott, Kriza András hordozza. Erős hittel kötelezték Kriza Andrást, hogy a városnak eme drága kincseit oktanul el nem vesztegeti, vérével, életével védelmezi. Pénzzel a város ládájából látták el a követeket, Vinczyt heti járandóságra szegődtették.

A követség első megállása Tordán volt Szaniszló alispánnál. Vinczy följegyezte Koncz Miklós és Sárossy ítélőmester bécsi címét. Az alispán lelkükre kötötte, hogy elsősorban Koncz Miklóssal értekezzenek, ha pedig őt nem találják Bécsben, az ítélőmestert keressék meg. (Koncz Miklós írta legutóbbi levelében, hogy Sárossy kitisztázta magát a méltatlan vádakból, szabadon mozog, haza is térhetne, de megfoghatott egészsége még Bécsben marasztalja egy ideig.) Az

alispán más címeket is diktált a követeknek, ahol az ő nevének, köszöntésének hallatára szívesen fogják látni őket. Debrecentől Pozsonyig bőven vannak jó emberei, nem személyes ismeret-ségből, hanem magyar atyafiságos szeretetből...

Hát csak menjenek fel Bécsbe és próbáljanak. Ha elhárítják fejükről a bányakamara rendeletét, az ő szerencsájuk, ha hiába járnak... nos, eggyel több bizonyosság, hogy Bécsből nem lehet igazságot várni...

Most, hogy a bányászok gondjától ilyenformán távolhatott: megint a liga dolgain kezdett tűnődni: Erdélyben csend volt és hallgatás. Megbolygatni a lelkeket? Hadd fejlődjék a vaskenyér a rejtekpolicokon, eger sem rágja, tűz sem emészti el, csak ember el ne árulja! Hallgatni és várni...²³

November elején a követek váratlanul csak beállítottak az alispánhoz. Most érkeztek Bécsből, be akartak számolni útjukról.

Dolgvégezetlenebbül alig járt még követség, mint a bányászoké.

Először is Vinczy hiányzott közülük.

– Megmutatta tökéletlenségét! – panaszkolta Kriza András. – Bécsben állandóan a teátrumokat, komédiaházakat bújta, minket is arra biztatott, hogy mulassuk ki magunkat, egyéb hasznát úgysem igen fogjuk látni fáradságunknak. A Tisza tájékán pedig el kezdett maradozni, mint a fortélyos katona, végül kiadta igazi szándékát: odakint maradt a magyarok közt kuruc poétának...

– Hát Sárossy, Koncz Miklós?

– Egyikkel sem tudtunk találkozni. Sárossy már elhagyta Bécset, úgy mondá egy úr, hogy elméjében is igen meggyengült az utóbbi időben, tehát alig vehettük volna hasznát, Koncz Miklós pedig – amint kvártélyos gazdájától értettük – állandóan

jön-megy, vasat árul a lengyeleknek meg a felvidéki magyaroknak, szorgalmas kalmár módján él, hónapokig távol van...

– S a bányakamara? Oda nem is próbáltatok bejutni?

– Próbálkoztunk mi számtalan kilincsen, de mindenütt „huncut magyar” volt a nevünk! Utóbb azzal biztatott Vinczy, hogy egyenesen a császár elé szerez, de ez csak tökéletlenség volt. Ha Koncz Miklós elékerült volna! De hiába vártuk-lestük, eltelt az idő, elfogyott a költség, haza kellett pironkodnunk...

– No, no, azért mégsem jöttünk üres kézzel, nagyuram! – szólt Vernes Jakab.

– Mit hoztatok? – kapott rajta az alispán.

– Jóreménységet! Odaát a Tisza mentén, Hevesben, Borsodban, a Duna partjain csodálatos bizodalom élteti a magyarokat: eljön a mi szabadító Messiásunk! Váltig pirongattak minket: – Mit szaladtok a császár szekere után? Rákóczitól várjatok!...

VI

November közepe táján, zord őszi délután Szaniszló Zsigmond levelet kapott Van Norden hadnagytól.

Rákóczi megszökött bécsújhelyi börtönéből, óriási a riadalom a császári kommandókon.

Most aztán résen kell lenni, és az alkalmat üstökön ragadni!...

Az alispánt megborzongatta a hír. Csakugyan... itt volna?... Erejefogyottan ült le az ámbitus lócájára. Van-e elég rend és fölkészülés a liga ügyeiben? Meg lehet-e mozdítani, tette lehet-e bírni az embereket? Az érzés bizonyára megvan, de lesz-e az érzésből cselekedet?

A levelet lovaslegénnyel küldötte Szentgyörgyre, maga is ott lesz holnap, izente a főkapitánynak.

Este új izgalom rohant be az alispán házába.

Koncz Miklós megérkezett Bécsből.

– Szabadság, keresztapám! – esett az alispán nyakába. – A szabadság híret hozom.

– Egyelőre a bizonytalanság híret hozod, fiam – felelt az komolyan.

– Rákóczi szabad...

– Tudom, megírta Van Norden.

– Részem van benne, keresztapám! Boldog vagyok, végig munkálkodtam benne. Én voltam Rákóczinének legserényebb segítsége ura szabadításában, én hordtam a postát Lengyelország felé Bercsényi uramékhoz.

Féléjszakán át mesélte a szabadulás történetét és az odakint való állapotokat.

Rákóczi intésére várnak az emberek, hetek kérdése, hogy a Felső-Tiszánál fellobbanjon a tűz.

– Van Nordennel kell mihamarabb tanácsot tartanunk – fontolgatta hangosan az alispán. – Holnap Szebenbe megyünk, csak ketten: a főkapitány most minél kevesebbet mutatkozzék! Azért neki is jelentjük utunkat, Szentgyörgy felé kerülünk... Sok sürgős tennivaló vár ránk, az erdélyi liga hadi beosztását elő kell készítenünk, a szervezést a nép felé ki kell szélesítenünk. Az igazat megvallva egy kicsit váratlanul következett be a fordulat...

Jó reggel a lovaslegény visszaérkezett Szentgyörgyről: a főkapitányt nem találta odahaza. Pár nappal ezelőtt a nagyszszonnyal együtt Gyaluba mentek Samuka meglátogatására. Az úrfit haza akarják hozni, úgy mondotta Kovács Mózes várhadnagy.

– Akkor hát egyenesen Van Nordenhez! A főkapitányt majd jövet találjuk meg – döntött az alispán.

Másnap déltájt köszöntöttek be Van Norden szállására. A muskétást, aki a hadnagyot szolgálta, elszalasztották a kommandóra.

Nagy sebbel-lobbal érkezett a hadnagy. Kezében frissen írt levél.

– Miklós, Isten hozott! – ölelte meg barátját. – Isten hozott, milyen szerencse, hogy megjöttél. Nagyon fontos szereped lesz az eljövendő dolgokban, Isten vezérelt haza a legjobb időben. Bátyám, most végeztem be egy levelet a kegyelmed címére, örülök, hogy szóban bővebben megbeszélhetjük.

– Hát komolyra fordult...

– Eljött, eljött! – ujjongott a hadnagy. – Cselekedni fogunk.

– No, egyelőre csak készülődünk. Miklós mondja, hogy odakint a magyarok Rákóczi intésétől várnak – jegyezte meg az alispán.

Van Norden gyorsan tiltakozott:

– Mi nem fogunk senkitől sem várni. Mi kezdeni fogunk. Bátyám magyarázta nekem, hogy a szabadságharcokat mindig Erdély kezdte. Hát most is kezdünk, egy héten belül föllobbantjuk Erdélyt. Nagyszerű alkalom kínálkozik, kész tervem van rája.

– Halljuk! Csakugyan elkezdhetnők? – csillogott Miklós szeme a lelkesedéstől.

– A te szülővárosodhoz fog fűződni a kezdet dicsósége – áradozott Van Norden. – Íme a tervem! Rabutin holnapután egy szakasznyi dragonyossal Torockóra indul, hogy végrehajtsa a bányakamara rendeletét s megsarcolja a várost. Én is vele fogok menni.

– Megsarcolni? A konziliárius keze! – szólt az alispán izgatottan.

– Úgy van, a konziliárius sürgette ki a brachiumot. Bécsben nem hallgatták meg a bányászok tiltakozását, most aztán nem

kímélgetik, hanem brachiummal akarják megsarcolni őket. Más pénzesládákra és zacskókra is kimondták az ítéletet, ha ugyan lesz, aki végrehajtsa. De nem lesz, nem lesz! Menjünk azonban sorra. Rabutinnak más célja is van ezzel a kiruccanással. A szentgyörgyi várat ki akarja venni a főkapitány kezéből, és ifjabb Péterre akarja ruházni a parancsnokságot. Egyike a tervbe vett cseréknek, más várakra hasonló változások várnak. De minden tervük meg fog bukni az én tervemen: Rabutint elfogjuk Torockón, és az ország rabjává tesszük!

– Micsoda? – hült el az alispán. – Elfogjuk, mi... ország nevében? Hisz ez...

– Úgy van, ez a revolúció, bátyám! – nevetett föl Van Norden nagy kedvvel.

– De hát lehetséges?

– Ami az erőt illeti? Folytassuk, majd rájövünk! Szentgyörgyre csak egy szakasz dragonyossal érkezünk, azonban staféta megy Gyaluba, hogy az ottani kompánia is Karl hadnagy vezetése alatt hozzánk csatlakozzék. Úgy véli tudniillik a tábornok, hogy a bányászok megfélemlítésére kis erő is elég volna, de a várparancsnokság megcserélése körül nehézségek következhetnek, ezért jön a gyalui prezídium pár ágyúval. A helyzet most már önként adódik: Rabutint lehetőleg már a gyaluiak megérkezése előtt el kell fognunk. A szerepeket így osztjuk meg: az urak most mindjárt hazafelé indulnak, és a főkapitányt fölvilágosítják a helyzetről.

– S ha nem találjuk odahaza? Mikor elindultunk, Gyaluban volt – jegyezte meg az alispán.

– Eh, ez már kellemetlen! – borult el egy percre a hadnagy arca. – Ha mindjárt ilyen zökkenők jelentkeznek... Az a fő, hogy Rabutin ne jusson be a várba, vajon ezt elvárhatjuk a várhadnagytól?

– Ó, bizony! Kovács Mózes helyt fog állani – erősítette Miklós.

– A te dolgod lesz, Miklós, hogy a bányászokat kézbe vedd. Bevonulsz velük a templomerdőbe! Fegyveretek van, ha ugyan fegyverre kerül a sor. Ha ellenálltok, mi addig aligha próbálunk valamit ellenetek, amíg a gyalui kompánia meg nem érkezik. Akkorra pedig, mire a gyaluiak megérkeznek, kegyelmed megteszi a fővágást, bátyám! A kegyelmed dolga ugyanis, hogy innen Aranyos székre siessen, fegyverbe állítsa a székelyeket, s mire mi császáriak észrevennők magunkat, rajtunk üssön, és rabul ejtsen a torockói völgyben. Rabutint a szentgyörgyi várba zárjuk... a tűz kigyullad... a Székelyföldön megszólalnak a kürtök...

– Gyönyörű! – kiáltott föl Miklós elragadtatással.

– Ha olyan könnyen menne, olyan fiatalos játzsisággal! – csóválta fejét az alispán.

– Hogyan? Bátyám sincs – idehaza?... – kérdezte a hadnagy gúnyos éllel.

– Nem, öcsém, ne gondold! De az idő annyira rövid, és én ismerem a fajtámat. Mi nehezen mozdulunk...

– Eh, száz ember csak akad! Nem nagy csatáról van itt szó.

– De ha mégis elveszítjük...

– Revolúció... a fejünket fogjuk veszíteni vele...

– Helyes, ezt értem! – villant meg az alispán szeme. – Ne higgyétek, hogy én drágábbra tartom a fejemet. Van-e még megbeszélni való? Mert ha nincs, akkor minden percért kár... Miklós, nyergeltes!

Szaniszló Zsigmond Miklóstra bízta, hogy a főkapitánynak az üzenetet megvigye, maga Aranyos székre sietett.

Miklós esti szürkületben érkezett Szentgyörgyre. Meglassította lovát, amint Mátyás úr kúriájához közeledett. Hosszú, néma pillantást vetett kalpagja alól a gyertyavilágos ablakokra... Árnyak imbolyogtak az ablak mögött... be jó volna beköszönteni és fölmelegedni a barátságos kályha mellett!

A vár felé fordult: már ott is fáklya égett a kapubástyán, mécs az alsó contignatio ablakaiban. Fönt, a földházban, az urak lakoszobáiban sötét volt: úgy látszik, nem tértek még haza Gyaluból. Kopogtatott a várkapun, az őr Kovács Mózes hadnagy után szalasztott egy katonát. A hadnagy kaput nyitott, és az őrszobába vezette Miklóst. Hogy miért a korai kapuzárás? Nagy oka van annak! A főkapitány titkos levelet küldött Gyaluból: nagy dolgok folynak odakint Magyarországon. Rákóczi megszabadult börtönéből, a császáriak a kuruc tűz föllobbanásától tartanak. A Gubernium emberei nagy riadalommal futkosnak és sugdolóznak, írja István úr. Minden jel arra mutat, hogy őt hosszabb vendégségre akarják Gyaluban marasztalni, a gubernátor váltig ilyesmivel példálózik előtte... Tanácsolja, hogy ebben a bódult időben ne hagyja el a gyalui várat, ez a legjobb módja, hogy minden gyanút és kellemetlenséget elkerüljön. Samukát meg a nagyasszonyt a rokonai szeretet színe alatt nem akarja elbocsátani... Utóiratban meg egyenesen megírja a főkapitány, hogy nyilvánvaló lett a gubernátor szándéka: tisztességes őrizet alá vetette őt meg családját, bizonyos ideig tehát nem térhetnek haza...

– S a vár őrizete? – döbrent meg Miklós.

– Éppen erre megy ki a főkapitány levele! Szigorú parancsot

küld, hogy a várba barátain kívül senkit be ne bocsássak, se egyest, se csapatot... A császáriakat pedig tűzzel fogadjam, ha próbálkoznak.

– Úgy? Akkor rendben vagyunk! – vidult föl Miklós. – Én is éppen erre akartam inteni Mózes bátyámat. A császáriakat be ne bocsássa a várba! A császáriak tudniillik a napokban jelentkezni fognak, maga Rabutin jön, hogy a várat átvegye és ifjabb Péter parancsnoksága alá helyezze. Bátor és körültekintő legyen kegyelmed!...

– Az én dolgomban nincsen kétség. Én a várat senki más előtt meg nem nyitom, mint főkapitány uram előtt. Ő amit parancsol! Az erőszak ellen pedig tűzzel és vassal felelek.

Miklós megnyugodva hagyta el a várat. Hiszen így még jobb. Rabutin nem ébred a helyzetre mindjárt megérkezése alkalmával, maga is természetesnek fogja találni, hogy a hadnagy nem engedi át a várat ura tudta nélkül.

Most aztán a bányászokat kell belevinni az ellenállásba!

Az estét örvendező beszélgetésben töltötték apjával. Az öreg már régen fölhagyott azzal, hogy fiának a cselekedeteit bírálja, vakon hitt és követett mindent, amit Miklós jónak látott.

Miklós pedig mostan azt látta jónak, hogy apja ne zárkózzék be velük a templomerődbe. Mint nemesember, viselkedjék érdetelen fél gyanánt, őt nem fenyegeti a Rabutin sarca. Van Nordennek vagy Szaniszlónak szüksége lehet reája a küzdelem folyamán.

Miklós reggel összehívatta a város tanácsát. A nagyfejük mogorva, leeresztett orral gyültek föl a bíró házához. Mit hozott az eddigi sok munka és áldozat? Súlyosabb szolgálást! Csalódott, hideg ábrázattal, kurtán felelgettek Miklósnak, amint ez várakozás közben vidáman szólogatott hozzájuk.

Miklósnak elszorult a szíve. Ha itt fog elbukni az ügy az ő

kezén! Egész lelkét igyekezett beleönteni a szavakba, amiket a gyülekezethez intézett.

Érzékeny hangon szólt. A város pörének fölvétele után csakhamar egy igazságra jött rá: nem lehet addig egyeseknek, falvaknak, városoknak szabadságát remélni, amíg az ország a szolgaság jármában sínylődik. Valamint nem lehet omladozó bányában ércet fejteni, úgy nem lehet rosszul kormányzott országban az igazságot megtalálni. Az ország igazságát kell először kiverekedni... a nemzetet kell szabaddá tenni! S erre itt a nagy alkalom. Elmondotta, miként menekült meg Rákóczi, milyen reménységek forrnak odaát a magyarok közt. (Vernes Jakab büszkélkedve intett szomszédjainak: Nem megmondtam én mindezeket?) Erdélyben is nagy változások szele indult meg! Rabutin pénzt akar összesarcolni eljövendő harcokra, s Torockó az első áldozat. A konziliáriussal megegyeztek a város kifosztására, rövid napon itt lesz Rabutin, hogy a sarcot fölhajtsa. Az a kérdés, hogy a város hajlandó-e kinnal szerzett javait Rabutin és a konziliárius tarisznyájába önteni?

– Van-e mód és eszköz rá, hogy másként cselekedjünk? – állt föl most Vernes Jakab lángoló arccal.

– Egy eszköz: a fegyver!

– Az ármádia ellen a mi gyöngye városunk? – riadt föl Tóbis bíró.

– Nekünk, akik az ország dolgaiban forgolódunk, kész terveink vannak elnyomóink ellen – felelt Miklós, és tüzetesen ismertette a templomerődbe húzódás tervét. – Testvéreink segítségünkre fognak jönni: Szaniszló alispán gyűjti már Aranyos szék népét... A főragadozót kelepcébe ejtjük, s ezzel megnyílik a szabadság útja... Akarnak-e a város fiai a szabadság első katonái lenni?

– Életemet ajánlom! – tette szívére kezét Vernes Jakab.

– Én hasonlóképpen! – ugrott föl Ekárt András.

– Akkor hát együtt, atyafiak, együtt! – állt föl Tóbis bíró is.

Mindnyájan fölláltak, és életüket ajánlották.

– Nos, hát akkor mostan a megfontolás és a jó rend megbeszélése következik. Tekintsük meg erősségünk falát, bástyáit, és osszuk el védelmét! – indítványozta Koncz Miklós.

Átvonultak a templomerődhez, s haditervet csináltak. Az asszonyok, öregek, gyermekek menekülhetnek bányákba, a város jószágait fölhajtják a havasokba.

A fegyverforgató férfiaknak azonban mind be kell vonulniuk az erődbe!

A költözködést még aznap délután megkezdették. Az asszonyok közül is alig menekült valaki másfelé, nem akartak elszakadni egymástól. A templom belsejét, torony emeleiteit felosztották a családok szállásaiul. Miklós mint főparancsnok forogódott a nép közt.

Egy fordulatában Tóbis Judittal találkozott. A leány szeme túlvilági fényben ragyogott.

– Köszönöm, Miklós, hogy a várost annyira szereted. Isten áldjon meg érettel!...

VIII

Rabutin egy szakasz dragonyossal érkezett Szentgyörgyre. Vele egy manipuláns őrmester több káplárral: ezek fogják Torockó sarcát a konziliárius jegyzéke alapján behajtani. Az adjutánsok közül Van Norden kísérte el a tábormokot.

Amint Szentgyörgy felé közeledtek, Rabutinnak eszébe jutott a farsang szépe, a gyönyörű árvaleány. Fölvetette Van

Nordennek, hogy szálljanak az ősz hajú magyar nemeshez, aki a leányt neveli.

– Meg akarom kérdezni, mikor kell lakodalomra jönnöm – érzelgett a vén gonosz.

Van Nordennek nem volt ínyére, hogy Anikóékhoz szálljanak. A rajtaütés, foglyul ejtés izgalmas jelenetek, esetleg lövöldözések közt fog lefolyni, miért tenni ki Anikót az ijedségnek?

Azt tanácsolta, hogy szálljanak inkább ifjabb Péterhez, s tárgyalják meg vele a várparancsnokság átvételét. Rabutin, mint általában az idősebb parancsnokok, szívesen bízta magát segéd-tisztje vezetésére; csakugyan a várparancsnokság kérdését kell legelőször elintézni. Ifjabb Péterhez szállottak. A tábornok közölte vele, hogy miféle feladat várakozik rája. Nemcsak a várparancsnokságot fogja átvenni, hanem azonfelül ő lesz az Aranyos székiek főkapitánya is. Bizonytalan idők következnek, szükség lesz a hűséges emberekre.

Ifjabb Péter őszinte meghökkenéssel fogadta a bizalmat. Váltig erősködött, hogy benne nincsenek hadvezéri képességek, a várparancsnokság még hagyján, de a főkapitány tisztje... Nehéz, tökéletlen nép a székiek.

– Megegyeztem a konziliáriussal, s Önnek engedelmeskednie kell! – dobbantott Rabutin bosszúsan. – Nem hadvezéri képességeket várunk Öntől, hanem engedelmességet. Adjutáns úr, menjen a várba, s hívja le Thoroczky Istvánt, a főlváltásnak még ma meg kell történnie...

Van Norden két dragonyossal a vár felé sietett. A Mátyás úrék kúriája előtt megállította a katonákat, maga beugratott az udvarra. Egy pohár vizet akart inni.

– Váratlanul toppantam be? – kérdezte Anikótól, amint egy percre kettesben maradtak. – Készüljön el még nagyobb meglepődésekre! A rebellió holnap, holnapután megkezdődik.

– S Koncz Miklós? – kiáltott föl Anikó megriadva. Majd, hogy fölindulását leplezze, hasonló hangon tette hozzá: – Meg az alispán?

Van Norden megnyugtatóan mosolygott.

– Mindenki a maga helyén, kiosztottuk a szerepeket. Miklósnak tegnapelőtt kellett Torockóra érkeznie, a templomerődöt fogja védelmezni a bányászokkal. Szaniszló a székelyeket hozza. Elfogjuk Rabutint, ez lesz a jeladás Erdély fölkelésére.

Anikót feldúlta az ijedség, reszketés fogta el a nagy hírek hallatára. Van Norden tréfára fordította a dolgot: hol a magyar nő híres hősiessége? – Csak elővenni a kurázsit, rövidesen puskaropogás, ágyúszó is eshetik, szólt búcsúzóban. A dragonyosok élére állt, a vár kapujához értek. A bástyákon örök, a réseken szakállas ágyúk, minden a legjobb rendben. Van Norden kis fehér kendőt lobogtatott föl a kapubástyára, mire Kovács Mózes hadnagy megjelent a várfokon. Van Norden kérdezősködni akart tőle, de Kovács Mózes hadnagy kereken kijelentette, hogy császári katonával ura távollétében nem áll szóba, Van Norden is azonnal távozzék, különben tüzet adat reája... Van Norden dühös arccal feleselt vissza, de amint visszafordulva a dragonyosok élére állt, fölvidult a tekintete, jókedvűen ugratta meg lovát.

Vajon Miklós is ilyen keményen helyt fog állni?

Rabutint elképedt, amint Van Norden elmondotta jelentését. A főkapitány bizonytalan helyre utazott, a várhadnagy senkivel se áll szóba gazdája híre nélkül.

– De hiszen ez nyílt lázadás! – dühösködött a tábornok.

– Annyi bizonyos, hogy meg kell fontolni a helyzetet – aggodalmaskodott Van Norden. – Vajon okos dolog-e ilyen kis erővel egy talpon álló vár árnyékában éjszakázni? Nem volna helyesebb átmenni Torockóra és megvárni a gyaluiakat?

Rabutin eleinte habozott, de amint a kora esti homályban a vár bástyáin kigyúltak a fáklyák, mindinkább hajlandó lett a Van Norden tanácsának követésére. Fölültették a kis hadat, és átlovagoltak Torockóra.

A város szélén, majd tovább a szentgyörgyi utcában minden házat üresen találtak. Rabutin dühösen szitkozódott: mi van itten?

Van Norden cirkálásra igazított néhány dragonyost.

A piac felől, a templomerődből puskaropogás... Száguldozva jöttek vissza a dragonyosok: a bányászok lőttek rájuk.

– Mi az, kelepcebe kerültünk? – nézett a tábornok Van Nordenre táncoló arcredőkkel.

– Eh, szó sincs veszedelemről! – legyintett Van Norden. – Ismerem ezt a játékvárat a templom körül. Riadt rókák, barlangjukba bújtak...

– De miért riadtak meg? Honnan tudták, hogy jövünk?

– Most szaladhattak be, érkezésünk hírére. A fülükbe juthatott valami.

– Mit kezdjünk mostan?

– Reggelig semmit, Excellence! Őrséget állítunk, s nyugodtan alszunk, amíg megvirrad. Elég üres ház van, jó kvártélyunk lesz nekünk is, a katonáknak is.

Rabutin reggel az utca torkából megnézte a templomkastélyt. Bástyákon, vívótornácokon örök, a torony ablakaiban megfigyelők. A tábornoknak szinte imponált a vakmerőség.

– Voilà! A juhok fölláztak pásztoraik ellen...

– Játékvár – legyintett Van Norden. – Még jó, hogy összefutottak, s egy helyre hordták értékes dolgaikat. – Kis gondolkodás után hozzátette: – A gyaluiakat azonban meg kell várnunk, egy-két ágyúgolyó mindent el fog intézni. A stafétánk estére ér Gyaluba, reggel indulnak, holnap este itt lesznek...

Van Norden számítgatott magában: minden úgy megy, mint a karikacsapás! A székelyek itt vannak a közelben, huszonnégy órával előbb fognak beleszólni a dologba.

Dragonyosok mentek szét cirkálni. Meggabalyodott kutyák, sok apró szárnyasállat az udvarokon, a házak és istállók azonban üresek.

Az egyik patruj déltájt egy öregembert hajtott a tábornok elé. Emelt fővel, bátran lépett be a szobába az öreg, kezét hátrakulcsolta, s kihívóan nézett a tábornokra.

– Ezt az öreget otthon találtuk – jelentette a patrujvezető. – Nagy lármát csapott, amint beléptünk, szemlátomást ki akart űzni az udvaráról. Ide sem akart velünk jönni.

A tábornok Van Nordent szólította.

– Hallgassa ki ezt a parasztot, miért ellenkezett?

Van Norden ránézett a fogolyra, derű öntötte el arcát.

– Koncz Benedek... a Miklós apja!... – jelentette Rabutinnak.

– Nos, mit vall? – dobbantott Rabutin.

Van Norden néhány szót intézett Koncz Benedekhez.

Büszkén, komolyan felelt az öreg:

– Először is az én panaszomat tessék a tábornok úrral megértetni – mondotta. – Nemesember vagyok, az én portámra nem szabad katonának belépnie. A dragonyosokat figyelmeztettem tévedésükre, ők azonban nemhogy elotródtak volna portámról, de még gonoszabb sérelmet követtek el: ide hurcoltak engemet.

Van Norden mosolyogva tolmácsolta Koncz Benedek panaszát. Rabutin farkasfogra nevetett.

– Nagyszerű! Nem gondolja, hadnagy úr, hogy ebben a völgyben mindenki megbolondult? Hogy mernek ezek packázni velünk? És a bányászok? Kérdezze meg, hogy a bányászok miért bújtak el előlünk?

– A császárok országukat, a polgárok zacskójukat szokták védelmezni, így tartja a proverbium! – mondotta Koncz Benedek.

Van Norden jól mulatott az öreg szókimondásán, szó szerint tolmácsolta a proverbiumot. A tábornokból kirobbant a düh: nádbotjával oldalba lökte Koncz Benedeket, s kiszakramentumozta a szobából.

Van Norden utánalépett. Koncz Benedek a pitvarban jelentősen hunyorított rája:

– Nemsokára kalapot cserélünk: ő lesz a fogoly, ugye, hadnagy öcsém? Jól folynak a dolgok?

– Idáig tervünk szerint folynak. Csak az alispán idejére megérkezzék a székelyekkel. Délutánra várom őket. Jó, hogy Koncz bácsi künt maradt, esetleg találkozunk kell, tartózkodjék otthon!

– Otthon én! Csak ezek a kóficok ne háborgassanak!

Dél előtt folyamán a konziliárius szintén megérkezett Torockóra. A két tordai szolgabíró is vele volt. Rabutin félreszólította Mihály urat.

– A konziliárius úr osztolni jött, de mit keresnek itt a szolgabírák? – kérdezte mogorván.

– A törvényes formák végett – hebegte a konziliárius. – A katonai brachium mellett a vármegyének is képviseltetnie kell magát. Az alispánt hívtam volna, de az napok óta távol van.

– A törvényes formák... hahaha! Kényes nemzet, a konstitúció nemzete... Az imént egy paraszt nemes panasztolt itt a forma megsértése miatt... Persze, nagyon szépen hangzik: a vármegye asszisztenciája a katonai brachium mellett! De lássa be, uram, hogy a helyzet egészen más, mint amire megállapodásunkat alapítottuk. Brachiális eset ez, ahol szervezett lázadást kell levetni, és ágyúval intézni el a dolgot? Nem, kérem, ez hadvise-

lés, amelynek végén a zsákmány a harcoló felet illeti. Bocsásson meg, ebből az elvből nem engedhetek, szükségünk van a pénzre... minden garasra, tetszik érteni...

A konziliárius elsápadt. Minden garasra? Hiszen lehet ezt érteni, ha nem szóból, hát a hangsúlyból. A tábornok semmisenek tekinti a megállapodást, amit a sarc felosztására kötöttek!

– Könyörgöm, tábornok úr!... A császár hűséges szolgáinak is szüksége van pénzre...

– A császár majd csak gondoskodni fog tehetetlen szolgálóiról – hangsúlyozta gúnyosan a tábornok. – De a hadseregről? Ebben már hosszú tapasztalatom van, uram. A hadsereg nem tehetetlen: elvárják tehát tőle, hogy maga gondoskodjék önmagáról.

– És a vasdézma? – nézett a konziliárius Rabutinra gyáva bosszúsággal.

– Vagy úgy? Igaza van, ebben a kérdésben csakugyan szüksége lehet a szolgabírákra. A bányászokkal közölni fogjuk, hogy föllebbezésüket elutasították, jegyzőkönyvet veszünk föl, vagy ha úgy tetszik, kötelezvényt íratunk alá velük a vasdézma fizetésére. Erre gondol uram? Rendelkezésére fogok állni, teljes erkölcsi támogatást fogok nyújtani önnek. Vizontlátásra, uram, ma nincs miért találkozunk. Holnap, amint ezeket a juhocskákat a manipulánsaim megnyírták, akkor majd a jegyzőkönyvre kerül a sor.

IX

Van Norden a délutánt izgalmas várakozásban töltötte. A város nyugati szélére lovagolt, és a Székelykő útját figyelte. A hegy mögött gyülekszik a vihar, amely édig érő lángot fog vetni Erdélyben. Már jönnie kellene!

Alkonyodott, és semmi jel.

Nyolc óra tájon bezörgetett Koncz Benedekhez.

– Túrhetetlen, miért nem érkeznek? Koncz bácsi, ha áttekin-
tene a hegy mögé...

– Tüstént! – vállalkozott az öreg. Tömzsi kis lovat nyergelt
meg, amely minden lépést ismer a hegyeken át.

Van Norden tovább cirkált az éjszakában. Szentgyörgy felé
lovagolt, és az erdőszéli magaslatról a falu felé kémlelődött.
Vajon nem Szentgyörgy felé ereszkedtek le a székelyek? Nem
tudhatták, hogy Rabutin Torockón ütött szállást.

Néma csönd Szentgyörgyön is.

Fönt a vár bástyáin fáklyák égtek: Kovács Mózes szorgosan
vigyáz. Ifjabb Péternél világosság: a konziliárius szállt oda. Mit
forral a sötétség leple alatt? A szolgabírák Mátyás úrhoz száll-
tak, ott sötét van, az igazak álma...

Mit álmodik Csegezy Anikó? Meg kell érdemelni az ő ál-
mait, vérrel, verejtéssel! Itt a nagy keresztség ideje!...

Visszaügetett a Koncz Benedek házához. Éjfél is elmúlt
már, fagyos északi szél sivítózott a szűk völgyben. Van Norden
behúzódott az öreg szobájába, s bódult, tüzelő homlokkal várta
a hírt a hegy túlsó oldaláról.

Késő hajnal volt már, mire megjött az öreg. A hír, amit ho-
zott, módfelett felháborította a hadnagyot.

A székelyek a nap folyamán összegyülekeztek, s odaát ta-
nyáznak a hegy tövén levő falvakban, Várfalván, Rákoson,
Csegezen, Hidason. A fegyvereket is kiosztották már.

– De hát miért nem jönnek? – reszketett a haragtól Van
Norden.

– Sokat vitatkoztak hadnagyaik, végül is úgy döntöttek, hogy
ilyen nagy dologba nem vágnak bele hivatalos fejük, a főkapi-
tány nélkül. Csak ha a főkapitány élükre áll!...

– Gyávák, kibúvót keresnek... Ott az alispán!

– Az alispán a vármegye embere: nincs beleszólása a széke-lyek dolgaiba... Az is csoda, hogy összegyűltek a szavára. A konstitúció szerint igazuk van, a főkapitányt kell előbb megtalálniok.

– Konstitúció, marhaság! Tessék ezekkel forradalmat csinálni...

– No, azért nincs baj! – csitította az öreg a hadnagyot. – Megállapodtak az alispánnal, hogy gyors stafétát küldenek Gyaluba a főkapitány után. Jöjjön-jöjjön és álljon az élükre!

– Mikor ment el a staféta? – csillant föl a reménység Van Norden arcán.

– Alkonyat táján.

– Legalább tíz óra különbség a két staféta között! – szontyolodott el a hadnagy. – Mégis... ha rögtön indulna a főkapitány! S ha a katonák nem jönnének rohanvást...

Fontolgatta a helyzetet, hogy lehetne időt nyerni.

– Jöjjön, Koncz bácsi, szóljon be Miklósékhöz, adja át üzenetemet!

A templomerőd bástyáin fáklyák füstölögtek. Az örök árnyékai, amint végigsétáltak a vívótornácokon, élesen vágódtak ki a templom fehér falán. Koncz Benedek fölhumintott a nyugati szögletbástyára, s az örrel Mikóst szólíttatta. Tölcsért formált tenyeréből, s fölkiáltotta Van Norden üzenetét.

– Ha ostromolni találnának, tartsatok ki a legvégsőkig! A széke-lyek kissé késnek, de okvetlen jönni fognak.

– Mi megteesszük a magunkét! – üzente vissza Miklós.

Van Norden megnyugodott kissé. A főkapitány lóháton fog száguldani, az ágyúk és a gyalogos csapat lassabban érkeznek. S végső esetben a bányászok ellenállnak, és Rabutint az egérfogóban marasztják. Az a fő, hogy Rabutin hurokra kerüljön. A

döntő órák tehát holnap fognak bekövetkezni. Tán holnap ilyenkor, reggelre virradóra.

Kora délután megérkezett a gyalui kompánia.

Karl hadnagy jelentkezett Van Nordennél.

– Nem tudsz róla, Thoroczky főkapitány ott időzik-e még a gyalui várban? – tapogatózott Van Norden, amint Karl jelentését a katonák számáról, felszereléséről följegyezte.

– Ott időzik, mégpedig katonai őrizet alatt. A gubernátor embereket kért tőlem a főkapitány őrzésére. Az egész Thoroczky család a gyalui várban marad bizonytalan ideig...

Van Norden arcára rémület ült. Fölállt, elborult szemmel féloldalt nézett Karl hadnagyra, ajkán zavart hangok törtek elő.

– Mi lett? – kérdezte Karl csodálkozva.

Van Norden fordult egy párat a szobában.

– A főkapitány őrizet alatt... ez igen fontos körülmény! – mondta némiképpen magához térve. – Jer, ezt is beszéljük meg a tábornokkal!

A jelentést megtették Rabutinnak. Ezt a kompánia gyors érkezése, ágyúkerekék dübörgése, katonák z sivaja nagyon jó kedvre hangolták.

– Most aztán tárgyaljuk meg, hogy rúgjuk szét ezt a kis vakondtúrást – ültette asztalához a fiatalokat. – A leckének példásnak kell lennie...

– Excellence, bocsánat, van egy körülmény, ami meggondolást érdemel! – mondta Van Norden.

– Csak nem a konstitúció? – nevetett Rabutin. – Ne feledje, hogy sürgősen pénzre van szükségünk.

– A konstitúcióért nem fáj a fejem, ellenben a mi mostani helyzetünk. Katonai tekintetben értem...

– Ez aztán új dolog! – meresztett nagy szemet Rabutin. – Mit gondol? Csak nem kell ide nagyobb stratégia...

– Excellenciád tegnap elbámult azon, hogy a szentgyörgyi várórség is, a bányászok is fegyverük csövét fordítják felénk. Én a tegnap ezeknek nem tulajdonítottam különös fontosságot. Ám most Karltól olyan hírt hallok, ami ezeket a jelenségeket fölötte gyanús színbe öltözteti. Thoroczky főkapitányt a gubernátor tegnap katonai őrizet alá helyezte... Gondoljuk meg, Rákóczi szökésekor!... Vajon nem áll-e ezek mögött a különös tünetek mögött nagyszabású, országos mozgalom? Nem indul-e meg a föld körülöttünk? Ha így állana a dolog, akkor nagyon kényes helyzetben... tökéletes egérfogóban volnánk...

– Ön mondta, hogy játékvár – szólta Rabutin bosszúsan.

– Csakhogy mindjárt itt, a hegyen túl székelyek laknak: Thoroczky főkapitány emberei. Mi történik most a hegyen túl? Ezt kellene tudnunk! Bocsásson el, Excellence, hadd kémleljem ki Aranyos székét. Ismerem a hadnagyait még abból az időből, mikor a fegyverek dolgában itt tartózkodtam.

– Apropó, fegyverek! Hiszen a székelyeknek fegyverük sincsen...

Van Norden megszeppent ettől a helyénvaló megjegyzéstől.

– Emberi számítás szerint nincsen, de... de... gondoljuk meg, itt laknak Torockó tőszomszédságában. A bányászokról is ki hitte volna, hogy ennyire föl vannak szerelve? Szomszédjainknak is adhattak fegyvert pénzért vagy kuruc hamisságból...

Rabutint fölizgatta a dolog, botjával hevesen bökdöste a szoba földjét.

– Van Norden túlságosan aggódik! – szólalt meg Karl. – Csak nem fogunk falusi csőcseléktől megijedni. Én helyt állok a kompániámmal.

Rabutin nagyot nevetett.

– Parbleu... hallja-e, Van Norden? Így beszél egy csapat-tiszt...

– Jó, hát bízzuk rája magunkat – kockáztatta meg Van Norden.

– Nem, nem, azért Önnek is igaza van! – tiltakozott Rabutin.

– A földérintés nagyon fontos dolog, menjen csak, barátom! Mikor indul és mikor érkeznek vissza?

– Azonnal indulok. Az éjszaka benyargalok néhány falut, ha veszedelem van, azonnal visszatérek, ha nincs veszedelem... nos hát akkor megeshetik, hogy itt-ott a székely hadnagyokhoz is beköszönök. Szót hall az ember...

A tábornok kegyesen mosolygott. Jólesett neki a hűség és szolgálatkészség, amit a fiatalok versenyezve mutattak iránta.

– Szép. Köszönöm! – nyújtott kezét Van Nordennek. – Vigyen magával néhány dragonyost.

– Inkább egyedül, Excellence! Minél kevesebb zajjal...

X

Van Norden az öreg Konczhoz sietett, elkérte a kis hegyi lovat, s nekivágott a meredeknek.

A hegyélen, ahonnan belátni a torockói völgybe, székely őrszemekre bukkant. Katonásan megállították, közrefogták, kikérdezték, fogolynak mondták, két fegyverrel Várfalvára kísértették.

Van Norden gyönyörűséggel vette magára a fogságot. Hízen itt csakugyan katonaság van... rend van!

Repülni szeretett volna Várfalva felé, de a két gyalogos székely nem tudott gyorsabban haladni. Leszállt lováról, a gyaloglás megnyugtatólag hatott rája. Van hát reménység!

A székelyek Szaniszló alispán szállására kísérték. Az alispán

ágyban volt már. Az imént dőlt le ruhástól. Borozgattak a hadnagyokkal, válták a főkapitány érkezését.

– No, azt ugyan várhatták! – mondotta Van Norden főindulással. – A főkapitányt katonai őrizet alá fogta a gubernátor.

Az alispán nagy nyugalommal fogadta ezt a közlést. Van Norden izgatottan ismételte a Karl hozta hírt. Mi lesz a főkapitány fogságának következménye? Azonnal indulni kellene.

– Azonnal nem lehet, de reggel bizonyosan! – mondta az alispán határozottan.

– Reggel... csakugyan? De miért reggel? – kérdezte Van Norden kételkedő örömmel.

– Azért, mert az este úgy állapotunk meg a hadnagyokkal, hogy ha reggelig nem érkezik meg a főkapitány, akkor indulunk a legidősebb hadnagynak, Pálffy Andrásnak a vezetése alatt. Itt lakik a szomszédban, a hadnagyok nála alszanak.

– De hisz ez nagyszerű! Reggel még nem lesz késő. Hogy szánták rá mégis magukat? Csakugyan, a főkapitány nélkül is?

– Tudod, öcsém, mi magyarok nehezen fogunk hozzá valamihez, lassan forrunk föl, mint a havasok vize. Először megpróbáljuk, hogy lehetne a cselekvés alól kibújni... jogi formulákhoz menekülünk, gyanakszunk egymásra, toljuk-vetjük a dolgot... de szerencsére nagy becsületézés van bennünk, s az végül mégis tette kényszerít. Ma embereink búcsújárást rendeztek a Székelykőre, látták a bányászok készülését, a szentgyörgyi vár zászlóit... megmámorosodtak, rögtön indulni akartak! Hátrább maradni a jobbagyoknál? Soha! Nehezen tudtuk reggelre halasztani az indulást: hátha mégis megjön a főkapitány.

– Már hitemet kezdtem veszíteni bátyámékban! – törölte le az örömverejtéket homlokáról a hadnagy. – Ó, ez másként fest!

– Most aztán nem maradhatnál velünk? – kérdezte az alispán. – Reggel együtt indulhatnánk.

Van Norden vidáman fordult párat a szobában.

– Valóban... itt többet fogok használni. Odaát úgy rendeztem a dolgokat, amint céljainknak megfelelnek.

– Hát pihenj le! Virradatkor Pálffy Andrástól szétmennek a hadnagyok, sorakoztatják századaikat, megszemléljük őket, és indulunk.

Van Norden párnát tett a karos lócára, megeresztette a szíjait, s a jó reménységek derűjében hamarosan elszenderedett.

Szaniszló Zsigmond rázta föl álmából. Már kivirradt, a párás ablakon küszködve sütött be a keleti nap.

A szobában Szaniszlón kívül néhány kardos férfi, a székely hadnagyok. Az arcukon izgalom, megriadás.

– Ágyúszót hallunk, öcsém, mit gondoljunk? Mi történik odaát?

Van Norden kilépett az udvarra, és az összefutott hadnagyokkal, székely katonákkal Torockó felé hallgatózott. Kétségtelen, ágyúznak odaát! Nagy ijedtség döbönt szívére. Az a gazember Karl begratta Rabutint a támadásba.

Észrevette, hogy az izgatottság rossz hatással van a hadnagyokra, igyekezett vidámabb arcot mutatni.

– Semmi, semmi!... – szólt szembefordulva a fülelő társasággal. – Rabutinék, úgy látszik, próbát tesznek, bizonyosan pórurol fognak járni. A bányászok megfelelnek nekik, ezt a felét előkészítettük. Egy azonban bizonyos: sietnünk kell! Menjenek, hadnagy uraim, és szedjék össze embereiket.

Már maguktól is jöttek a csapatok. Minden ágyúszóra nagyot kurjantottak, évődve, hetykén kiabáltak egymásra, és nyers tréfákat követtek el. Türelmetlenül állingáltak a gyülekezőhelyen, mintha attól féltek volna, hogy le fognak késni a mulatságról. Van Norden fölvidulva ment végig a hadnagyokkal a

századok mellett. Lelkes, bolondos nép... ez mindent el tud fedelni, ami mögötte van – ha egyszer megindult előre!...

A tisztek az élen megállottak. Van Norden egy kis megbeszélést tartott velük. A Székelykő innenső aljáig az egész sereg együtt halad, ott kétfelé oszlanak, egyik csapat a déli oldalon kerüli meg a hegyet, a másik az északi oldalon ereszkedik Te. Így a császáriak elől az utat északon is, délen is lezárják.

Van Norden előresiet, és megtekinti a helyzetet. Az ágyúzás ugyanis megszűnt, miféle változás eshetett odaát? Máris elfogyott a muníciójuk? Az északi csoportnak a piac széléről fog Van Norden kardra tűzött sapkával inteni, a déli csoportnak a Szentgyörgyi utcából. Addig ne szálljanak alá a hegyerincről, amíg a jelt nem látják. Szaniszló az északi csoporttal tart: ott fognak a nevezetesebb események lejátszódni. Rabutint ő fogja a kuruc-liga nevében őrizet alá venni.

A megbeszélés után Van Norden lóra ült, és elindult föl a kaptatón. Egy-egy fordulónál visszatekintett: szép sorjában és becsületes serénységgel kígyóztak fölfelé a puskás, lovas népek. Boldog és diadalmas volt a hadnagy.

A tűz hát fölgyulladt már. Ma legfőbb gátját fogja elborítani, rövid napon elárad mindegyes Erdélyben, s ébresztő fénye tovább ragyog napnyugat felé.

Csegezy Anikó lakodalmának fáklyái gyulladoznak!...

Lehetett volna-e másképpen? Kedvtelenség szállott szívére. Bizonyos, hogy az út idáig nem volt egyenes! Ármánynak, árulásnak útja volt...

De két országnak szabadságát rakni a lány lábához!... Ki tett ennél méltóbb vallomást szerelméről? Árulás? De aki az üldözöttnek keresztjét veszi föl!...

A tetőre ért, és a déli nap fényében átnézett a városra.

Halálos sápadtság riadt ki a tekintétén.

Torockó tragédiája akkorra már beteljesült. A templomerőd kapubástyáján császári katonák jártak ki és be, a cinteremben bányászok és katonák gomolyogtak. Szekerek álltak a kapu előtt, a katonák a cinteremből ölben és vállon hordták a holmit a szekerekre. Rabutin lakása körül bányászok álltak fegyveres katonák között.

Irtózáttal kiáltott föl. Az erőd nyugati oldalán néhány bitófa... két bitófán egy-egy bányász.

Mi történt? Hogy roppanhattak össze olyan hamar?

Összefonta karját. Nyugodtságot erőltetett magára.

Azért mégiscsak jönnek a székelyek! A farkas mégiscsak verembe fog esni. Áldozat, vértanúság – több jog a reménységre!...

Elindult lefelé a lejtőn. Miklós!... Mi történt Miklóssal? Hogy nem tudott kitartani az ostromban? Tíz óra hosszat legalább!...

Nagy ijedtség fogta el, megállította lovát. A bányászokat természetesen kínpadra vonják, megvallatják. Eddig az egész összeesküvést tudja Rabutin...

De hát akkor miért nem menekül a kelepcéből?... Nem tudja! A bányászok nem voltak annyira beavatva... De Miklós! Ha Miklós vallott volna...

Közelebről kell látni a dolgokat!

Megbízta lovát. Az erdőszél közelében kiáltásokat hallott.

– Hadnagy úr, hadnagy úr, álljon meg!

Az öreg Koncz lépett eléje egy szikla mögül.

– Mi történt? – kiáltott reája Van Norden.

– Miklós meg fog halni! Mindennek vége... Miklóst föl fogják akasztani.

– Hol van Miklós?

– A Rabutin kvártélyán. Katonák őrzik. Hadnagy úr, az Istenért! En mindent megpróbáltam... – fulladozott az öreg.

Van Norden leszállt lováról. Kifújta ijedelmét, bátorítóan szólt az öreghez:

– Miklós nem fog meghalni, Koncz bácsi. Pár óra még, s célnál vagyunk. A székelyek jönnek!

– De hiszen épp ez lesz a Miklós veszte... a székelyek jöve-tele! Rabutin ahhoz kötötte a Miklós kivégzését, hogy mi hír a székelyek felől. A bányászok ugyanis annyit kivallottak, hogy Miklós a székelyek segítségével biztatta őket... Most Rabutin azt várja, hogy csakugyan történt-e valami mozgolódás a széke-lyek közt. Ha úgy szól a hír, hogy történt, akkor azonnal bitó-fára küldi Miklóst. Ha pedig az derül ki, hogy Miklós csak ámította a bányászokat a székelyek jövetelével, akkor Rabutin hajlandó az országgyűlésre bízni a fej- és jószágvesztés kimon-dását. A Péterek, a konziliárius meg a szolgabírák sok rimánko-dásra közbevetették magukat, ennyit tudtak elérni a Miklós ja-vára.

– Küldött valakit Rabutin a székelyek látására? – kérdezte Van Norden újabb döbbenettel.

– Nem, a hadnagy úr híradására vár.

– Nos, hát akkor nincs baj, nyugodjék meg Koncz bácsi! Miklós nem fog meghalni. Szedje össze magát, s tájékoztasson engem a történetekről. Hogy folyt le az ostrom, miért adták föl Miklósék olyan hamar a harcot? Tud erről?

– Tudok. Egy részének tanúja voltam, egy részét a bányá-
szoktól hallottam. Az ágyúkat virradatkor szögezték a bástyák-
nak – szólt az öreg szakadozott hangon. – Addig lőtték a főbás-
tyát, amíg beszakadt a kapuja. A gyaluiak rohamra mentek, erős
harc támadt a kapunál. A cinteremből kiragadták a két legvitéz-
zebb bányászt: Vernes Jakabot és Szabó Gergelyt. Ők tudniillik
mindaddig helytállottak a kapu körül, amíg a többieknek sike-
rült a bástyákról és a falakról a tempomba menekülniük. A két

foglyot Rabutin azonnal bitófára küldötte. Az ágyúkat most a templomnak szegezték. A templom bevétele azonban sokkal nehezebbnek érkezett, mint az erődé, mert itt nem lehetett oldalról a védők hátába kerülni. A gyaluiak hadnagya egy idő múlva beszüntette a tüzelést, fehér zászlót tűzött a bástyára, és tárgyalásra szólította föl a bányászokat. – Bolondok, látjátok a bitófákat? – kiáltott föl a torony ablakába, ahol a tárgyalásra Tóbis bíró többedmagával megjelent. – A tábornok mindnyájukat fölköttet, ha meg nem adjátok magatokat. – A tábornoktól már mit sem remélhetünk! – szólt vissza a bíró. – Mégis, próbáljatok kegyelmet kérni! Köztetek van-e a bíró leánya? – Itt van a toronyban, a hátunk mögött – felelte a bíró. – Küldjétek őt követségbe a tábornokhoz. Boruljon térdre a tábornok előtt, és kérjen kegyelmet a város számára. A tábornok nagyon szívesen hajlik szép nők szavára... – Nagy sírás, jajgatás támadt erre a templomban. A bíró visszahúzódott, és nem tért többé vissza az ablakhoz. Az egyik esküdt adta meg a választ helyette a gyalui hadnagynak: – Tudjuk, mit akartok a bíró leányával... El akarjátok rabolni a főkapitány fia számára. Ismerjük gaz terveteket! – Karl hadnagy gonosz vigyorgással fogadta a választ. – Együgyű bolondok vagytok! A bíró leánya így is, úgy is nonsokára a kezünkbe kerül, azt tesszük vele, amit akarunk. Tíz percet adunk, ha azalatt nem külditek le a leányt, közelebb vonjuk az ágyúkat... – Odabent újabb jajveszék. Hirtelen éles sikoltás rázta meg a léget, a bíró leánya kiugrott a torony ablakából, s alázuhan a bástya tövéhez. Egyszerre lelket veszített a nép, a templom vasajtáját megnyitották, Tóbis bíró kitámolygott rajta, utána nők, férfiak... Zokogva állták körül Judit összetört tetemét, fehér lepelbe fogták, és bevitték a templomba. A harccal már senki sem törődött, a muskétások benyomultak a templomba, és elállták az ajtókat. Miklóst fegyve-

res katonák vették közre, s a tábornok elé kísérték. Éktelen dühre fakadt Rabutin, mikor megismerte Miklóst. – Hogy került az úr a lázadók közé? – kérdezte. – Én voltam a vezetőjük! – Függni fog, uram, függni fog! – toporzékolt Rabutin. – Előbb azonban egy kis csiklandós tortúrán fog átesni.

Az öreg Koncz belefáradt az izgalmas beszédbe, kis szünet után folytatta:

– Szaladtam a szolgabírákhoz, a Péterekhez, konziliáriushoz, füt-fát ígértem nekik, hogy a kivégzést megakadályozzák. Sikerült is haladékot kapni a hadnagy úr érkezéséig. A hadnagy úr kezében vagyunk: mi hírt mond a székelyekről?

– A székelyek közt csönd van, halálos csönd! Ezt fogom jelenteni !

Van Norden a piac szélén újra lóra ült.

– Nem lehetnék magam is a fiam közelében? – esedezett az öreg.

– Jöjjön! Nevezetes dolognak lesz tanúja...

XI

Rabutin szállásának udvarán Karllal találkozott. A fickó látványosan felöntött a garatra. Büszke vigyorgással hunyorított a fogoly bányászokra mint hősiességének tanúira.

– Mit szólsz a hecchez? Hamar elkészültünk, mi?

– Egyedül van a generális? – kérdezte Van Norden.

– Valami civil bagage van nála – vigyorgott Karl.

Van Norden belépett. A konziliárius, a két Péter és a két szolgabíró!... A konziliárius szorgalmasan írt egy árkusra, a többiek az asztal mellett könyököltek.

Rabutin a lócán nyugtatta csúzos lábait. Élénken kelt föl,

amint Van Norden belépett. Látszott rajta, hogy nagy kő esik le szívéből.

– Csakhogy végre! Magunkra hagy a legnehezebb pillanatokban. Mi hír odaát?

– Csönd és nyugalom. Alaptalanul gyanakodtam.

– Téved, alaposan téved. Jó szimatja volt, kitűnő orra!... A bányászok vallomása szerint a székelőknek támadniuk kellett volna.

– Parasztfantázia! – nevetett föl gúnyosan Van Norden. – A tények mást mondanak!

A tábornok mintha röstellte volna, hogy elhitte a bányászok meséjét.

– Nos, mit szól az eredményeinkhez? Elég gyorsan végeztünk? – terelte másra a szót. – Ez a Karl talpraesett fickó, mi?

– Káprázatos gyorsasággal végeztek! – hajolt meg Van Norden. – Tábornok úr további tervei?

– Itten jórészt befejeztük dolgunkat. Még az ön barátjának, annak a bizonyos Miklósnak a fölakasztása van hátra.

A civilek ijedten néztek Rabutinra.

– Excellence, hiszen úgy értem, nincs összeesküvés a háttérben – tette le a pennát a konziliárius. – Egy nemesifjút törvényes eljárás nélkül fölhúzatni... országos fölháborodást keltene a dolog. Nagyot rontana ügyünkön.

– Megmondtam, uram, hogy függni fog! – vágott vissza rettetés epével Rabutin. – A francia nem játszik a szavával. (A konziliárius megcsikorgatta fogát.) Úgy hallom, az ifjú monsieur prókátora volt a bányászoknak – fordult Van Norden felé. – Az első prókátor, aki vértanúhalált hal védettjeiért – reccsegett gúnyos nevetése. – További teendők: a bányászokkal aláíratjuk a jegyzőkönyvet, amit itt az urak fogalmaznak.

– A jegyzőkönyvvel készen is vagyunk – tette le a tollat a konziliárius.

– A szolgabíró urak vigyék ki hát a bányászok közé! Ha vonakodnának aláírni, ott vannak a katonák...

A konziliárius átadta az iratot meg az írószereket a szolgabíráknak, ezek kisiettek a fogoly bányászok közé.

Rabutin folytatta a programot:

– A sarcolást rövidesen befejezik embereink, a bagázsiaszerekereket Szebenbe indítjuk. Magunk innen a szentgyörgyi vár átvételére sietünk.

– Thoroczkay István nélkül?

– Hahó, barátom, mit gondol? Csak önnek jár az esze? – mosolygott Rabutin rátartósan. – A bányászok leverése után azonnal stafétát küldöttem Gyaluba a gubernátorhoz, kísértesse ide Thoroczkay Istvánt! Annak a tökfajú várhadnagynak tehát Thoroczkay István fog parancsot adni, hogy nyissa ki a kaput. Nos, mit szól hozzá?

Künt is lárma keletkezett, katonák szóváltása, lépések zaja. Van Norden kitekintett, s önfeledt arccal hagyta nyitva az ajtót.

Csegezy Anikó érkezett Mátyás úr karján. Ugyanaz az ünneplőruha volt rajta, mint a farsangi multság alkalmával. Ragyogó szépséggel és fénnel árasztotta el a szobát.

Rabutin fölállt, elfogultan lépett a leány elé. Égi tünény... a Napkirály udvarában volna a helye!

Az álmélkodó Van Nordent tolmácsolásra intette.

– Minek köszönhetjük a szerencsét? – kérdezte bókolva.

– Ígéretére akarom tábornok urat emlékeztetni – szólt Anikó zengő esedezéssel. – Ígérete beváltására. Bízhatom benne?

– Halálos bizonyossággal! Mit parancsol, kisasszony? – hajolt meg Rabutin negédesen.

– Azt ígérte, hogy eljön a lakodalmamra...

- Állom a szavamat.
- A lakodalmam az idei farsangon lesz.
- S a boldog vőlegény?

Anikó térdre hullott, esdő, könnyes szemét a tábornokra függesztette.

– Vőlegényem: Koncz Miklós! Könyörgök, tábornok úr, kegyelmezzon meg neki... Kegyelmezzon meg, adja vissza nekem!

Van Norden elsápadt, reszkető ajakkal tolmácsolta Anikó kívánságát.

A tábornok meghátrált... tágra nyílt szemmel meredt a társaságra.

– A lázadót? Lehetséges? – nézett tanácstalanul Van Nordenre.

A hadnagy szívében reménysugár lobbant föl.

– Ugye, csak játék ez, kisasszony? Cselfogás a Miklós megszabadítására? – kérdezte magyarul.

– Bocsásson meg, Miklóst szeretem!

– De Miklós...

– Ő is szeret!... Föl akarta áldozni szerelmét a hadnagy úrért... Hadnagy úrhoz is könyörgök, ne forduljon ellenünk!

Van Norden arcára merev, halálos nyugodtság szállott.

– Excellence, szeretik egymást... Ami az ígéretet illeti...

Rabutin rendreutasítóan emelte kezét óvásra:

– Francia vagyok, gavallériából nem fogadok el tanácsot! Szólítsa ide a foglyot!

Van Norden kilépett a pitvarba. Miklós a hátsó kis szobába volt bezárva, benyitott hozzája.

– Édes barátom! – kiáltott föl Miklós. – A szabadulást hozod?

Van Norden hosszan, fájdalmasan nézett rája. Nem tudott szóhoz jutni.

– Értem! – szólt Miklós megadással. – A terveink összeomlottak... hiszen ez a revolúció.

– Jöjj Rabutinhoz! – szólalt meg a hadnagy sötét fájdalommal. – Szabad vagy...

Miklós habozva, zavarodottan követte barátját. Van Norden ajtót nyitott előtte Rabutin szobájába, maga azonban visszamaradt a pitvarban. A pitvarajtóhoz tántorgott.

– Karl! – kiáltott ki. – Fúvass azonnal alarmot... menekülni Szeben felé! A székelyek itt vannak a hegyélen, el akarják fogni a tábornokot.

– Megőrültél?

– Árulás!... én árultam el... jelentsd a tábornoknak. Én... én...

Betámolygott a hátsó kis szobába, ahonnan Miklóst kivezette. Pisztoly dörrent, puskaporfelhő gomolygott ki a nyitott ajtón.

Miklós kirohant Rabutintól, be a hátsó kis szobába.

– Édes barátom!... – s letérdelt Van Norden elomlott teteme mellé, fölemelte vérező fejét. – Édes barátom, drága jó barátom!...

Rabutin is jött. Kimeredt, tanácstalan szemmel, vonagló arcgal bámult a halottra. A konziliárius, a Péterek, szolgabírák, dragonyosok megtöltötték a kis szobát.

Anikó a sokaságon át Miklóshoz férközött, megfogta kezét, kivonta a szobából.

– Jere, menjünk innen!

Künt alarmot fújtak. Karl jelentette a tábornoknak Van Norden utolsó szavait.

Rabutin félóra múlva ijedt vadhént menekült ki a torockói völgyből. Van Norden tetemét magukkal vitték a császáriak, még nem voltak teljesen tisztában szerepével.

A székelyek a hegy gerincéről értetlenül nézték a császáriak

menekülését. Mikor ad jelt Van Norden a támadásra? Vagy árulás történt?

Szaniszló Zsigmond végül az északi csoporttal leereszkedett a völgybe. A bányászok keserű szemrehányással fogadták őket: hát ez a segítség, most jönnek, a temetésre?

– Vagy ti is rabolni akartok? – kérdezték gúnyosan. (A hagyomány ezt az elkeseredést tovább színezte: azt hagyta emlékezetben, hogy a székelyek csakugyan kirabolták a várost.)

*

Másnap déltájt erős katonai fődözet alatt Gyaluból Torockóra érkezett Thoroczkay István. Szaniszló közrefogatta a menetet, a székelyek nagy diadallal kiszabadították főkapitányukat a császáriak kezéből.

A főkapitány, Szaniszló alispán és Koncz Miklós még aznap este tanácsot ültek a várban. A szentgyörgyi vár őrségét meg erősítették. Enyed, Torda felé portyázókat bocsátottak ki: hátha visszacsap Rabutin? Elhatározták, hogy Aranyos széket fegyverben tartják, a liga vezetőit pedig mindenfelé értesítik, hogy szorgosan írják, osszák, rendezzék a népet. Nemcsak fegyver, nemcsak lélek kell a rebellióhoz, hanem mindenekfölött jó rend.

Van Nordent megsiratták.

– Az idegen barátot elvesztettük, az idegen ellenség megmaradt számunkra! – mondta Szaniszló alispán. – Most aztán a magunk erején és tanácsán kell megbirkóznunk a bajokkal.

Erdélyben november közepe táján indulnak meg a téli viharok. Pár nap múlva zimankós havazás szorította födél alá az embereket.

A torockói eset híre mindenfelé elterjedt: annak a magyarázgatásával teletek az erdélyiek. Miért nem sikerült Rabutint elfogni: vitatták, forgatták, boncolgatták. Ha Thoroczkay főka-

pitány történetesen nem megy akkor Gyalu várába... Vagy ha a székelyek nem okoskodnak, hanem egyszerre átkelnek a hegyen... Lám, Rabutin megszaladt Torockóról, és azóta sem mer kimozdulni Szeben falai közül. És a Gubernium is hallgat.

Koncz Miklós alakja köré legendák szövődtek. A templom-erődben való vitézkedését is, szabadító szerelmét is széltében beszélték. Van Norden halála részvétet keltett, de reménységet is: íme, a császáriak között is akad a szabadságnak barátja.

A titokzatos kuruc-liga tekintélye egyre nőtt. Szívet tüzesítő hírek keltek szárnyra az odakint való magyarok készületeiről.

Mit fog hozni a tavasz?

*

Krónikák jegyzik a többit.

Tavasszal, 1703-nak tavaszán a Tisza mentén megzendültek Rákóczi kürtjei, és Kondorék kürtjei a Kénosi hegyen, Firtoson, Bekecsen, Hargitán ujjongva zengtek vissza nekik!

Erdély is lángba borult.

Rákóczi csakhamar „az erdélyi hadak kommandérozására praefeciálta Thoroczkay Istvánt”.

Egy év múlva, 1704 tavaszán hívják meg az erdélyiek Rákóczi Ferencet ősei fejedelmi székének elfoglalására. Szaniszló Zsigmond írja naplójában: „Az urak tetszéséből nemes Torda, Kolozs és Doboka vármegyék urunkhoz követeket küldenek. Torda vármegyéből engem választottak... Én peroráltam urunk előtt.” Egy évvel később, 1705 júniusában gróf Forgács Simon, Rákóczi marsallja *fegyvermesternek* nevezi ki Szaniszlót, s megbízza, hogy Torockón a kurucok számára kardot, puskacsőt csináltasson.

Koncz Miklós feleségének, Csegezy Anikónak révén Csegezy Balázs székely hadnagyságát kapta. Később, mint az erdélyi kurucok hírtevője, sűrűn járt ki Magyarországra a feje-

delmi udvarhoz. A fejedelem nagyon megszerette, odakint akarta tartani a főhadikvartélyon hites tolmácsnak, de ő csak visszatért: Erdélyben kívánt nemzetének szolgálni !

Sárossy János nem érte meg a vihar kitörését. 1703 áprilisában halt meg, miután hazatért Bécsből, „a császár méltatlan fogságából”.

Rabutin nem feledte el a torockói kalandot. Egyik alvezére, Tiege báró a védtelenül maradt Aranyos széket még 1703 telén fölperzseli, majd a szentgyörgyi várat a két Péter árulása révén beveszi, fölgyújtja, romba dönti. A vár védelmében esett el Kovács Mózes. Sírkő tanúskodik erről, amelyet özvegye, torockói Bosla Anna állított hős teteme fölé.

Thoroczky Samu, az úrfi nem vett részt a harcokban. A gubernátor magával vitte Szebenbe; innen váltotta ki apja egy fogoly német tisztért. A halálos kór ekkorra már teljességgel megőrölte életét. Az apja által csináltatott sírboltnak ő volt az első lakója, meghalt 1707 márciusában.

A konziliárius természetesen Szebenbe szaladt a Guberniummal. Rabutinnal újra jóbarátságot kötött, ő lett ennek pénzügyi tanácsadója... Először a Telekiek kincseit ragadták el.

*

A bányászok? Azon a gyászos télen Mátyás úr és az öreg Koncz gyógyíttgatták sebeiket, pénzzel, élelemmel építették romlásukat. Tavasz nyíltán feledték a maguk pörét, odaálltak ország pörét igazítani. Az ifja kurucnak ment, az öregje vaskegyeret gyártott.

Vértanúikról: Juditról, Vernes Jakabról és Szabó Gergelyről sem feledkeztek meg. Emlékükre ablakaik keretét vörös színre festették. Ma is olyanok ezek az apró kis ablakok, mint a kisírt szemek!...